

1982/83:148

Onsdagen den 18 maj fm.

Kl. 10.00

1 § Minnesord över avliden ledamot av riksdagen

Anf. 1 TALMANNEN:

Vi nåddes under gårdagen av sorgebudet att vår kamrat Karl-Eric Norrby slutat sina dagar.

Karl-Eric Norrby hade ända från sin tidiga ungdom en bred förankring i sin hembygds folkrörelser. Han engagerade sig i unga år i idrottsrörelsen och nykterhetsrörelsen – intressen han bevarade livet ut.

Hans krafter togs tidigt i anspråk för viktiga kommunala uppdrag. Han har nedlagt ett uppskattat arbete inom sitt läns landsting.

Till riksdagen kom Karl-Eric Norrby 1971. Med sin rika erfarenhet från samhälleligt arbete kom han väl förberedd hit.

Genom sitt brinnande intresse för kulturfrågorna kunde han berika arbetet i kulturutskottet, vars vice ordförande han under en period var. Han åtnjöt stort förtroende – och var uppskattad och omtyckt i alla läger.

Vi ägnar minnet av Karl-Eric Norrby en stunds tystnad.

2 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

3 § Meddelande om val

Anf. 2 TALMANNEN:

Jag får meddela att val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

4 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:34

Skatteutskottets betänkanden 1982/83:42 och 53

Försvarsutskottets betänkanden 1982/83:15 och 16

Kulturutskottets betänkande 1982/83:30

Regionalpolitik

5 § Regionalpolitik (forts. från prot. 145)

Fortsattes överläggningen om arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:23.

Anf. 3 MATS OLSSON (s):

Herr talman! Det känns onekligen litet konstigt att efter fem dygns uppehåll återuppta den regionalpolitiska debatten och försöka göra den meningsfull med tanke på det långa uppehållet. Men vi som är kvar på talarlistan får göra så gott vi kan, så att de som skall delta i voteringen vet vad det handlar om.

Jag har begärt ordet med anledning av motion 2154, som vi socialdemokrater på Blekingebänken väckt under den allmänna motionstiden. Vi har i motionen redovisat problemen i vårt län och kommunerna, och hur utvecklingen ser ut. Även Claes Elmstedt, centerpartiet, har i sin motion tagit upp motsvarande frågor.

I motionerna redovisas förslag till åtgärder, där vi förväntar oss ett ökat stöd från regering och riksdag.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande redovisas motioner från hela landet som speglar den djupa kris som drabbat län och kommuner, som en följd av den långvariga lågkonjunkturen och de sex borgerliga regerings-åren.

När man läser utskottets betänkande kan man konstatera att det inte kan ha varit någon lätt uppgift för utskottet att ta del av alla de problem och förslag som kommit från landet – och sedan lägga fram förslag till åtgärder som uppfattas på ett viktigt och rättvist sätt här i kammaren och i olika delar av landet.

Jag vill i det här sammanhanget ge utskottet en eloge för väl genomfört arbete.

Det känns speciellt tillfredsställande att utskottet ställt sig positivt till några av de förslag som vi redovisat i motionen. Bl. a. har utskottet förlängt den tid under vilken Olofströms kommun kan få regionalpolitiskt stöd till att omfatta även nästa budgetår, samt uttalat att länet i övrigt – kommunerna Sölvesborg, Karlshamn, Ronneby och Karlskrona – skall behandlas generöst när frågan om regionalpolitiskt stöd till väl grundade projekt uppkommer.

Det speciella stödet för Olofström infördes 1981 och har gett ett gott resultat, och fler företagsetableringar är på gång. Det vore välgörande för länet i övrigt om liknande effekt kunde uppnås med anledning av utskottets positiva uttalande. Detta behövs – vilket framgår av utskottets bilagor till betänkandet. Där redovisas befolkningsutveckling, arbetslöshet m. m. Man

ser att Blekinge näst Norrbotten och några skogslän är det värst drabbade länet i landet.

Vi begär inte medlidande och vi gnäller inte – länet har rika förutsättningar att vända utvecklingen, men det förutsätter ett extra stöd till självhjälp från statsmakterna.

Kan vi inte nu stoppa befolkningsminskningen och minska arbetslösheten ställs kommuner och landsting inför en katastrofal ekonomisk utveckling de närmaste åren.

Vi har föreslagit flera olika åtgärder – som jag sade tidigare – vilka utskottet delvis ställt sig positivt till. Men jag vill peka på ett problem som utskottet glider förbi litet för lätt. Det är den statliga verksamheten i länet, framför allt i Karlskrona.

Vi är inte emot rationaliseringar och strukturuomvandling, men vi tycker att statliga myndigheter kunde ta det litet lugnare i rådande sysselsättningsläge – då det inte finns några alternativa jobb för den som friställs.

Det känns inte speciellt meningsfullt att statliga företag, typ Eiser, och olika statliga myndigheter rationaliserar bort jobb i Karlskrona för att spara pengar. I stället får staten betala ut ersättning till de arbetslösa eller anslå pengar till beredskapsjobb.

Det måste vara bättre att sömmerskorna på Eiser syr kläder som subventioneras eller att varvsarbetarna i Karlskrona får bygga ett minröjningsfartyg till – i stället för att man skall få beredskapsjobb, exempelvis röja buskar.

Eftersom Blekinge och speciellt Karlskrona av tradition har en stor andel statlig verksamhet, bl. a. inom försvaret, drabbas man förhållandevis hårt av sparplaner och omorganisation inom statliga myndigheter.

Det är rimligt, anser vi, att staten med anledning härav tar större ansvar för utvecklingen i Blekinge och utlokaliserar till eller utökar verksamhet i länet.

Tyvärr kan vi konstatera att en del ansvariga myndigheter struntar i regeringens och riksdagens uttalanden som har gjorts tidigare. Jag skall ta ett exempel som belyser detta handlande.

Riksdagen har uttalat att Karlskronavarvet skall vara marint varv och tillförsäkras sysselsättning genom bl. a. underhållsarbeten på olika marina enheter, exempelvis ubåtar. Nu misstänker vi på goda grunder att dessa jobb är på väg till annat varv i ett område där arbetsmarknaden är överhettad. Det kan inte vara riktigt att riksdagens beslut inte följs utan kringgås på detta sätt. Detta förhållande har jag aktualiserat genom en fråga till försvarsministern. Jag skall få svar i nästa vecka.

Vi förutsätter att myndigheterna i fortsättningen tar hänsyn till riksdagens och regeringens beslut. Annars är det arbete som motionärer och utskott lägger ned meningslöst.

Herr talman! I måndags var arbetsmarknadsministern på besök i västra Blekinge och studerade problemen på plats. Karlshamns kommun, arbetsförmedlingen m. fl. redovisade då den katastrofala utveckling som mycket snabbt har uppstått i spåren av en omfattande strukturuomvandling inom

främför allt tillverkningsindustrin.

Det redovisades också att en av de större industrierna håller på att vända utvecklingen till det positiva igen. Kommunen och länsmyndigheterna har också startat olika projekt för att bygga upp nya, mindre företag i anslutning till de större företagen. Detta bör ge resultat – men det tar lång tid att skapa en ny företagsstruktur på en ort där två större företag dominerat i många år. Så här ser utvecklingen ut i flera av de kommuner som ligger i västra Blekinge, bl. a. Sölvesborg och Olofström.

Herr talman! Vi ser trots allt med tillförsikt på framtiden i länet – men som sagts tidigare krävs det extra stöd och medverkan från regering och riksdag. I arbetsmarknadsutskottets betänkande, som vi nu skall besluta om, tas ett litet steg på den vägen.

Vi hoppas också att arbetsmarknadsministern, industriministern och regeringen i övrigt tar fasta på förslagen i våra motioner och de uppväkningar som gjorts från län och kommuner och att man noga följer utvecklingen i Blekinge.

I detta anförande instämde Yvonne Sandberg-Fries, Christer Skoog och Ralf Lindström (alla s).

Anf. 4 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Starka regionalpolitiska satsningar är nödvändiga i den situation som vi befinner oss i. Värmland har den högsta arbetslösheten – näst Norrbotten – och ett speciellt behov av satsningar. Den kris som Uddeholm AB råkade ut för, liksom Vänerskogskraschen, är två orsaker till de värmländska svårigheterna förutom den allmänna lågkonjunkturen i världen. På olika sätt har Värmland arbetat, genom länsstyrelse och övriga myndigheter, för att komma till rätta med problemen. Fälldinregeringarna har ställt upp bra för att hjälpa Värmland. Även den sedan riksdagsvalet 1982 arbetande socialdemokratiska regeringen har gett Värmland stöd, och detta är vi givetvis tacksamma för. Men vi har ännu inte kommit över krisen, även om världskonjunkturen nu börjar ge bättre möjligheter.

När regionalpolitiken diskuteras är det intressant att konstatera den förändring av debattekniken som ändå har ägt rum sedan i fjol. Trots löften i valrörelsen från socialdemokratisk sida och trots en förbättrad världskonjunktur, kan man konstatera att arbetslösheten nu är större än för ett år sedan. Byte av regering från mittenpartistisk till socialdemokratisk regering har inte förändrat situationen i positiv riktning.

Men det högljudda talet från socialdemokraterna har varvats ned avsevärt. Före valet 1982 beskyldes Fälldinregeringen för att "medvetet framkalla arbetslöshet" som ett inslag i krisbekämpningen. Nu kan man konstatera att arbetslösheten är värre än någonsin efter valet i höst, då Olof Palme blev regeringschef på nytt. De vårdslösa beskyllningarna som Olof Palme stod för före valet slår ju tillbaka som bumeranger och avslöjar tomheten i socialdemokraternas valpropaganda.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande skriver nu den socialdemokratis-

ka majoriteten att det besvärliga arbetsmarknadsläget i vårt land hänger samman med de ekonomiska svårigheterna i omvärlden. Det är klart att det förhåller sig så, men detta samband hörde vi aldrig talas om från socialdemokratisk sida före regeringsskiftet i höstas.

Socialdemokraterna i Värmland, som i flera år talat om och skrutit över den stora Värmlandsmotionen, men samtidigt grälat över att den inte kunnat bifallas, har kritiserat oss borgerliga ledamöter från Värmland för att vi inte röstat på den. Kommer socialdemokraterna till makten blir det bifall, har man sagt. Pilarna från socialdemokraterna riktades mest mot centern.

Nu är att märka att årets "stora socialdemokratiska motion" inte har givit något resultat i den här omgången, detta under socialdemokratiskt regeringsinnehav. Däremot har våra tidigare Värmlandsmotioner gett resultat. Vi fick 20 milj. kr. 1981 och 12 milj. kr. 1980 för regionalpolitiska insatser i vårt län. I dag blir det inget extra stöd, om utskottsmajoriteten vinner.

Nu finns det dock möjligheter även i år att ge ett handtag till Värmland, om riksdagen följer center- och folkpartireservationen nr 12 i utskottets betänkande. Den vinner om den får tillräckligt stöd här i riksdagen. Reservationen går ut på att 150 milj. kr. skall ställas till förfogande som extra länsstöd. Länsstödet, som länsmyndigheterna fått förvalta, har varit värdefullt. Med hänsyn till den nuvarande situationen bör Värmland få en stor del av dessa extra pengar, om de anslås.

De här möjligheterna till ytterligare insatser för Värmland baserar sig bl. a. på centerns partimotion nr 818 och på den borgerliga Värmlandsmotionen som väcktes i januari av Karl-Eric Norrby m. fl., som jag med hänsyn till kammarens brist på tid inte skall gå in på men ändå vill hänvisa till.

Det anslag som skulle bli verklighet om reservation 12 vinner, skulle bli den mest verksamma satsningen. Länsstyrelsen och andra myndigheter skulle säkert kunna använda pengarna till effektiva åtgärder.

Herr talman! Jag yrkar således bifall till reservation nr 12 och ansluter mig i övrigt till de reservationer som centerledamöter står bakom.

Anf. 5 BO FINNKVIST (s) replik:

Herr talman! Bertil Jonasson framhåller att arbetslösheten i Värmland har fortsatt att öka under perioden med socialdemokratisk regering. Tyvärr är det på det viset, men det tar tid att vända en utveckling. Som jag nämnde i debatten för en vecka sedan kan vi trots allt märka att varslen om avskedanden och permitteringar har minskat i omfattning. Det finns här ett klart samband med den politik som har bedrivits.

Sedan säger Bertil Jonasson att ingen del av Värmlandsmotionen har blivit tillgodosedd. Men det som efterlyses i fråga om insatser för Bergslagen har ju påbörjats i regeringens kansli, så på den punkten har det redovisats resultat. Det pågår också ett arbete med exempelvis de prospekteringar som vi har berört i Värmlandsmotionen, men det är ännu inte slutfört. På en del punkter har motionen alltså tillgodosetts. Därutöver kan nämnas att Nyby Uddeholm har erbjudits en uppgörelse som är mycket viktig för länet och för sysselsättningen där.

Det är på det här viset, genom att vidta åtgärder punkt för punkt, som vi får arbeta. Jag vill nog påstå att den socialdemokratiska regeringen hittilldags har tillgodosett våra krav på en hel del viktiga punkter när det gäller sysselsättningen.

Anf. 6 BERTIL JONASSON (c) replik:

Herr talman! Också Bo Finnkvist konstaterar att arbetslösheten har ökat. Han pekar samtidigt på att varslen har minskat, och det är riktigt. Men detta är ju en följd av att konjunkturen i världen har förbättrats.

Det jag konstaterat är att vi i den här omgången inte har fått några extra pengar till Värmland, vilket vi tidigare har fått. Vi vet att länsstyrelsen i Värmland tillsammans med övriga myndigheter har kunnat fördela de pengar man fått genom länsstödet så att de givit mycket stor effekt.

Men Bo Finnkvist och jag skall inte gräla om detta. Jag har bara velat säga att jag konstaterar att det ändå har skett en förändring i den debatt som förs från socialdemokratiskt håll. När vi har en svår situation med lågkonjunktur i världen, då får alltid den sittande regeringen ta ett ansvar. Det ansvaret fick också Fälldinregeringen ta. Då kritiserade socialdemokraterna hårt den politik som fördes. Nu sitter de i regeringen och får lov att ta ansvaret. Jag förstår att man inte kan tillgodose alla krav på satsningar, och jag kritiserar inte någon av dessa regeringar för deras ställningstaganden i de fallen, men vad man kan peka på är att det har skett förändringar i den debatt som förs från socialdemokratiskt håll. Det tycker jag är intressant att konstatera, för nu har man så att säga återgått till ordningen. Man har enligt min mening tagit till överord när man sagt att bara Karl-Eric Norrby och Bertil Jonasson röstar på ett visst sätt, så tillgodoses Värmland på den ena eller andra punkten. Jag har inte velat resonera på det sättet, och jag tänker inte heller göra det. Jag vill inte nedlåta mig till det. Bo Finnkvist har inte varit med i sådana resonemang tidigare, eftersom han då ännu inte var med här i riksdagen, och därför kan jag i och för sig förstå honom.

Jag vill bara till sist säga att vad vi från Värmland ändå är överens om är att vi har en besvärlig situation. Vi kan också vara överens om att regeringarna har satsat ganska mycket på Värmland, och vi skall arbeta vidare för att det satsas mera, så att Värmland kan leva också i fortsättningen. Till det har vi både möjligheter och resurser, och vi skall gemensamt arbeta för att uppnå det målet.

Anf. 7 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Debatten om regionalpolitiken kan karakteriseras som de många avstyrkta motionernas debatt. Jag har räknat ut att det rör sig om närmare 60 avstyrkta motioner. Jag är alltså i mycket gott sällskap, när jag ägnar några ord åt motion nr 1529, också den avstyrkt.

Det gäller här medel för Köpmanholmengruppens verksamhet. Köpmanholmengruppen bildades 1981, är sammansatt av bl. a. länsmyndigheter, fack och kommun och har till uppgift att skapa nya sysselsättningstillfällen i södra delen av Örnsköldsviks kommun i stället för dem som föll bort när

NCB:s sulfatfabrik i Köpmanholmen lades ner. Gruppen fick 5 milj. kr. till sitt förfogande. Det har förekommit många turer om mer pengar. Länsstyrelsen ville ha ytterligare 15 miljoner, och socialdemokratiska riksdagsledamöter trissade upp budet med 25 milj. kr.

Alltnog, de 5 miljonerna har räckt fram till i dag. Men nu tar de slut. Jag har därför föreslagit att ytterligare 5 milj. kr. ställs till gruppens förfogande. Det finns goda skäl för detta. Gruppen har gjort ett bra arbete; man har initierat till start av ca 25 mindre företag i området. Men mer behöver göras. Det vore också bra om arbetet kunde fortsätta, så att erfarenheter kan vinnas som man kan beakta på andra krisorter med liknande problem. Arbetsgrupper med konkreta uppgifter är ett intressant försök, när – som fallet är här – en bruksort drabbas av total nedläggning av ortens helt dominerande företag.

Herr talman! Jag har förgäves sökt efter någon motivering för avstyrkandet i utskottsbetänkandet. Kanske har arbetsmarknadsutskottet en alldeles speciell uppläggning av sina betänkanden. Från andra utskott är vi ju vana vid att varje avstyrkande också motiveras.

Nåväl, en person från utskottskansliet har upplyst mig om att man kan hitta motiveringen i ett helt annat sammanhang. Längst ned på s. 48 i utskotts-betänkandet står det:

”Utskottet vill med anledning av framförda önskemål om ytterligare medel för utvecklingsinsatser till bestämda län hänvisa till att medlen fördelas av regeringen främst efter problemens omfattning.”

Arbetsmarknadsutskottet tror alltså på regeringen. Om regeringen nu verkligen anslår ytterligare medel, 5 milj. kr., så är det O.K. Men om man inte gör det, måste det tolkas som att Palmeregeringen inte anser problemen i Köpmanholmenområdet som tillräckligt omfattande för att gruppens arbete skall få fortsätta. Jag kommer alltså med mycket stort intresse att följa vad den nuvarande regeringen gör framöver.

För säkerhets skull är det nog klokt att stödja reservation nr 12 från centerpartiet. Den ger ju 150 milj. kr. ytterligare att fördela på län och objekt av typ Köpmanholmengruppen.

Herr talman! Jag framlägger inget särskilt yrkande beträffande min motion. Däremot kan jag yrka bifall till centerns reservationer i arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Anf. 8 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Jag skall i det här anförandet ta upp några av sysselsättningsproblemen i Malmöregionen.

Malmö är en kommun som drabbats hårt av de senaste årens industri- och sysselsättningskris. Med en arbetslöshet på över 8 000 – 6,9 % av arbetskraften – tillhör Malmö den grupp av kommuner i landet som är absolut värst utsatt. Särskilt allvarlig är den höga ungdoms-, kvinno- och långtidsarbetslösheten.

Någon ljusning i arbetsmarknadsläget kan heller inte skönjas under innevarande år, trots att utskottet hyser förhoppningen att den pågående

Onsdagen den
18 maj 1983

Regionalpolitik

konjunkturförbättringen skall kunna ge snabba resultat. Länsarbetsnämnden i Malmöhus län tror att arbetslösheten i länet kommer att uppgå till 25 000 i månadsskiftet augusti-september om inte kraftfulla åtgärder sätts in. Det skulle innebära nästan 10 000 arbetslösa i Malmö kommun.

Herr talman! Det står klart att det behövs betydande arbetsmarknads- och näringspolitiska insatser i Malmöregionen om inte sysselsättningssituationen skall förvärras. Detta understryks ytterligare av den förväntade neddragningen på Kockums Varv.

I motion nr 660 har de socialdemokratiska Malmöriksdagsledamöterna skisserat ett program för sådana insatser.

Vi säger först och främst att det kortsiktigt behövs en kraftig utbyggnad av de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Det gäller beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning, tidigareläggning av statliga byggen, m. m. Sådana ytterligare insatser föreslås också i kompletteringspropositionen och i varvspropositionen.

I den situation Malmöregionen befinner sig i är naturligtvis de näringspolitiska insatserna mest betydelsefulla. Vi pekar i motionen på några sådana områden: en vidareutveckling av Kockums Varv med verksamheter också utanför det traditionella fartygsbyggandet, exempelvis inom undervattens-teknologin, en statlig satsning på naturgas och en statlig satsning på ny verkstadsindustri i Malmöregionen, exempelvis inom energiområdet för att främja övergången från olja till fasta bränslen. Vi har också, vilket vi utvecklat i en särskild motion, förordat skapandet av ett återvinningscentrum i Malmö med tillgodogörande av de erfarenheter som stiftelsen för naturresurshushållning i Malmö besitter.

I motionen har vi naturligtvis också understrukt betydelsen av att en snabb lösning av Öresundsförbindelserna kommer till stånd. Malmö behöver rejäla och säkra förbindelser med Köpenhamn och kontinenten, om det skall vara möjligt att utnyttja de fördelar som Malmö har genom sitt läge i förhållande till den stora europeiska marknaden. Den frågans lösning är av riksintresse.

Herr talman! Närheten till Nordens största närmarknad – Malmö-Köpenhamnsområdet – och den europeiska marknaden inom räckhåll, universitet och teknisk högskola samt en bred och rik yrkesskicklighet i företagen är förutsättningar som borde kunna tas till vara för att återge Malmöregionen en expansiv karaktär. Det är av nationellt intresse att utvecklingspotentialen i Malmöregionen utnyttjas för den industriella förnyelse som är nödvändig om Sverige skall kunna ta sig ur den ekonomiska krisen.

Mot denna bakgrund har vi i motionen föreslagit att en sysselsättningsdelegation inrättas för Malmöregionen. Delegationens uppgift bör vara att föreslå och initiera åtgärder som kan förbättra förhållandena på arbetsmarknaden och utveckla näringslivet i regionen. Delegationens arbete bör vara tidsbegränsat och ske i nära samarbete med regionala organ och berörda kommuner.

Utskottet säger i denna fråga att det bör ankomma på länsstyrelsen att

utarbete åtgärdsprogram och inrätta eventuella delegationer inom ramen för länsplaneringsarbetet. Vi förutsätter i så fall att en sådan delegation får stöd av statsmakterna i sitt arbete och att förslag från delegationen kommer att behandlas i positiv anda, i den mån de förutsätter statliga insatser.

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten erinrade jag om den stora betydelse storstadsregionerna har för utvecklingen i hela landet.

All erfarenhet visar att det är storstadsområdena som driver utvecklingen inom stora, angränsande områden och att om denna dynamiska utveckling avstannar, drabbas hela den omkringliggande regionen av tillbakagång. Detta är vad som hänt i Malmö och Malmöhus län. Vi anser dock att det går att bryta den negativa utvecklingen. Men för att lyckas med detta räcker det inte med enbart kommunala insatser. En samordning mellan stat och kommun är nödvändig för att ta till vara möjligheterna att vidareutveckla näringslivet i Malmö och i hela Malmöregionen.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 9 RUNE GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Den långa debatt som föranletts av det betänkande som vi nu behandlar visar ju att vi har regionala problem litet varstans i vårt land. Jag har tillsammans med centerledamöter från de tre Smålandslänen och Östergötland undertecknat motion nr 2061. Vi har i den motionen tagit upp de problem som finns inom vissa delar av inre Småland och södra Östergötland.

Näringslivet inom dessa områden är baserat på jord- och skogsbruk, träindustri och glasindustri. Gemensamt för de kommuner som här är aktuella och som vi nämner i motionen är bl. a. – som också framgår av utskottsbetänkandet – hög sysselsättning inom jord- och skogsbruk samt en industriell verksamhet inom tillbakagående branscher som glas- och skogsindustri. Under de senaste åren har strukturomvandlingen inom dessa branscher – såväl glasindustri som sågverk och träindustri – fått allvarliga konsekvenser för sysselsättningen inom dessa kommuner.

Inom Kronobergs län är det i första hand tre kommuner – Lessebo, Tingsryd och Uppvidinge – som är hårt drabbade. Kommunerna är befolkningsmässigt små, och därför slår varje nedläggning av ett företag mycket hårt.

I vår motion har vi begärt att 20 milj. kr. skall satsas på olika åtgärder inom de berörda Smålandskommunerna och södra Östergötland. Jag vågar säga att det inom de aktuella områdena finns idériedom och initiativkraft. Men det fordras också att samhället visar sitt intresse för dessa områden. Vad som behövs är att samhället medverkar till att det skapas goda förutsättningar. Kommunikationerna är en viktig och grundläggande förutsättning för en god utveckling. Men vi har förra veckans beslut i färskt minne – då riksdagsmajoriteten visade sitt negativa intresse för järnvägarna. Det är ett beslut, vågar jag säga, som präglas av ett sektorstänkande som inte gagnar de områden och de bygder där man kämpar med svårigheterna.

I debatten kring de regionalpolitiska frågorna förra veckan rekommende-

Onsdagen den
18 maj 1983 .

Regionalpolitik

rade min länskamrat Anders Högmark norrbottningarna att flytta från sitt län. Det är tongångar som vi känner igen från det hållet. Jag skulle vilja fråga Anders Högmark om han ger samma råd till de 300 arbetslösa människorna i Uppvidinge kommun – där arbetslösheten är omkring 6 %. Vart skall de i så fall flytta, och var finns jobben?

Jag tror inte att sådana propåer ökar möjligheterna för exempelvis Uppvidinge kommun att få nya företagsbildningar.

Jag vågar också säga att det är en psykologisk fråga. Om samhället inte visar intresse för en bygd, är det också svårare att få enskilda att satsa och visa intresse.

Det sades också i förra veckans debatt att man inte skall stirra sig blind på ett visst befolkningstal i ett visst område. Men för mindre kommuner är ändå befolkningstalet mycket viktigt. Sådana kommuner har inte råd med stora årliga folkminskningar, och därtill är det i regel de unga som lämnar bygden när arbetstillfällen saknas.

I Uppvidinge kommun – om jag får uppehålla mig vid den – finns det i dag, förutom ett antal lediga lägenheter, ledig utbildningskapacitet och enligt uppgift också lediga platser inom barnomsorgen osv. Det blir en överkapacitet på vissa områden vilken inte kan utnyttjas. Däremot finns det brist på platser i ålderdomshem och vårdhem.

Vilka effekter får detta på såväl den kommunala ekonomin som samhällsekonomin? Det borde inte vara svårt att förstå.

Kjell Nilsson m. fl. socialdemokrater, länskamrater med mig, har i en motion framfört liknande synpunkter som vi har andragit i vår motion från centerpartiet beträffande detta län. Kjell Nilssons synpunkter har inte funnit nåd hos de egna partikamraterna, men nu finns det möjligheter för socialdemokraterna i länet att följa reservation 12, undertecknad av centerpartister, som innebär stöd åt de synpunkter som socialdemokraterna har framfört i sin Kronobergsmotion.

Herr talman! Med dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till reservation 12, som innehåller en hemställan om bifall till den motion som jag här har talat för.

Anf. 10 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag vill ta upp motionerna 260, 1051 och 2061, som berör Kalmar län och de småländska inlandskommunernas problem.

I motion 260 tar Gösta Andersson och jag upp behovet av lokalisering av statlig verksamhet till Kalmar län. Det gör vi därför att Kalmar län är det län som i jämförelse med alla andra län har den lägsta andelen statliga arbetstillfällen. Det konstaterandet gör också utskottet mycket riktigt i sin skrivning. Jag vill således fästa kammarens uppmärksamhet på detta faktum och de följder som det innebär för länet.

Den statliga verksamheten och de sysselsättningsstillfällen som följer därav finansieras av skattebetalare från hela landet, även från Kalmar län. Den service som verksamheten skall ge är också till för samtliga landets invånare. För att alla på ett något så när jämbördigt sätt skall kunna dra nytta av de

statliga offentliga tjänsterna måste de läggas nära människorna. Det är således viktigt att den statliga verksamheten får en mer decentraliserad och jämnare fördelning över landet än vad fallet är i dag. Jag noterar den prioritering av bl. a. Kalmar län som utskottet hänvisar till. Den är av yttersta vikt, och det borde nu vara dags att Kalmar län verkligen kommer i första hand, mot bakgrund av att länet, som jag tidigare sade, har den lägsta andelen statligt sysselsatta av samtliga län.

I motion 1051 tar vi upp sysselsättningsläget i Kalmar län. Det berörs också av länets socialdemokratiska ledamöter med Stig Alemyr som första namn i motion 654. Bengt Kronblad berörde i debatten förra onsdagen den vikande befolkningsutvecklingen, den låga industrisysselsättningen och den höga arbetslösheten i länet, varslen vid Oskarshamns varv och nödvändigheten av att satsa på skogsindustrin och vidareförädlingen. Jag vill dessutom peka på att förvärvsfrekvensen för kvinnor i Kalmar län är bland de lägsta i landet. Skattekraften är likaså mycket svag. Det framgår av utskottsbetänkandets tabellariska bilagedel. I höst kommer anläggningsarbeten av statlig karaktär i Simpevarp att minska med över 500 personer. En balanserad sysselsättningsövergång på anläggningssidan är därför nödvändig och viktig. Eftersom anläggningsarbetena i Simpevarp är statliga måste staten här ta sin del av ansvaret. En fortsatt kommunalskatteutjämning är också angelägen för Kalmar läns vidkommande.

I motion 2061 slutligen, herr talman, berör vi, samtliga centerledamöter i de aktuella länen, utvecklingen i de småländska inlandskommunerna och kommunerna Ydre och Kinda i Östergötlands län. För Kalmar län gäller det kommunerna Hultsfred, Vimmerby, Högsby, Emmaboda och Nybro. Rune Gustavsson har här före mig berört den motionen. Låt mig därför, herr talman, bara peka på två saker. Den första är den mycket kraftiga avfolkning av landsbygden som skett i det här området under den senaste 20-årsperioden. Området har förlorat över 40 % av sin landsbygdsbefolkning, eller över 37 000 invånare, sedan 1960. Det är liktydigt med de mest specifika Norrlandsförhållandena i detta avseende.

För det andra har de aktuella inlandskommunerna det gemensamma problemet dessutom, att de alla utgör ytterområden i vart och ett av de fyra aktuella länen, vilket gör att de sammantaget likartade problemen styckas sönder på fyra län, och området som helhet har därmed svårt att göra sig gällande.

Det är därför inte, som jag ser det, korrekt av utskottet att påstå att problemen här är av allmän generell karaktär och enbart hör samman med konjunktursvängningarna. I så fall ligger man inne i en över 20-årig konjunktursvacka just nu.

Utskottet pekar vidare på de möjligheter till lokalt och regionalt anpassade lösningar som erbjuds genom de medel för regionala utvecklingsinsatser som står till länsstyrelsernas förfogande och att detta skulle anses tillräckligt.

Det är inte så. Det är inte tillräckligt för att vända utvecklingen i en mera positiv riktning. Till det krävs det särskilda och gemensamma insatser som inte splittras upp på länen. Om de nuvarande insatserna skulle vara

tillräckliga, finns det nu anledning att hysa än större oro för framtiden, eftersom regeringen inte föreslår någon höjning av det regionalpolitiska stödet, vilket i praktiken innebär att anslaget sänks med inflationens storlek.

I reservation nr 12 har centerns och folkpartiets representanter förordat att det regionalpolitiska stödet till utvecklingsinsatser ökas med 150 milj. kr. för nästa budgetår. Därigenom ges utrymme att avsätta de 20 miljoner för utvecklingsinsatser i här berört område som vi har föreslagit i motionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 12 och ansluter mig i övrigt till de reservationer till utskottsbetänkandet där centerledamöter finns med.

Anf. 11 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Kronobergs län har länge kunnat ligga lågt i debatterna om sysselsättning, men senare års strukturomvandlingar inom skogs- och glasindustrin har påverkat sysselsättningen negativt, och industrierna i de större tätorterna kan inte längre ta hand om den överflödiga eller friställda arbetskraften i samma omfattning som tidigare. Den offentliga sektorn kan inte heller, av ekonomiska skäl, anställa friställda kvinnor och män, även om behovet på t. ex. vårdsidan är stort.

De negativa tendenserna är särskilt stora inom de östra delarna av länet samt i Markaryds kommun. Exempelvis är 8 % av ungdomen i Uppvidinge arbetslösa. Kronobergs län är i behov av ökade satsningar.

Arbetslösheten bland byggnadsarbetarna stiger, även om det finns byggprojekt att starta.

Fyra kommuner har drabbats hårt. De andra fyra får nu också en lägre sysselsättningsgrad än tidigare.

Tillfälliga insatser av staten i form av ökade beredskapsarbeten har underlättat en del, men jag vill också understryka vad tidigare talare har påpekat – att vi måste ta hänsyn till den personal som har fått merarbete av psykiskt pressande karaktär, nämligen våra arbetsförmedlare. Vi måste tänka också på dem när vi ger bidrag.

Oron finns även på skogsområdet. Vi hade hoppats lika väl som skogsägarna att avtalet med staten skulle ha varit klart när stämman gick av stapeln i Växjö i måndags, det avtal som bl. a. skulle garantera virkesförsörjningen. 20 enheter har hittills försvunnit inom Södra skogsägarna, och oron för framtiden finns på de 16 återstående.

Sysselsättningen på våra glasbruk varierar, men glasarbetarna har nu insett att det gäller att göra sitt yrke populärt. Genom den studieverksamhet som Fabriksarbetareförbundet och ABF startat har de inte bara kartlagt historien kring varje glasbruk i form av en bok och ordnat den utställning som Riksutställningar åkt runt i landet med, utan också i samarbete med forskare från Lund fått till stånd en framtidsdebatt om glaset.

Intresset för dessa ting är stort även i våra nordiska grannländer, och representanter har varit inbjudna till både Finland och Danmark för att presentera projektet. Glasindustrin är konjunkturkänslig, och det gäller att

slå vakt om den glasindustri vi har kvar.

Herr talman! Vi har i vår motion 2072 pekat på var problemen finns, och vi anser det nödvändigt med ökade åtgärder också i vårt län för att möta alla dem som för första gången kommer ut på arbetsmarknaden samt alla dem som i längre och längre perioder måste stå utanför arbetsmarknaden. Varje enskild arbetslös är ett stort problem, och många tillsammans är de ett allvarligt hot mot vår framtid.

Vägarna har klassats som dåliga i länet, industribyggnader behöver rustas upp och insatser för att främja turismen är värdefulla i vårt län.

Utan att yrka bifall till vår motion har jag ändå velat peka på att problemen finns och att vi betraktar dem som allvarliga och stora.

Efter att ha hört Rune Gustavsson uppmana oss att rösta på centerreservationen måste jag fråga: Vad gjorde centern för att skaffa pengar till Lessebo, Fridafors och Strömsnäsbruk under den gångna sexårsperioden? Och vad gjorde ni för att rusta upp de järnvägar som fanns och för att öka intresset för att bruka dem?

Anf. 12 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Ulla Johanssons redovisning av problemen i länet – en redovisning som är fullt korrekt – anser jag att Ulla Johansson i konsekvensens namn bort yrka bifall till reservation 12, där frågan om att ge de här områdena ökade möjligheter tas upp.

Vad gjorde centern under de här åren? frågade Ulla Johansson. En väsentlig sak som Ulla Johansson glömde bort är skapandet av utvecklingsfonderna och de småföretagarpropositioner som lades fram under de år centern var i regeringsställning.

Vi är alla medvetna om – också Ulla Johansson – att det pågår en strukturomvandling, vilket innebär att många företag försvinner, såsom skett inom glasindustrin och skogsindustrin. Men det som är väsentligt är att det sker ett nyskapande och en utveckling. Det är det viktigaste när det gäller att skapa sysselsättning i fortsättningen.

Jag har tidigare sagt att det finns initiativkraft och idérikedom – det gäller för samhället att stödja verksamheter av det slaget. Och det är vad vi begär i vår motion, som har följts upp i reservation 12.

Anf. 13 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Gustavsson säger att det viktigaste är ett nyskapande i samband med strukturomvandlingen. Jag skulle då vilja säga: Det finns fortfarande efter den strukturomvandling som skogsindustrin genomgick en mycket stor restarbetslöshet i Kronobergs län. Jag frågade: Vad gjorde ni för att satsa på Lessebo, Strömsnäsbruk och Fridafors?

Rune Gustavsson säger nu att det är bra om vi röstar på reservation 12. Jag frågar då: Varifrån vill Rune Gustavsson ta pengarna?

Anf. 14 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! De 150 miljoner som begärs i reservation 12 och de 20 miljoner som, enligt vad vi föreslagit i vår motion, skall gå till detta område innebär en omfördelning av anslagen. Vi ställer inte upp bakom socialdemokraternas och moderaternas krav på ökade satsningar för att flytta arbetskraften. Det hjälper inte de kommuner som är aktuella och som har drabbats av arbetslösheten – vad socialdemokrater och moderater föreslår är endast ett medel att skicka i väg den yngre arbetskraften.

Vad hände i de aktuella orterna? Det var skogsindustrin som hade strukturerproblem. Genom de insatser vi medverkade till lyckades vi när det gällde Fridafors skapa förutsättningar för företaget att fortsätta att arbeta och, hoppas vi, också utvecklas, men vissa delar fick skäras bort för att återstoden skulle kunna bli lönsam.

Detsamma var förhållandet i Lessebo.

I Strömsnäsbruk blev det en total nedläggning av verksamheten. Man har inom skogsindustrin under årens lopp byggt ut ganska kraftigt, inte minst inom det område som Ulla Johansson och jag bor i. Det gör att man så att säga har slagit huvudet i taket. Skapar man nya industrier som skall ge bättre resultat innebär det också att en del av de nedslitna gamla industrierna försvinner. Det är inte något speciellt för skogsindustrin – det gäller även i industrivärlden i övrigt.

Anf. 15 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Något svar på min fråga var Rune Gustavsson skulle ta de 150 miljonerna fick jag inte. Någonstans måste de ju tas – vi är angelägna om att få reda på var.

När det gäller skogsindustrin vill jag påminna om att ett hundratal anställningar försvann vid Fridafors, alla arbetstillfällen försvann i Strömsnäsbruk och ett stort antal försvann inom Lessebo. En av orsakerna till att de anställda försvann i Fridafors var att ni inte ville skjuta på beslutet om förändring. En sak som ni absolut inte ville medverka till var att se till att dessa industrier fick den råvara som de behövde. Den fanns runt om industrierna, men den kom inte in i industrierna.

Talmannen anmälde att Rune Gustavsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 16 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har ingen ambition att förlänga den här redan långa debatten från förra veckan. Men när jag felaktigt blir angripen, ser jag mig faktiskt tvingad att gå i svaromål och lägga saker och ting till rätta. Det var Wivi-Anne Cederqvist, som i onsdags i förra veckan gjorde sig skyldig till vissa falska uppgifter. Hon yttrade då:

”Det är verkligen på tiden att Bertil Måbrink och vpk vaknar och förstår de problem som vi har i Sandviken. Men under allmänna motionstiden i januari i år sov Bertil Måbrink tydligen; det kom inte en enda motion om problemen i

Sandviken från Bertil Måbrink. Vpk:s representant i utskottet måste också ha sovit. Inte i en enda reservation nämns Sandvikens problem.”

Så långt Wivi-Anne Cederqvist.

Hur ligger det då egentligen till? Jag tror att Wivi-Anne Cederqvist skall prata om de här sakerna med litet mindre bokstäver i fortsättningen. Saken är nämligen den att jag tillsammans med flera andra vpk:are från Mellansverige i januari lämnade in motion nr 2075, i vilken föreslogs offensiva åtgärder för att utveckla Bergslagsregionen. Sandviken utgör ju inget isolat. En räcka av insatser måste till för att vända utvecklingen i hela denna region. Vi motionärer säger i vår motion:

”Mellansverige blir 1980-talets krisområde. Bergslagen, dvs. Gästrikland,” – och vi kan väl vara överens om att Sandviken ligger i Gästrikland – ”Dalarna, Närke, Södermanland, Värmland, Västmanland och Norduppland, hotas nu av en akut kris genom den karusell av avskedanden och nedläggningar som sker inom skogsindustrin, stål- och verkstadsindustrin.”

Motionen föreslår elva konkreta åtgärder för att utveckla bruksorterna i Mellansverige. Jag skall nämna några av dem.

Satsningar på produktutveckling och processutveckling genom samarbete i hela förädlingskedjan från råvara till färdig produkt.

Åtgärder mot utlandsinvesteringarna.

Ökad satsning på nya marknader genom långsiktiga handelsavtal med planekonomierna och tredje världen.

Tillvaratagande av de energiresurser som finns i regionen, bl. a. genom ett regionalt energibolag.

Återvinning av insatsvaror och energi.

Utvecklad svensk marknad genom offensiva satsningar inom energiteknik, transportväsende, byggande, industriell utveckling etc.

Utbyggnad av den offentliga sektorn, som i Bergslagen har lägre sysselsättningsgrad än vad landet har i genomsnitt.

Det var några av de elva konkreta förslagen till åtgärder.

Det är nu tredje året i rad som vi lämnar in denna motion om Mellansverige. Varje gång har Wivi-Anne Cederqvist – som tydligen i ord ömmar speciellt för Sandviken – röstat mot våra förslag till åtgärder. Det är ett mycket märkligt handlande, tycker jag, av en ledamot som just efterlyser insatser för sin hårt drabbade kommun. Därför, Wivi-Anne Cederqvist, ta nu i år och läs igenom arbetsmarknadsutskottets betänkande 23, s. 87, reservation 17 med rubriken Åtgärdsprogram för Mellansverige. Där återfinns nämligen de konkreta krav som jag har åberopat från motionen och som faktiskt kan leda till en utveckling av våra mellansvenska bruksorter, inkl. Sandviken, Hofors och Forsbacka. Tänker Wivi-Anne Cederqvist stödja reservation 17? I dag föreligger nämligen ett ypperligt tillfälle att i handling visa solidaritet med människorna i Sandviken och andra mycket hårt drabbade kommuner.

När det gäller övriga motioner om Gävleborgs län vill jag påminna Wivi-Anne Cederqvist om att till det här betänkandet finns ytterligare en

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

Regionalpolitik

reservation, nr 16, som gäller konkreta åtgärder för Söderhamn. Kammaren har tidigare behandlat en motion om vanadin- och titanbrytning i Järvsö/Bjuråker och en om utbyggnad av väg 83 i Ramsjö. Senare kommer en motion om gasledning från Finland till Gävle. Samtliga är undertecknade av mig och innebär konkreta förslag till åtgärder för att minska arbetslösheten i Gävleborgs län.

Jag hoppas att Wivi-Anne Cederqvist i fortsättningen håller ögonen öppna och verkligen sätter sig in i vad olika betänkanden innehåller. Det är bättre att argumentera med fakta för ögonen än att föra till torgs ovederhäftiga anklagelser. Wivi-Anne Cederqvists sätt att föra debatten gagnar inte Gävleborg och bidrar inte till lösningen av alla de problem som människorna står inför i vårt län.

Herr talman! Jag vill än en gång yrka bifall till reservationerna 16 och 17.

Anf. 17 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag vill först säga att jag har inte för vana att gå till angrepp här i kammaren, men jag förbehåller mig rätten att besvara angrepp. Jag blev angripen i debatten i förra veckan av Bertil Måbrink, och jag besvarade det angreppet då.

Han ironiserade då över Gävleborgs socialdemokraters motion om att Sandvikens kommun skulle införas i stödområde C. Han undrade om jag skulle yrka bifall till den motionen. Det gjorde jag, herr talman, men jag talade också om i samma stund att Bertil Måbrink inte hade någon motion om att Sandviken skulle införas i stödområde C och att det inte fanns någon reservation från vpk.

Jag vidhåller det – det finns ingen reservation från vpk.

Anf. 18 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Egentligen är det meningslöst att föra en debatt med Wivi-Anne Cederqvist, för hon håller sig inte till sakfrågorna nu heller. Hon höll sig heller inte till sanningen i det inlägg hon gjorde nu.

Jag ironiserade inte över att Wivi-Anne Cederqvist hade väckt en motion där man föreslog att Sandviken skulle in i stödområde C. Om Wivi-Anne Cederqvist läser protokollet från onsdagens debatt, skall hon tvärtom finna att jag sade att det var ett bra förslag, som om det genomfördes skulle kunna innebära vissa fördelar för Sandviken.

Jag efterlyste varför inte Wivi-Anne Cederqvists socialdemokratiska vänner i arbetsmarknadsutskottet hade reserverat sig till förmån för motionen. Men nu vet jag att när Wivi-Anne Cederqvist motionerar i januari nästa år, är det vi vpk-are som skall ställa upp för hennes motioner. Det skall vi göra. Vi skall avge reservationer. Det var synd att Wivi-Anne Cederqvist inte sade till om det i januari i år, när hon motionerade, för hennes partivänner reserverar sig ju inte.

Den polemik som Wivi-Anne Cederqvist förde mot mig i onsdags handlade inte om stödområde C, utan Wivi-Anne Cederqvist påstod att

Bertil Måbrink och vpk i januari inte hade gjort någonting för bruksörterna i Mellansverige och att vår representant i arbetsmarknadsutskottet inte heller har gjort någonting. Det står ordagrant så – jag tycker att Wivi-Anne Cederqvist skall läsa vad hon sade i onsdags i förra veckan.

Jag har här påvisat vad vi faktiskt har gjort, både i januari i år och i arbetsmarknadsutskottets betänkande 23, där vi i reservation 17 tar upp också bl. a. Sandvikens problem.

Jag har ingenting emot att vi argumenterar mot varandra och slåss politiskt, men då skall vi slåss ärligt, med öppna kort och med fakta och inte med påståenden som inte har med verkligheten att göra.

Nr 148

**Onsdagen den
18 maj 1983**

Regionalpolitik

Anf. 19 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag är glad och tacksam för att Bertil Måbrink vet om problemen i Sandviken. Jag vill bara för dem som läser betänkandet nämna att när det gäller mom. 27 på s. 68 och mom. 37 på s. 69 finns det ingen reservation från vpk, vilket Bertil Måbrink hävdar.

Anf. 20 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det är bra att Wivi-Anne Cederqvist börjar intressera sig för problemen i Sandvikens kommun. Jag har haft två eller tre interpellationsdebatter här tidigare i år och i höstas om problemen med jobb i Sandviken och Hofors. Var befann sig Wivi-Anne Cederqvist då? Hon hade haft tillfälle att vara med också i de interpellationsdebatterna, och det tycker jag skulle ha varit riktigt. Men då var hon inte här.

På s. 87 i arbetsmarknadsutskottets betänkande finns reservation 17 av Alexander Chrisopoulos (vpk) om ett åtgärdsprogram för Mellansverige, och där finns bruksörterna med inkl. Sandviken, Hofors och Forsmark. Jag ställer frågan: Tänker Wivi-Anne Cederqvist stödja denna reservation eller inte? Det är väldigt viktigt att få ett besked, för just de problem som Wivi-Anne Cederqvist ömmar för i Sandviken finns upptagna där.

Anf. 21 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag trodde ett tag att Bertil Måbrink skulle yrka bifall till sin interpellation!

Anf. 22 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag vet inte vad detta skulle vara för något nytt att tillföra debatten. Jag frågade: Tänker Wivi-Anne Cederqvist rösta för vpk-reservationen 17, som har rubriken Åtgärdsprogram för Mellansverige och där det ingår elva konkreta förslag till åtgärder för att utveckla Bergslagsregionen inkl. Sandviken?

Anf. 23 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Om Bertil Måbrink sitter kvar i kammaren en stund, så får han svar på den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (riktlinjer för regionalpolitiken m. m.)

I en första förberedande votering avgavs 20 röster för reservation 3 av Elver Jonsson och 20 röster för reservation 4 av Alexander Chrisopoulos. 275 ledamöter avstod från att rösta.

Sedan talmannen lagt ned en ja-sedel och en nej-sedel i rösturnan drog Björn Molin (fp) ja-sedeln. Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionen till kontraposition antagit reservation 3 av Elver Jonsson.

Reservation 2 av Karin Andersson och Börje Hörnlund, som i en andra förberedande votering ställdes mot reservation 3 av Elver Jonsson, antogs till kontraposition genom votering med uppresning.

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. med 79 röster mot 50 för reservation 2 av Karin Andersson och Börje Hörnlund. 186 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 170 röster mot 77 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. 67 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (decentralisering med utnyttjande av ny teknik)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Karin Andersson och Börje Hörnlund, bifölls med acklamation.

Mom. 14 (anslag till Regionalpolitiskt stöd: Lokaliseringslån)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Alf Wennerfors m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 15 (bidrag till vissa oljetransporter i glesbygd)

Utskottets hemställan bifölls med 244 röster mot 69 för reservation 8 av Karin Andersson m. fl.

Mom. 16 (riksdagsuttalande om utjämning av priserna på oljeprodukter)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Alexander Chrisopoulos, bifölls med acklamation.

Mom. 17 (beloppsgränserna för stöd till glesbygdsföretag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Karin Andersson och Börje Hörnlund, bifölls med acklamation.

Mom. 20 (anslag till Regionalpolitiskt stöd: Regionala utvecklingsinsatser)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 11 av Alf Wennerfors m. fl. med 80 röster mot 68 för reservation 12 av Karin Andersson m. fl. 166 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 11 av Alf Wennerfors m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 26 (inplacering i stödområde av Timrå kommun)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 22 för reservation 14 av Alexander Chrisopoulos.

Mom. 27 (inplacering i stödområde av Sandvikens kommun)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motionerna 1582 av Olle Westberg m. fl. i motsvarande del, 1513 av Wivi-Anne Cederqvist m. fl. samt 2194 av Gunnel Jonäng och Gunnar Björk i Gävle i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inplacering i stödområde av Gotlands kommun)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1046 av Gunhild Bolander, bifölls med acklamation.

Mom. 35 och 36 (åtgärdsprogram för Västernorrlands län och Söderhamns kommun)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 34 för reservation 16 av Alexander Chrisopoulos.

Mom. 39 (åtgärdsprogram m. m. för Bergslagen)

I kontrapositionsvoteringen biträdades utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1512 av Wivi-Anne Cederqvist och Olle Westberg med 46 röster mot 20 för reservation 17 av Alexander Chrisopoulos i motsvarande del. 247 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 290 röster mot 25 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1512 av Wivi-Anne Cederqvist och Olle Westberg.

Mom. 40 och 41 (åtgärdsprogram m. m. för Kopparbergs och Värmlands län)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 18 för reservation 17 av Alexander Chrisopoulos i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 44 (åtgärdsprogram för Stockholms län)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 18 för reservation 18 av Alexander Chrisopoulos.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

Regionalpolitik

Mom. 48 (regionalpolitiskt stöd till försöksverksamhet i Småland och Östergötlands län m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 18 för reservation 19 av Alexander Chrisopoulos.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:21 om anslag till gymnasiala skolor m. m. (prop. 1982/83:100 delvis och prop. 1982/83:120 delvis).

Anf. 24 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter, och under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 25 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Jag önskar inleda den här gymnasieskoledebatten med att lägga några synpunkter på tre övergripande frågor: dimensioneringen av gymnasieskolan, åtgärder för arbetslös ungdom inom det kommunala uppföljningsansvaret och arbetet med gymnasieutredningen.

Till att börja med måste man konstatera att de senaste årens utveckling har inneburit att kraven på gymnasieskolan ökat avsevärt. Det gäller både innehåll och dimensionering. Till detta kommer att gymnasieskolan tillförts delvis nya uppgifter, t. ex. åtgärder för arbetslös ungdom.

Våra utbildningsambitioner är och måste vara höga. Skolpersonalen har i allmänhet klarat den pressande situationen på ett mycket förtjänstfullt sätt, vilket det finns anledning att uttala sin uppskattning av.

Det mest aktuella debattämnet i många kommuner i dag är gymnasieskolans dimensionering. I dagarna har många elever fått ett första besked om de kommit in eller inte på sitt förstahands val. För bara några år sedan var valet mellan utbildning och arbete en realitet också för 16-åringar. Situationen i dag är radikalt annorlunda. Arbetsmarknaden för 16-åringar är mycket liten, och den tycks på kort sikt inte kunna öka. Samtidigt har efterfrågan på gymnasieutbildning stadigt ökat såväl från ungdomar, som söker direkt från gymnasieskolan, som från äldre sökande.

Regeringen har därför i årets budgetproposition föreslagit att antalet intagningsplatser i gymnasieskolan skall utökas till 108,6 % av antalet 16-åringar nästa läsår. Ökningen gäller vissa mer yrkesinriktade sektorer, där det finns möjligheter att få jobb.

Vid dimensioneringen har vi också vägt in de sökandes intresse för olika utbildningar och kommunernas reella möjligheter att anordna utbildning.

För att stimulera kommunerna att anordna fler utbildningsplatser inom industri- och hantverksområdet har regeringen också föreslagit en kraftig höjning av det s. k. stimulansbidraget. Detta bidrag skall användas för att täcka extrautgifter för lokaler, utrustning o. d. och kan också underlätta för kommunerna att hyra utbildning som är förlagd till företag.

Till detta kommer att regeringen i kompletteringspropositionen, som nyligen avlämnades till riksdagen, föreslår en ytterligare ökning av gymnasieskolan med 2 000 platser för olika former av påbyggnadsutbildning.

Utgångspunkten för regeringens förslag till dimensionering har varit att erbjuda ungdomar gymnasieutbildning som kan tillmötesgå deras intressen med beaktande av vad som är möjligt för kommunen att anordna och med hänsyn till arbetsmarknadens efterfrågan på utbildad personal. I nuvarande läge med stora ungdomskullar och en svår arbetsmarknad finns det dock betydande svårigheter att klara en riktig avvägning av dessa tre kriterier.

Inom exempelvis utbildningssektorn för jord, skog och trädgård (JST) föreslås en minskning av antalet utbildningsplatser i förhållande till budgetpropositionen 1982, trots att antalet sökande överskrider dimensioneringssiffran. Detta kan förefalla underligt om man inte samtidigt ser till vad huvudmännen i praktiken har möjlighet att anordna.

Platsantalet på JST-sektorn i årets budgetproposition utgör helt enkelt en anpassning till verkligheten. Vi har tagit bort "luftplatserna". Vår ambition är att den dimensionering som riksdagen tar ställning till också skall kunna omsättas i verkliga utbildningsplatser och inte bara vara till för att pryda dimensioneringsstatistiken. Det är också värt att notera att platserna på JST-sektorn i vårt förslag ökar, jämfört med vad som verkligen lades ut förra året. Önskemål om en ytterligare ökning kan tillgodoses med den reservpott av ospecificerade platser som finns. På längre sikt hoppas jag också att JST-sektorn skall kunna byggas ut, även om huvudmännens planer för de närmaste åren inte tyder på någon större expansion.

Inom sektorn för humanistisk-samhällsvetenskaplig utbildning (HS) är det relativt enkelt för kommunerna att anordna utbildningsplatser. Det kan dock inte vara försvarligt att ohämmat öka dimensioneringen inom denna sektor, som har den minst yrkesinriktade karaktären och som i allmänhet kräver ytterligare utbildningspåbyggnad inom eller utanför högskolan som grund för ett arbete.

När vi de senaste dagarna har fått de preliminära uppgifterna på sökanden till gymnasieskolan, visar det sig att efterfrågan på gymnasieutbildning ökat ytterligare och mer än vad som förutsetts. Trots att antalet 16-åringar inför läsåret 1983/84 minskar med ca 1 500, ökar från 1982/83 antalet behöriga förstahandssökande med ca 7 000 i förhållande till förra året.

Den ökade gymnasiedimensionering som föreslås i budgetpropositionen riskerar därmed att vägas upp av det kraftigt ökade antalet äldresökande, dvs. sökande som är minst 17 år. Det är självfallet glädjande att så många som tidigare inte varit motiverade för studier nu efterfrågar en gymnasieplats, även om det skapar svårigheter att bereda alla plats.

Mot bakgrund av vad vi f. n. vet om tillgång och efterfrågan på platser i

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

gymnasieskolan undersöker vi nu inom utbildningsdepartementet möjligheterna att ytterligare öka antalet platser på sådana studievägar som kan ge en god förberedelse för arbetslivet.

Herr talman! Jag anser att vi har rätt att se på vår gymnasieskola med stolthet. Kvalitetsfrågorna måste naturligtvis alltid granskas kritiskt. Och visst finns det brister, t. ex. de lärarlösa lektionerna, en pedagogisk innovation av tidigare regering som är värd sin kritik. Det är därför min ambition att avskaffa de lärarlösa lektionerna och att prioritera denna fråga i höstens budgetarbete.

En annan kvalitetsfråga av stora mått är att slå vakt om gymnasieskolans yrkesutbildning mot alla försök att omvandla den till vanlig inskolning i arbetslivet och snävt företagsinriktad utbildning. Jag menar att yrkesutbildningens bredd och kvalitet är av utomordentlig betydelse för såväl ungdomarna som arbetslivet, en åsikt som tyvärr inte delas av alla riksdagens partier.

Trots våra ansträngningar att ge varje ungdom gymnasieutbildning kan eller vill inte alla delta i denna. I årets budgetproposition har regeringen därför föreslagit ett omfattande åtgärdsprogram för ungdomar utanför gymnasieskolan. Vi har bedömt att det system av ungdomsåtgärder som i dag finns är snårigt och svåröverskådligt. Dessutom är det inte tillräckligt effektivt.

Regeringen har därför ansett det nödvändigt att samla de olika åtgärderna i ett mer enhetligt system och samtidigt öka de ekonomiska resurserna till verksamheten. Statsbidraget till kommunernas uppföljningsansvar för ungdomar under 18 år kommer enligt förslaget att uppgå till drygt en kvarts miljard kronor.

Förslaget är utformat så att det lokalt skall kunna anpassas till varje ung människas behov och önskemål. Därför skall det upprättas en individuell plan för varje ungdom där placering ute i arbetslivet i form av ungdomsplatser varvas med inslag av olika former av utbildning.

Avsikten är att uppföljningsverksamheten skall sträcka sig fram till den dag ungdomen får fast arbete, kommer in på reguljär utbildning eller fyller 18 år. Målet för uppföljningsverksamheten skall ständigt vara att så snabbt som möjligt försöka slussa över ungdomarna till gymnasieutbildning eller stadigvarande arbete. Därför skall planerna omprövas tillsammans med den unga människan var tionde vecka.

Regeringsförslaget har utarbetats i nära samverkan med Kommunförbundet och parterna på arbetsmarknaden. Deras önskemål har bl. a. lett fram till att kommunerna får stor frihet att själva finna lämpliga former för hur det nya systemet skall organiseras. Fördelen med organisationsformer som inte binds upp av centrala beslut är dels att de kan bidra till att avbryåkratisera verksamheten, dels att de kan ge möjligheter till en anpassning utifrån varje enskild kommuns förutsättningar och behov.

Regeringen har alltså valt att föreslå ett enhetligt system – och att t. ex. avskaffa konkurrensen mellan yrkesintroduktion och ungdomsplatser. Vi utgår därvid från det avtal som slutits mellan parterna på arbetsmarknaden

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

om ungdomsplatser i arbetslivet. Därmed har inskolningen i arbetslivet den största förutsättningen att fungera från såväl elevens och skolans som arbetsplatsens synpunkt. Jag ser också en stor fördel i att parterna i vad gäller ungdomsplatser på förhand reglerat försäkringsfrågor, ungdomens arbetsrättsliga ställning, ersättningsfrågorna etc., som annars skulle kunna bli föremål för omfattande tvister lokalt mellan arbetsplatsen och skolan.

Trots att det självfallet kommer att finnas övergångssvårigheter – som det alltid finns när nya förslag skall genomföras – är det min övertygelse att det under kommande läsår skall vara möjligt att åstadkomma ett heltäckande program för ungdomar under 18 år som inte deltar i utbildning eller har jobb. Uppföljningsansvaret skall då vara så utbyggt att ungdomarna inte längre skall behöva gå utan meningsfull sysselsättning.

Slutligen, herr talman, några ord om gymnasieutredningens betänkande, som nu har remissbehandlats och debatterats ingående under hela förra året. På grundval av betänkandet och remissmaterialet pågår f. n. ett arbete inom regeringskansliet med en proposition om riktlinjer för gymnasieskolans långsiktiga reformering.

Den nuvarande gymnasieskolan fick sin design i början av 1960-talet. Min uppfattning är att många av dagens gymnasieutbildningar fortfarande fungerar bra. Ändå tränger sig behovet av förnyelse fram. Gymnasieskolan som helhet måste ges en utformning som bättre svarar mot de krav som redan 1980-talet kommer att ställa.

Ett reformarbete med sikte på en förnyelse av gymnasieskolan bör enligt min mening starta i ett omfattande försöks- och utvecklingsarbete. Därigenom kan vi med lokalt förankrade erfarenheter åstadkomma den stegvisa förnyelse av gymnasieskolan som en överväldigande majoritet av remissinstanserna har förordat.

Jag räknar med att lägga fram riktlinjer för det kommande reformarbetet i en proposition under vintern. Min avsikt är att propositionen skall ge mål och ramar för det långsiktiga reformarbetet. Till detta kommer vissa mera konkreta förslag som snabbt behöver genomföras, bl. a. med anledning av förändringar av grundskolan.

Det blir därmed möjligt för riksdagen att redan under nästa budgetår ta ställning till den långsiktiga utvecklingen av gymnasieskolan under 1980-talet. Det beslutet blir sedan vägledande för det omfattande försöks- och utvecklingsarbete som är tänkt att starta läsåret 1984/85 och som senare kan komma att resultera i flera propositioner under resten av 1980-talet, allteftersom utvecklingsarbete och försöksverksamhet börjar ge resultat i form av mer konkreta beslutsunderlag.

Det är glädjande att kunna konstatera att intresset för gymnasieskolan är stort både här i riksdagshuset och utanför. Inte minst kan man i år avläsa det genom de många motioner som lämnats till årets riksmöte.

Reservationerna till utskottsbetänkandet kan verka många. Ändå finns det en bred uppslutning här i riksdagen kring de grundläggande frågorna, vilket säkerligen är en fördel för de många som skall förverkliga besluten att göra gymnasieskolan ännu bättre.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Anf. 26 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! Jag får börja med att säga att jag tycker att det är roligt att utbildningsministern är med och ger en inledning till debatten omkring gymnasieskolan. Jag hade kanske väntat mig att vi i utbildningsministerns anförande skulle ha fått veta en del nyheter. Nu var det i stort sett inget annat än en redogörelse för vad som finns i budgetpropositionen, bortsett från det avsnitt som skulle gälla gymnasieskolans reformering. Men inte heller där kom några direkta nyheter utöver vad vi redan vet genom tidigare SÖ-konferens och pressmeddelande i samband med denna konferens. Det finns kanske av den anledningen inte skäl till att just nu debattera den utformning som gymnasieskolan skall få. Men vi har anledning att hoppas att det löfte som mer eller mindre har framställts om att man skall ta mycket stor hänsyn till remissinstansernas uppfattning också kommer att avspeglä sig i den försöksverksamhet och den reformering som skall äga rum.

Därefter, herr talman, går jag över till utbildningsutskottets betänkande nr 21, som behandlar frågor om anslag till gymnasieskolan m. m. Till det betänkandet är fogade en lång rad reservationer, närmare bestämt 24 stycken, och ett par särskilda yttranden. Jag kommer i mitt anförande att behandla flertalet av dessa; dock kommer frågorna om åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar och om ett nytt system för lärlingsutbildning att beröras av mina partikamrater Rune Rydén och Bengt Wittbom.

Utskottet behandlar först gymnasieskolans dimensionering inför budgetåret 1983/84. Moderata samlingspartiet accepterar budgetpropositionens förslag till totaldimensionering, men har framhållit i sin partimotion 1982/83:581 att elevernas önskemål om utbildning i högre grad än vad budgetpropositionen tillgodoser måste styra utläggningen av intagningsplatserna på gymnasieskolans olika linjer.

Av vad som anförts i budgetpropositionen om de grundläggande förutsättningarna för dimensioneringen av gymnasieskolan framgår klart svårigheterna att i nuvarande läge, med stora ungdomskullar och en besvärlig arbetsmarknadssituation, erbjuda alla ungdomar utbildning som både tillmötesgår deras intresse och tillförsäkrar dem arbete efter utbildningen.

Det är vår absoluta uppfattning, att inga prognoser beträffande arbetsmarknaden, hur seriöst utarbetade de än må vara, kan anses vara så träffsäkra att de bör väga tyngre än elevernas eget, genom valet av studieväg uttalade, intresse för en viss utbildning. Elevernas intresse och motivation för den önskade utbildningen spelar troligen en större roll för möjligheterna att senare få arbete än aldrig så goda arbetsmarknadsprognoser för en annan studieväg.

Dimensioneringstalen för gymnasieskolans olika sektorer bör därför inte, enligt vårt synsätt, definitivt få låsa den slutliga utläggningen av intagningsplatser. Vi förordar att SÖ, sedan elevernas val av utbildningsväg är känt, ges ökade möjligheter att anpassa dimensioneringen av gymnasielinjerna efter elevernas önskemål.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Enligt den nya planeringsordningen för gymnasieskolans dimensionering

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

fastställs elevplatsramarna för tre budgetår i sänder. För det andra och det tredje året har ramarna karaktären av planeringsramar. Den nya planeringsordningen har tillkommit för att ge bättre förutsättningar för en långsiktig planering, där största möjliga hänsyn kan tas till olika lokala behov och förutsättningar. Det är därför viktigt att ändringar i de preliminära ramarna så långt möjligt kan undvikas.

Moderata samlingspartiet finner det av den anledningen angeläget att regering och riksdag ägnar större uppmärksamhet åt den långsiktiga trendinriktningen, när det gäller dimensioneringen av gymnasieskolan. Osäkerheten om framtiden försvårar långsiktiga beslut om utbildningsplaneringen. Detta understryks också i utbildningsekonomiska utredningens informationsskrift Utbildning, produktion, samhälle. Vi kan konstatera att vi mer eller mindre medvetet utbildar många av våra ungdomar för arbetslöshet. Det kommer i framtiden i än högre grad än nu att föreligga svårigheter att erbjuda alla ungdomar sådan utbildning som med säkerhet leder till ett arbete för vilket man är utbildad. Dessa skäl talar för att våra ungdomar erbjuds ökad möjlighet till den kvalitativt goda, allmänbildande allroundutbildning som gymnasieskolans treåriga linjer ger.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 3. Beträffande centerns reservationer nr 2 och 4 vill jag anföra, att syftet med dessa väl tillgodoses genom bifall till reservationerna 1 och 3, som jag tidigare har redogjort för.

Som jag nämnde inledningsvis kommer Bengt Wittbom senare i debatten att redovisa vårt förslag till ett nytt lärlingssystem. Jag skall här endast i korthet beröra den lärlingsutbildning som nu som försöksverksamhet pågår inom gymnasieskolans ram. Denna har mötts med ett positivt intresse, och utskottets borgerliga ledamöter vill i reservation 5 peka på det angelägna i att underlätta en utbyggnad av lärlingsutbildningen. Vi finner det därför viktigt att det tillfälliga stimulansbidrag som nu utgår till kommunerna för varje nytillkommen elev på de investeringskrävande utbildningarna inom industri och hantverk också kan användas för ett särskilt bidrag till arbetsgivare som åtar sig att utbilda lärlingar inom ramen för försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 5.

I reservation 6, herr talman, återkommer ett krav som vi moderater länge framfört. Vi finner det naturligt, att de elever som får möjlighet att läsa ämnet svenska som främmande språk också erhåller betyg i ämnet. Jag yrkar därför bifall till reservation 6.

Den kombination av specialintressen och gymnasiala studier som folkpartiet skisserar i motion 1982/83:967 finner vi intressant, men vi kan, med hänsyn till att det inte går att överblicka kostnadskonsekvenserna, inte tillstyrka motionen. Vi förutsätter emellertid, att den försöksverksamhet som regeringen säger sig vilja initiera till följd av gymnasieutredningens betänkande skall ge utrymme för försök också med denna inriktning.

En majoritet av utskottets ledamöter finner att det av statsfinansiella skäl inte går att avskaffa självstudietimmarna i gymnasieskolan fr. o. m. budget-

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

året 1983/84, som krävts i ett antal motioner. Beslutet att införa självstudietimmar var främst motiverat av besparingsskäl. Det var inte någon pedagogisk innovation, som utbildningsministern behagade kalla det. Moderata samlingspartiet anvisade vid ärendets behandling för ett år sedan andra vägar för hur besparingen kunde uppnås. Dessa förslag angavs också av utskottet som vägar för att helt eller delvis undvika självstudietid. Många skolor har också använt sig av de rekommenderade möjligheterna. Vi kan av dessa skäl inte acceptera majoritetens motivering till avslag på de motioner som kräver självstudietimmarnas avskaffande, utan vi yrkar bifall till reservation 8 och avslag på reservationerna 9 och 10.

Slutligen, herr talman, några ord om reservationerna 23 och 24, som rör bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan. Vi finner att en ytterligare utbyggnad av gymnasieskolans institutioner för yrkesutbildningar, som kräver dyrbara investeringar, inte är försvarbar mot bakgrund av det statsfinansiella läget och det faktum att gymnasieskolans elevkullar kommer att sjunka kraftigt under de kommande åren. Vi har i vår motion 1982/83:2174 anvisat andra vägar att klara de ifrågavarande utbildningarna till lägre kostnader. Vi vill därför minska det av regeringen föreslagna anslaget med 80 milj. kr. och anvisa 55 milj. kr. till bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall också till reservationerna 23 och 24.

Anf. 27 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Gymnasieskolan är aktuell på många sätt. Den är utsatt för stora påfrestningar genom att sökandetrycket är större än någonsin. Detta hänger naturligtvis samman med det välkända faktum att vi fortfarande har stora 16-årskullar och att vi har en svår arbetsmarknad för ungdomar. Därtill kommer att antalet äldresökande har ökat mycket kraftigt under senare år. Allt det här sammantaget har ställt stora anspråk på den kvantitativa utbyggnaden.

Men inte nog med detta. Samtidigt har gymnasieskolan fått lov att genomgå en strukturell förändring med ett ökat antal platser på linjer och utbildningsvägar som syftar till en yrkesutbildning på bekostnad av de rent studieförberedande utbildningsvägarna. Låt mig, herr talman, redan inledningsvis slå fast att landets kommuner har klarat den uppgiften på ett mycket hedrande sätt.

Inte minst har på senare år även mindre kommuner utan egen gymnasieskola visat stora ambitioner att sörja för sina ungdomar, och därför gav den förutvarande mittenregeringen också vidgade möjligheter att anordna gymnasieutbildning även utanför G-ort.

Gymnasieskolan är till dels också aktuell därför att den står inför en förändring. Vi har noga tagit del av vad utbildningsministern haft att säga i den här frågan nu och tidigare. Vi kan med viss tillfredsställelse konstatera att centerns partimotion om gymnasieskolan tydligen gjort ett djupt intryck i kanslihuset, eftersom det är så många tankegångar, för att inte säga

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

formuleringar, som vi kan känna igen i utbildningsministerns tal. Detta tycker vi är bra, men vi har samtidigt svårt att förstå att man då i rent partinit måste avslå våra yrkanden här i kammaren. Så långt sträcker sig tydligen inte generositeten att man är beredd att öppet tillstå att vi haft rätt på väsentliga punkter. Men till detta får vi säkert anledning att återkomma när den aviserade gymnasiepropositionen dyker upp fram emot hösten.

Jag anknöt inledningsvis till gymnasieskolans dimensionering. I reservationerna 2 och 4 har vi från centerns sida redovisat vår syn på dimensioneringen av en av gymnasieskolans sektorer, nämligen den som rymmer utbildningar för jordbruks-, skogsbruks- och trädgårdsnäringarna. Det är visserligen gymnasieskolans minsta sektor, men den är därför inte oviktig. Här har regeringen, med utskottsmajoritetens gillande, föreslagit en minskning från innevarande års 2 700 platser till 2 400 för budgetåret 1983/84. Detta är enligt regeringen och utskottsmajoriteten ändå en viss ökning i förhållande till det den 1 september 1982 faktiska antalet utlagda platser, som var 2 312. Här skulle alltså finnas ett teoretiskt utrymme att inrätta nästan tre helklasser ytterligare fr. o. m. hösten 1983.

Nu vet alla att det tar ganska lång tid att starta en utrustning. Det skall till lokaler, lärare och utrustning. Det är också förenat med betydande kostnader. Därför är nog hösten 1984 en troligare tidpunkt.

Då blir min fråga till utbildningsministern: Vilken utbildningsanordnare är beredd att satsa på en ökad utbildning när man vet att planeringsramen för det därpå kommande året är ytterligare 200 platser mindre? Nej, sanningen är nog den att det här inte finns några ambitioner för en större utbildningsvolym. Detta är nog tvärtom ett uttryck för den traditionella socialdemokratiska politiken med ett krympande jord- och skogsbruk som mål.

Utskottet har tidigare anslutit sig till de kriterier som anges i budgetpropositionen för hur utbildningsutbudet bör styras. Det är för det första ungdomarnas intresse för utbildningen i fråga. Här vet vi att det finns nära 2,5 gånger så många behöriga förstahandssökande som det finns tillgängliga utbildningsplatser. Det är för det andra arbetsmarknadens behov och möjligheter att ge sysselsättning åt dem som gått igenom utbildningen. Här vet vi också att det finns ett sådant behov och en efterfrågan på ungdomar med jordbruks- och skogsbruksutbildning. Det finns få utbildningar där man efter avslutad skolgång kan redovisa så låga arbetslöshetstal som just denna.

Det tredje kriteriet är kommunernas – i det här fallet landstingskommunernas – möjligheter att anordna utbildningen. Då blir min andra fråga: Tror utbildningsministern verkligen att landstingen saknar möjligheter och resurser att lägga ut några hundra platser ytterligare?

I budgetpropositionen och i presskommentarer har utbildningsministern sagt – och vi hörde det igen alldeles nyss – att detta är ett försök "att pressa så mycket luftplatser som möjligt ut ur systemet för att ge så många som möjligt en reguljär gymnasieutbildning". Och då måste jag fråga utbildningsministern: På vilket sätt kan någon få en reguljär plats i gymnasieskolan genom att regeringen sänker ambitionsnivån för JST-sektorn? Tvärtom borde regering-

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

en söka möjligheter att stimulera fram ytterligare platser på det här området.

I reservation 5 återkommer vi till vårt tidigare krav att det särskilda stimulansbidraget inom industri- och hantverkssektorn även borde kunna utgå för att stimulera fram ytterligare platser i lärlingsutbildning, i det nu aktuella fallet för Norrbottens-län. Majoritetens avslagsmotivering är lika tunn nu som tidigare. Man vill helt enkelt inte ändra i villkoren för en pågående försöksverksamhet. Det är bara att med beklagande konstatera att principerna och prestigeen här är viktigare än att få fram ytterligare utbildningsplatser i Norrbotten.

I reservation 8 kan man konstatera att vi i långa stycken har en med majoriteten gemensam text men att vi drar olika slutsatser av densamma. Den viktigaste skillnaden är dock att vi reservanter slår fast att skälet till att riksdagen beslutade att ge kommunerna möjlighet att lägga ut ett begränsat antal självstudietimmar var beroende av ett tidigare riksdagsbeslut om besparingar inom gymnasieskolan. Utskottsmajoriteten har försökt – och även utbildningsministern – att göra det till en pedagogisk innovation, men då är man sent ute.

Redan 1950 beslöt den dåvarande regeringen med Josef Weijne som ecklesiastikminister att i kraft av sin administrativa lagstiftningsrätt – och därmed utan riksdagens hörande – reducera antalet lektioner i realskolan med ca 10 % (SFS 1950:60). Formellt motiverades åtgärden med angelägenheten av att minska elevernas arbetsbörda, men reellt bottnade den i den svåra bristen på läroverkslärare. Skolöverstyrelsen hade fått i uppdrag att utreda frågan och hänvisade i sitt betänkande SOU 1950:4 till "överansträngningsmotiven" men fortsatte:

"När överstyrelsen principiellt är beredd att stödja de strävanden, som kommit till uttryck i statsrådets direktiv, bestämmes ämbetsverkets ståndpunkt dock icke uteslutande av dessa skäl. Bakom överstyrelsens inställning står som en nödvändig förutsättning jämväl en hög uppskattning av det inre framstegsarbetet på skolans område och dess möjligheter. Den måttliga reduktion av timplanen som statsrådet begär kan ses som en utdelning från ett växande kapital, vilket skapats och vidmakthålles genom produktivt pedagogiskt arbete."

Så var det med den innovationen, Lena Hjelm-Wallén. Detta ingrepp var långt mer drastiskt än de åtgärder som nu vidtagits i gymnasieskolan.

Allt detta är nu historia. Vad som nu är intressantare är regeringens intentioner inför det kommande budgetåret, och då är det värt att observera att uppdraget till SÖ innehåller en beställning att "i sin anslagsframställning pröva och redovisa omprioriteringar inom sitt verksamhetsområde så att eleverna kan få lärarhandledning även under den del av studietiden som hittills normalt varit lärarlös".

Det innebär att de gymnasieskolor som nu har lyckats att genom egna omprioriteringar slippa lägga ut självstudietid får fortsätta som förut, medan däremot de skolor som lagt ut självstudietid nu kommer att belönas med ett extra resurstillskott. Pengarna i sin tur skall tas från någon annan del av

skolans verksamhetsområde – kanske den här gången från mellanstadiet PRAO-tid. Oavsett hur det blir med finansieringen är ändå regeringens anvisningar, som utskottet nu valt att lyfta fram, ett tecken på att skolan har nya besparingar att vänta.

I reservation 11 tar vi upp behovet av ett samlat program för begreppet Datalära i gymnasieskolan. Utskottet ger i sin tur en lång rad exempel på hur datalära och datortillämpning tagits med i olika kursplaner. Däremot säger man inte ett ord om det som vi pekar på i reservationen, nämligen att dessa kunskaper också måste kombineras med insikter och medvetenhet om konsekvenserna för individ och samhälle av datateknikens användning. Men det är tydligt att den medvetenheten inte heller står att finna hos utskottsmajoriteten.

Reservation 12 gäller frågan om statlig tillsyn över Osby samskola, där vi menar att riksdagen bör tala om att verksamheten är så värdefull att skolan också i fortsättningen bör stå under statlig tillsyn. Uppenbarligen är vi centerpartister ensamma om den uppfattningen, och det bådär inte gott för skolans framtid.

Enligt förslaget i budgetpropositionen blir nu kinesiska reguljärt C-språk på gymnasieskolans treåriga linje. Enligt vår uppfattning borde riksdagen också ta initiativ till att lyfta fram japanska och arabiska på samma sätt. Våra internationella kontakter utvecklas så att just dessa språk ter sig alltmer intressanta. Goda grundläggande språkkunskaper är också en förutsättning för att kunna tillägna sig djupare insikter om ett lands kulturella särart, dess religioner etc. Mot den bakgrunden anser vi att riksdagen bort följa förslaget i centermotionen 948, yrkande 18.

I reservation 18 sammanfattas en stor del av det resonemang om gymnasieskolans förändring som jag tidigare berört. Men där finns också ett par konkreta yrkanden, t. ex. att införa s. k. YO-vecka på gymnasieskolans teoretiska linjer. Detta yrkande avstyrks utan närmare motiveringar av utskottsmajoriteten. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som utbildningsministern själv i ett tal vid SÖ:s chefskonferens den 30 mars bl. a. sade följande: "Andra viktiga förslag av gymnasieutredningen, som inte borde få vila, är införandet av praktik på alla utbildningsvägar." Om man tycker så, och jag utgår från att utskottsmajoriteten gör det, bör man tillstyrka och inte avstyrka vår motion i denna del. Jag hoppas att utskottets talesman är beredd att ge mig rätt på den punkten.

Låt mig så till sist, herr talman, beröra en del av innehållet i reservation 21. Jag skall begränsa mig till att peka på ett par av de mest betydande skillnaderna i budgetpropositionens förslag och den nu gällande ordningen. Uppföljningsansvaret skall nu som tidigare omfatta två år, från 16 till 18 års ålder, och för varje elev skall upprättas ett individuellt program för hela perioden.

Den stora skillnaden ligger i att under den perioden kommer man bara att ha tillgång till sex månaders ungdomsplats. Resten av tiden, ca 18 månader, exkl. en kortare period för uppföljningsprogram, skall fyllas ut med korta kurser av olika slag i den reguljära gymnasieskolans regi, specialkurser,

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

LA-kurser osv. Detta kommer att ställa mycket stora krav på skolan, samtidigt som vi vet, vilket också tidigare framhållits i debatten, att gymnasieskolan redan är mycket hårt ansträngd när det gäller lokaler, lärare, utrustning och planeringsresurser för den reguljära utbildningen.

Därtill kommer att man nu i kompletteringspropositionen får nya uppgifter med högre specialkurser och annan påbyggnadsutbildning. Det förslag som regeringen nu presterat är inte förankrat i skolans verklighet utan är mer en skrivbordsprodukt. Vilken arbetssituation tror man att gymnasieskolans skolledare, SSA-sekreterare och syofunktionärer står inför, när man till hösten skall förverkliga dessa luftiga planer? Det vore intressant att höra vad utskottets talesman har att säga i den frågan.

Den andra, principiellt viktiga skillnaden som jag vill peka på är regeringens sanktion av att en verksamhet, för vilken skolan nu bär det hela och fulla ansvaret, i fortsättningen organisatoriskt skall kunna knytas till och ledas från särskilda s. k. ungdomscentra. Där detta genomförs kommer man att fjärma verksamheten från den reguljära gymnasieskolan, vilket i sin tur kommer att uppfattas som att det är någon annan som nu har ansvaret. Det kommer att bli betydligt svårare att slussa ungdomarna tillbaka till reguljär utbildning. Och detta är ju trots allt den primära målsättningen – att ge alla ungdomar en avslutad utbildning – eller har regeringen och utskottsmajoriteten gett upp också det utbildningspolitiska målet?

Utbildningsministern sade i sitt anförande på tal om de ekonomiska resurser som står till förfogande att det handlar om ökade ekonomiska resurser. Innevarande år är de tillgängliga resurserna 244 miljoner. Budgetåret 1983/84 är motsvarande anslag 266 miljoner eller, som utbildningsministern älskar att säga vid alla tillfällen, drygt en kvarts miljard. Skillnaden är 22 miljoner – ungefär lika med normal pris- och löneuppräknings.

Herr talman! Det vore mycket övrigt att kommentera när det gäller regeringens förslag till förändringar i ungdomsuppföljningen, men jag hänvisar till vad som kommer att anföras av mina medreservanter och till vår utförliga reservation i ämnet.

Jag yrkar således bifall till reservationerna 2, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 18 och 21.

Anf. 28 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I takt med att grundskolan förändrats till både arbetssätt och utformning krävs att gymnasieskolan successivt anpassas till de ändrade förutsättningarna. Framför allt kräver samhället allt längre utbildning av alla ungdomar. Det innebär att gymnasieskolan måste ge stimulans och motivation åt samtliga elever i en årskull – såväl åt de teoretiskt eller praktiskt studieinriktade eleverna som åt elever som är skoltrötta eller mindre motiverade för fortsatt utbildning.

Samarbetet med arbetsmarknaden måste förstärkas, så att den utbildning gymnasieskolan ger håller jämna steg med utvecklingen på olika områden. En bättre arbetsfördelning mellan skola och näringsliv bör eftersträvas, så att

skolan ger den utbildning den är bäst på och näringslivet tar ett större ansvar för de delar man där har bäst förutsättningar att förmedla. Det är angeläget att gymnasieskolans elever på vissa linjer får bättre insikt i hur arbetslivet fungerar, men praktikinslagen får inte bli ett självändamål. För att praktiken skall kännas meningsfull för eleverna måste den ha anknytning till deras studieriktning och vara av god kvalitet.

Gymnasieskolan måste därför bli mer flexibel än i dag. Men det är angeläget att förändringar inte stannar vid organisatoriska reformer. Också det inre arbetet behöver utvecklas: arbetsformer, möjligheter till fördjupat samarbete mellan teoretiskt och praktiskt inriktade linjer etc.

Det är folkpartiets uppfattning att de förändringar som gymnasieskolan behöver genomgå skall göras successivt och grundas på väl dokumenterad försöksverksamhet. Vi förordar alltså inte någon genomgripande reform enligt gymnasieutredningens riktlinjer.

Lärlingsutbildningen är en sektor av gymnasieskolans yrkesinriktade utbildning som lämpar sig väl för verksamhetsområden där arbetsmarknadens rekryteringsbehov är relativt små. Den ger också möjlighet till geografisk spridning. På grund av ogynnsamma villkor för småföretagare när det gäller att ta emot lärlingar har antalet medgivna platser inte utnyttjats.

Regeringen aviserar förslag om bestämmelser som begränsar skolstyrelsernas möjligheter att snabbt och smidigt anordna lärlingsutbildning. Det gäller både utbildningens innehåll och dess dimensionering. Vi anser tvärtom att åtgärder som främjar denna utbildning är angelägna och nödvändiga.

Vi har tidigare konstaterat att situationen för ungdomarna är så allvarlig att ingen åtgärd får lämnas oprövad eller får missgynnas i vår strävan att erbjuda utbildning, praktik eller arbete. Det är uppseendeväckande att regeringen inte med ett ord nämner lärlingsutbildningen, som med statlig stimulans skulle kunna utvidgas och utgöra ett viktigt komplement till övrig yrkesutbildning, speciellt på orter med många hantverksföretag. Konsekvent har regeringen uteslutit lärlingsutbildningen från alla stimulansåtgärder: i budgetpropositionen, i Norrbottenspropositionen och nu i kompletteringspropositionen.

Folkpartiet har tidigare i partimotioner presenterat ett stöd till lärlingsutbildningen som till sin konstruktion ansluter till anställning med lönebidrag – dvs. bidragsdelen trappas av i takt med att lärlingen med allt större kunskap och erfarenhet kan göra en ökande insats i företagarens produktion. Vi anser att denna stimulans till lärlingsutbildning bör införas.

I propositionen understryks när det gäller vissa typer av högre specialkurser, liksom i annat sammanhang beträffande vissa AMU-utbildningar, vikten av att de skall vara attraktiva för näringslivet. Vidare framhålls att vissa utbildningar, t. ex. genom den snabba tekniska utvecklingen, kommer att bli för dyra att anordna med statliga medel.

Det är vår uppfattning att allt fler avancerade yrkesutbildningar måste förläggas i företag där utrustningen av konkurrensskäl ständigt hålls à jour med utvecklingen. Vi ser flera fördelar med en sådan organisation. Skola och

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

näringsliv får ett gemensamt ansvar och intresse för yrkesutbildningen, ungdomarna får direktkontakt med arbetslivet från början av utbildningen och samhällets utbildningskostnader kan nedbringas.

Riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att inleda diskussioner med företrädare för både arbetsgivare och fackliga organisationer i syfte att på sikt få till stånd ett djupare samarbete om yrkesutbildning.

Vi i folkpartiet anser lärlingsutbildningen vara utomordentligt bra som komplement till annan utbildning.

För folkpartiet är det viktigt att alla elever ges en likvärdig utbildning. Elever med olika begåvningsresurser måste därför stödjas på skilda sätt. Sverige måste för att klara sin framtid ta till vara alla typer av begåvningar. Ingen elev får understimuleras eller "halka efter" på grund av bristande hjälp och stöd. Det finns i dag inom gymnasieskolan goda möjligheter till särskilda insatser för svaga eller omotiverade elever. Men även teoretiskt begåvade elever eller elever med annan specialtalang har rätt till och behöver uppmuntran och stimulans för att kunna utvecklas.

För elitidrottande ungdomar finns i dag en sådan möjlighet. Det finns idrottsgymnasier, där eleven får använda fem veckotimmar för sin idrottsutövning. I budgetpropositionen biträds dessutom skolöverstyrelsens förslag om försöksverksamhet med kombination av specialidrott med studier vid hemortens gymnasieskola. En ram av 150 intagningsplatser avsätts för detta ändamål.

Enligt folkpartiets mening är det angeläget och rimligt att också andra talanger än idrott ges möjlighet att utvecklas i sådan försöksverksamhet. Elever som har speciella förutsättningar för t. ex. musik, sång, matematik, fysik, språk, dans eller teckning bör på motsvarande sätt få utveckla dessa. Vi föreslår därför att 150 intagningsplatser med denna inriktning avsätts för försöksverksamhet med kombination av specialintresse och studier vid hemortens gymnasieskola.

Vi beklagar att utskottet har avstyrkt vår motion angående kombination av specialintresse och studier. Givetvis missunnar vi inte idrottsungdomarna att få den utmärkta möjlighet det innebär att studera och utöva sitt stora intresse – tvärtom. Men vi anser att också de som har andra intressen skall få samma möjlighet. Vi tror också att det finns stora möjligheter att införa sådana studier.

Det beslut om fri resursanvändning i gymnasieskolan som riksdagen har fattat innebar ytterligare ett steg på vägen bort från centralstyrning. Beslutet innebar också en möjlighet för kommunerna att införa viss självstudietid för elever på de teoretiska linjernas sista årskurs om man ansåg att andra elever behövde mer stöd. Riksdagen erinrade dock om att kommunerna i första hand skulle välja andra vägar vid sina omprioriteringar.

Efter den första terminen enligt det nya systemet har det visat sig att vissa kommuner har lyckats göra de besparingar som förutsattes utan att använda sig av "lärarlösa lektioner". Genomsnittet i landet har varit en till två veckotimmar. Det är angeläget att lärarna kan ge eleverna det stöd de behöver under den tid de är i skolan. Av statsfinansiella skäl anser sig

majoriteten i utskottet inte kunna avskaffa självstudietimmarna. Folkpartiet anser därför att regeringen bör vidta åtgärder så att alla skolor kan utnyttja den fria resursanvändningen utan att "lärarlösa lektioner" behöver tillgripas.

Eftersom jag tillhör de nya i vår riksdag efter det senaste valet och ibland får leta mig tillbaka och se vad som har sagts i debatter tidigare i liknande frågor, så vet jag inte om jag skall tro mina ögon när jag läser från debatten den 16 december 1981. Där gör Lena Hjelm-Wallén hätska utfall mot dåvarande utbildningsministern just i denna fråga om "lärarlösa lektioner". När man sedan konstaterar vad som gjorts av den nämnda nuvarande utbildningsministern för att följa sina egna uttalanden i opposition, är det bara att konstatera: ingenting. Lena Hjelm-Wallén sade bl. a.:

"Vi vill betacka oss för den här typen av 'reformarbete' inom skolpolitiken. Det gör hela skolsamhället, och vi socialdemokrater ställer upp på skolans sida. Vi har tidigare kraftigt opponerat oss mot resursnedskärningarna, och det tänker vi fortsätta med. Genom personalinskränkningar på skolans område blir resultaten sämre, och den redan pressade skolsituationen blir än besvärligare."

I dag avfärdar alltså socialdemokraterna denna fråga med att av statsfinansiella skäl kan man inget göra.

Folkpartiet anser att regeringen bör återkomma med förslag om sådana åtgärder så att de kan börja gälla från den 1 juli 1984. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Årskurs 4 på T-linjen utgör emellertid ett specialfall. Här finns inte samma möjligheter som i övriga årskurser att göra omprioriteringar inom den fria resursanvändningen. Genomsnittet är nu tre till fyra veckotimmar självstudier, och det är rimligt att riksdagen mot bakgrund av nyss relaterade förhållanden beslutar att återföra den i proposition 1981/82:14 föreslagna handledarresursen för årskurs 4 av T-linjen, som skolöverstyrelsen beräknar till 5 milj. kr.

Vad gäller uppföljningsansvaret har skolan en viktig uppgift för att upprätthålla kvaliteten. Särskilt gäller det då elever som redan har bristfälliga kunskaper och färdigheter.

Genom att avskaffa yrkesintroduktionen har regeringen tagit bort en av de allra mest verkningsfulla insatserna inom uppföljningsansvaret för de yngre ungdomarna. Med 48 000 öppet arbetslösa ungdomar och 65 000 i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning har Sverige inte råd att avstå från någon enda insats, i synnerhet inte en som varit framgångsrik och i mycket stor utsträckning lett till fast anställning. Det finns i dag inga tecken som tyder på att ungdomsplatserna helt kan ersätta yrkesintroduktionen. Vi anser därför att yrkesintroduktionen skall fortsätta enligt tidigare villkor.

De åtgärder som hittills satts in har haft god effekt när det gällt att slussa ungdomar in i arbetslivet. Flera alternativ till stöd och hjälp måste stå till kommunernas förfogande.

Att systemet nu görs mer enhetligt får inte skymma det faktum att de ungdomar som är aktuella för uppföljningsåtgärder aldrig är en enhetlig

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

grupp, som enkelt låter sig inpassas i ett enhetligt system. Kommunerna bör ha en betydande frihet att flexibelt utnyttja olika åtgärder.

I andra länders försök med olika åtgärder för att slussa ungdomar in på arbetsmarknaden har det visat sig att hjälp till att starta eget i många fall fått god framgång. Också sådana åtgärder bör prövas av kommunerna inom uppföljningsansvaret.

Regeringen har föreslagit att både uppföljningsprogrammen och utbildningsinslagen i ungdomsplatserna skall kunna genomföras av annan personal än syo-personal eller lärare. För folkpartiet är det ett oavvisligt krav att kvaliteten på utbildningen upprätthålls. Personalen som anlitas skall därför ha behörighet för resp. utbildningsinslag.

Regeringen aviserar bestämmelser som ålägger skolstyrelsen att alltid bereda lokal facklig organisation tillfälle att yttra sig innan ungdomsplats anvisas. Folkpartiet anser att skolan, som enligt budgetpropositionen skall ha det fulla uppföljningsansvaret, också själv skall avgöra vid vilka tillfällen samråd med den lokala fackliga organisationen behövs.

Herr talman! I dag är det vanligt med s. k. taktiska val, dvs. allt fler elever väljer en kort och mindre krävande gymnasielinje för att kunna erhålla en högre betygspoäng. Därmed har eleverna inte alltid valt den linje som givit den bästa förberedelsen för kommande högskoleutbildning. Det intressanta har i stället för många blivit att på lättaste möjliga sätt få höga betygspoäng. Det är angeläget att regeringen tar initiativ till att åtgärder vidtas så att s. k. taktiska val motverkas.

Enligt vår mening bör ett system med s. k. viktade betyg införas. Vid antagning till t. ex. naturvetenskapliga och tekniska utbildningar bör betyg i naturvetenskapliga och tekniska skolämnen väga tyngre än betyg i andra ämnen. Det är vår uppfattning att ett sådant system anses vara mer rättvist av både elever och föräldrar.

Jag vill här hänvisa till vår tidigare reservation i samband med utskottets betänkande om riktlinjer för översyn av tillträdessystemet för högskoleutbildning.

Herr talman! Folkpartiet vill satsa på kvalitet i gymnasieskolan. Vi vill att skolan i så hög grad som möjligt nu skall få arbeta i lugn och ro, så att lärare och elever känner att de har en gemensam ansvarsuppgift med samhället att skapa goda utbildningsmöjligheter som ger kunskaper och färdigheter av god kvalitet. Vi vill här också varna för den kvalitetsförsämring som kan bli följden, om gymnasieutredningens förslag om två gemensamma terminer för alla inom resp. sektor blir verklighet.

Goda kunskaper vidgar den enskilda människans gränser och banar väg för social och ekonomisk utveckling. Att ge ungdomar en god utbildning är den bästa framtidsinvestering man kan göra.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört vill jag yrka bifall till reservationerna nr 5, 7, 9, 15, 20 och 21.

Anf. 29 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! De lärarlösa lektionerna är ett pedagogiskt äventyr. Inte i något fall i verkliga livet går det att påstå att utförandet av ett arbete på något sätt befrämjas om man undantar möjligheten till handledning. Det finns väl ingen riksdagsledamot som vill hävda att t. ex. riksdagens utskottsarbete skulle främjas genom att man tog bort föredragande tjänstemän. Jämförbara förhållanden gäller naturligtvis för våra elever och lärare och deras arbete i skolan.

Eleverna drabbas också olika hårt av frånvaron av hjälp och stöd från lärarpersonalen. De elever som kommer från studieovana miljöer drabbas följaktligen hårdast. Genom dessa s. k. lärarlösa lektioner främjar man en utslagning på gymnasienivå av de elever som inte har slagits ut redan i grundskolan.

Arbetsrörelsens klart uttalade mening, att rätten till bildning och uppfostran är grundvalen för uppbyggandet av utbildningspolitiken och för samhällets framtida utformning, förvrids lätt i ett mummel i dunklet av en sådan klasspolitik som de lärarlösa lektionerna innebär. Här behövs inga utredningar om de lärarlösa lektionernas effekter!

Ett s. k. argument för införandet av de lärarlösa lektionerna var att de skulle vara en ekonomisk besparing. Herr talman! Det är ett tankeresultat som jag har svårt att acceptera. Hur kan en vägran att investera för framtiden bli en besparing? På den frågan skulle jag gärna vilja ha ett svar från Kerstin Göthberg m. fl. De säger i sin reservation nr 8 att de vill "erinra om att möjligheten att lägga ut ett begränsat antal självstudietimmar på vissa gymnasielinjer var motiverad av besparingsskäl". Jag undrar: Om motivet till införandet av lärarlösa lektioner *var* besparingsskäl, vad *är* då motive-
ringen till deras kvarvarande eller avskaffande i dag?

Herr talman! Snart går tusentals av våra ungdomar ut ur gymnasiet, och tusentals står i begrepp att börja gymnasieskolan. Jag har i det här korta inlägget försökt föra deras talan i en kvalitetsfråga när det gäller svensk gymnasieskola. I linje med detta yrkar jag bifall till vpk:s reservationer.

Anf. 30 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Några kommentarer till synpunkterna från oppositionens talesmän.

För Göran Allmér vill jag först i all stillsamhet påpeka en inkonsekvens i den moderata ståndpunkten att dimensioneringen av gymnasiesutbildningen skall ske efter ungdomarnas intresse. Det är nämligen inom den yrkesinriktade utbildningen som det skiljer mest mellan ungdomarnas intresse och vad kommunerna kan anordna. Att skillnaden där är så stor beror framför allt på att kommunerna inte har råd med de investeringar och den utrustning som denna utbildning kräver. Därför menar jag att det är synnerligen inkonsekvent att dra undan 80 miljoner från statsbidragen till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan, vilket moderaterna vill göra. Då talar de direkt mot sig själva.

Det andra jag vill säga till Göran Allmér är att moderaterna när de framför

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

önskemål om en flexiblere dimensionering av gymnasieskolan och krav på förändring i proceduren därvidlag slår in öppna dörrar. Jag vill påminna om förslaget i budgetpropositionen att regeringen och SÖ skall kunna göra smärre omfördelningar mellan sektorerna om det visar sig nödvändigt. Jag vill också tala om, vilket utskottsledamöterna redan vet, att sådana förändringar – under förutsättning av riksdagens beslut – redan har ägt rum. Dessa förändringar har, tror jag, underlättat intagningsproceduren detta år.

Jag upprepar också att vi inom utbildningsdepartementet inte har avslutat detta arbete. Vi ser fortfarande över situationen och undersöker om vi ytterligare kan omfördela eller öka antalet platser, för att få in ännu fler ungdomar i gymnasieskolan.

Jag är, Larz Johansson, något förvånad över att centern vill hålla fast vid luftsiffrorna på JST-sektorn. Det innebär att statistiska platser fryser inne – platser som vi annars skulle ha kunnat gjort till *verkliga* utbildningsplatser åt ungdomarna. Det måste finnas bättre sätt att för huvudmännen klargöra att vi gärna ser att denna utbildningssektor ökar än att ha luftsiffror i dimensioneringen detta år och i planeringssiffrorna för kommande år.

För egen del har jag fört samtal både med JST-sektorns arbetsgivare och arbetstagare och med utbildningshuvudmännen. Jag har vid en konferens där alla utbildningshuvudmän, dvs. landstingen, var närvarande framfört detsamma som jag har sagt här i dag, nämligen att utbildningen inom sektorn jord, skog och trädgård, med den starkt yrkesinriktade prägel som den har, gärna får öka. Det budskapet tog huvudmännen med sig hem och lät sig stimuleras av. Nog finns det andra sätt att komma till tals med huvudmännen än att använda förskönande statistik.

Larz Johansson förvånar mig också något när han nu, nästan siste man på skansen, fortfarande försvarar de lärarlösa lektionerna. Folkpartiet har ändå gjort avbön. Att upprördheten var så stor över de lärarlösa lektionerna berodde naturligtvis i sak på att de skulle få allvarliga följder för eleverna, men upprördheten kryddades av att dåvarande skolministern angav att införandet av de lärarlösa lektionerna var en pedagogisk reform. Jag tycker givetvis att ni borde ha lyssnat på den dåvarande oppositionen. Ni kunde tillsammans med oss socialdemokrater ha sett till att lärarlösa lektioner aldrig hade blivit verklighet. Då hade frågan inte heller behövt diskuteras i dag. Men nu finns de, och då tycker jag att det är bra om så många som möjligt ansluter sig till min ambition att avskaffa denna företeelse. Jag tror inte att folkpartiet skall slå sig för bröstet särskilt mycket här, för det är inte, vad jag kan se, fråga om mycket annat än att vi har en gemensam ambition. Folkpartiet föreslår inte att lärarlösa lektioner skall avskaffas nästa budgetår utan hoppas att regeringen skall finna förutsättningar för det året därpå. Det är också ett sådant arbete som vi inom regeringskansliet nu bedriver.

Kenth Skårvik uppehåller sig också mycket omkring lärlingsutbildningen och hävdar att regeringen inte bryr sig om den utbildningsformen. Det är nonsens. Vi har lärlingsutbildning i dag. Under vår oppositionstid motionerade vi socialdemokrater om att förbättra den utbildningsformen. På den

socialdemokratiska regeringens förslag avsätts nu 4 500 platser för lärlingsutbildning nästa år. Det är ingen av er som har motionerat om höjning av det antalet. Det står uttryckligen i budgetpropositionen, och jag kan gärna säga det igen, att lärlingsutbildningen är ett bra komplement till gymnasieskolans yrkesutbildning, särskilt med inriktning på hantverksutbildning, och att även efter en utvärdering som SÖ kommer att presentera till hösten kommer gymnasial lärlingsutbildning i en eller annan form att fortsättningsvis vara kvar.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Anf. 31 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern talar om moderat inkonsekvens när hon gör gällande att vi genom att vilja minska anslaget för undervisningsmateriel med 80 miljoner skulle undandra möjligheterna för eleverna att få sitt intresseval tillgodosett. Nej, Lena Hjelm-Wallén, det är inte någon inkonsekvens. Jag är väl medveten om att det är många på de yrkesinriktade linjerna som inte får sitt förstahandsval tillgodosett. Men man kan ändå kräva av en utbildningsminister, när hon går upp och kommer med sådana här beskyllningar, att hon har läst den motion som ligger till grund för reservationen. Det är inte så att vi menar att undervisningen inte skulle komma till stånd, utan vi anvisar i vår motion andra och billigare vägar för att lösa de problem som ni vill lösa genom att plussa på budgetunderskottet.

Sedan talar Lena Hjelm-Wallén om att våra förslag rörande planeringsramarna och den långsiktiga trendutvecklingen skulle vara att slå in öppna dörrar. Vi är klart medvetna om den möjlighet som finns och där SÖ i dag har att göra smärre omfördelningar. Det är inte frågan om det. Men genom att riksdagen fastställer bestämda ramar och planer för de olika sektorerna ger den också ett klart intryck av att vilja styra verksamheten, och det vill vi från moderat sida komma ifrån. Får vi däremot vid behandlingen här med ett klart uttalat tillstånd för skolöverstyrelsen att efter det att intressevalen är kända göra de förändringar som kan vara nödvändiga för att tillmötesgå elevernas önskemål i större utsträckning, tror jag att det skulle vara bra.

Anf. 32 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller JST-sektorn, Lena Hjelm-Wallén, är det inte så att det finns någon ambition att slå vakt om luftsiffror. Jag ställde raka och konkreta frågor till utbildningsministern. Om det nu är så, som utbildningsministern själv har sagt både i budgetpropositionen och här i dag, att dessa platser skall användas på annat sätt, tala då om på vilken annan sektor, vilken annan utbildningsväg, som utbildningsministern har för avsikt att lägga ut dessa platser och där det är mer motiverat, jämfört med att försöka få ut dem på JST-sektorn! Det är bara det beskedet jag kräver.

Jag krävde också besked om huruvida utbildningsministern trodde att landstingen saknade resurser att göra detta. Gör jämförelser med hur vi under årens lopp har pressat på kommunerna och försökt förmå dem att anstränga sig till det allra yttersta för att åstadkomma fler utbildningsplatser i gymnasieskolan!

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Det är väl en ganska hovsam begäran när man vill förnä landstingen att åstadkomma något hundratal eller ett par hundratal platser mer i en utbildning som är önskvärd och angelägen. Utbildningsministern har själv nyss sagt att det vore mycket bra. Då får man försöka vara litet mer aktiv för att åstadkomma det. Man åstadkommer det definitivt inte genom att säga att man nu skall försöka fylla ut det utrymme som finns kvar men att planeringsramarna året därefter minskar igen. Och hur det då blir, om man får behålla dem eller inte, är det ingen som kan säga. Det är ju konsekvensen av det som man nu har redovisat i planeringen för detta och de kommande åren.

Sedan sade Lena Hjelm-Wallén att jag till det yttersta försvarade de lärarlösa lektionerna. Nej, jag försökte att få litet rätsida på denna debatt. Vad jag har sagt och vad vi säger i denna reservation är ett konstaterande att de lärarlösa lektionerna, eller självstudietiden, är ett resultat av ett riksdagsbeslut, där vi ålade oss att spara 180 milj. kr. i gymnasieskolan. Sedan skulle vi försöka finna former för hur denna besparing skulle kunna tas ut, och en del av denna besparing var självstudietiden. Det var inte någon innovation, som Lena Hjelm-Wallén sade i sitt första anförande – då skall man nämligen vara först med någonting alldeles nytt. Detta var inte heller, som Lena Hjelm-Wallén sade nu, motiverat med att det var en pedagogisk reform. Utskottet trodde också att man skulle kunna säga det, men utskottsledamöterna har läst litet bättre innantill, och det får uppenbarligen också utbildningsministern göra.

Om man däremot skall ta bort de lärarlösa lektionerna kostar det pengar. Jag frågade utbildningsministern vad detta uppdrag till SÖ betyder. Innebär det att dessa pengar nu skall tas någon annanstans i skolan? Det innebär det uppenbarligen, för det är utsagt i klartext. Vad är det då som vi skall väga de lärarlösa lektionerna mot? Är det mellanstadiets prao, eller vad är det för någonting?

Anf. 33 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Herr talman! Vad gäller de lärarlösa lektionerna är det helt riktigt att vi har ändrat uppfattning, på grund av den opinion mot dem som förekommit. Jag konstaterade att utbildningsministern i sitt inledningsanförande sade att man skulle prioritera denna fråga i höstens budgetarbete, och vi är glada att ni tänker ta upp den. Men vad vi hittills kan konstatera, med tanke på alla uttalanden som har gjorts, är att ingenting ännu har klarlagts eller gjorts i denna fråga, i alla fall fram till nu. Därför känner man sig inte heller riktigt säker på att frågan blir klar till hösten. Men vi hoppas att vi får se att det verkligen blir så. Det kan ju vara så att ungdomar i denna ålder borde kunna klara sig själva, men opinionen har varit så stark att vi väl får lyssna på dem som känner till och arbetar med dessa frågor.

När det gäller lärlingsutbildningen vill jag ytterligare säga att vad vi ville i detta sammanhang var att få fram en konstruktion som ansluter till anställning med lönebidrag. Jag förklarade förut vad detta gällde. Vi tror att det är en stimulans för lärlingsutbildning och att det borde kunna införas på något sätt.

Anf. 34 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Herr talman! Moderaterna hävdar att de har andra metoder för yrkesutbildning, där kommunerna inte skulle behöva satsa så mycket på lokaler och utrustning. Man tänker då på företagsförlagd utbildning, förstår jag. Den möjligheten finns redan i dag, men den är inte så lätt att utnyttja. I nuet är det helt klart att det moderata förslaget och reservationen, där man drar bort 80 miljoner från utrustningsanslaget, direkt försvårar för kommunerna att skapa utbildning som ungdomar är intresserade av. Det är en inkonsekvens, när man samtidigt hävdar att sökandeintresset har så stor betydelse.

Beträffande vårt intresse av styrning av gymnasieplaneringen är situationen sådan att vi tillämpar det planeringssystem och det beslutssystem som den moderata skolministern Britt Mogård föreslog riksdagen för några år sedan och som riksdagen ställde sig bakom. Vi har hittills funnit att det har varit ett bra system.

Larz Johansson undrar till vilka sektorer "luftplatserna" inom sektorn jord, skog och trädgård har gått. De har gått till t. ex. sektorerna ekonomisk-merkantil utbildning och sektorerna vårdutbildning, socialutbildning och konsumtionutbildning. Det är helt rätt, Larz Johansson, att man skall vara aktiv för att få saker och ting genomförda. Jag vill agera på ett mera aktivt sätt än genom att omge mig med luftsiffror i statistiken för att ordna saker och ting. Jag har därför redan inlett ett arbete på att försöka få en vettigare dimensionering på JST-sektorn.

Jag vet inte ifall vi skall träta om lärarlösa lektioner som en pedagogisk reform. Jag har ett pressklipp, enligt vilket den tidigare skolministern Ulla Tillander just hävdade att lärarlösa lektioner var en pedagogisk reform. I de officiella dokumenten lär det ha uttryckts något försiktigare: det har sagts att lärarlösa lektioner också är motiverade från pedagogisk utgångspunkt.

Vi socialdemokrater invände kraftigt emot detta, när ni trumfade genom förslaget i riksdagen. Det gör vi fortfarande. Oberoende av hur oense vi är om det pedagogiska i det hela tycker vi att företeelsen i sig ger anledning till så stark kritik att vi nu måste lägga ner all möda för att få bort de lärarlösa lektionerna så snart som möjligt.

Anf. 35 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Utbildningsministern säger att det enda alternativ som vi från moderat sida redovisar i vår motion är inbyggd undervisning. Så är ingalunda fallet. Den inbyggda utbildningen är naturligtvis mycket värdefull och skulle kunna användas i större utsträckning genom att man kopplar in de delar av näringslivet som kan erbjuda arbete. Jag tror att just socialdemokraternas ovilja att använda sig av lärlingsutbildning, inbyggd utbildning osv. gör att det finns ett svalare intresse från näringslivets sida än vad som annars skulle vara fallet.

Vi har pekat på andra möjligheter. Det finns inom ramen för den verksamhet som skolan bedriver också möjligheter att effektivisera användandet av skolans utrustning, t. ex. genom saxad schemaläggning. Jag vill

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

också poängtera för utbildningsministern att vi från moderat sida under innevarande riksmöte lanserat ett helt nytt förslag till ett lärlingssystem, som skulle kunna vara av stor betydelse i de här avseendena.

Beträffande dimensioneringen av gymnasieskolan hänvisar utbildningsministern till att planeringssystemet är någonting som införts av en moderat skolminister. Vi har inte heller klagat på planeringssystemet. Vi menar att planeringssystemet nu är i funktion för andra året i följd, och det kan finnas skäl att göra vissa förändringar i ett eljest ganska väl fungerande system om det visar sig att förändringarna skulle leda till ett bättre resultat.

Anf. 36 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill erinra skolministern om att min fråga lydde: Var är det mera motiverat att lägga ut dessa platser än på JST-sektorn? Jag har då fått svaret att det är ekonomisk-merkantil utbildning och sektorn vård, social och konsumtion. Detta måste jag tolka som så att skolministerns uppfattning är att det finns större elevintresse för dessa utbildningsområden än det finns för JST, att det där finns ett större arbetsmarknadsbehov än vad som finns på JST-sektorn och att kommunerna där har större möjligheter att bygga ut utbildningen än vad landstingen har. Detta måste alltså bli kontentan av skolministerns svar på min fråga. Det var en ganska intressant information.

Jag håller med om att vi kan sluta att träta om självstudietiden. Vi kan i stället koncentrera oss på det som utbildningsministern och andra frikostigt utlovar, att nu skall det som återstår av systemet tas bort. Min fråga är då: Varmed skall det betalas? Om man ställs inför valet mellan det ena eller det andra, vill man också veta vad innebörden i det som man skall välja mellan är. Då får jag ytterligare en gång upprepa vad utbildningsministern har sagt i sina direktiv till SÖ när det gäller anslagsframställningen: Man skall där pröva och redovisa omprioriteringar av sitt verksamhetsområde, så att eleverna kan få lärarhandledning under den del av studietiden som hittills normalt varit lärlös.

Jag konstaterar än en gång att detta innebär, att de gymnasieskolor som har lyckats att genom omprioriteringar slippa lägga ut självstudietid fortsätter som förut, medan de skolor som har lagt ut självstudietid nu kommer att få en belöning genom ett extra resurstillskott. Och pengarna skall tas från någon annan del av skolans verksamhetsområde.

Frågan är fortfarande från vilken del de skall tas. Är det den här gången prao-tiden på mellanstadiet som skall stryka på foten, eller vad är det för reform som skolministern nu planerar?

Anf. 37 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det är en ganska våldsam argumentation från Larz Johanssons sida om den lilla sektorn jord-, skog- och trädgårdsutbildning.

Av det enkla skälet att huvudmännen för de utbildningarna i dag inte förmår anordna fler utbildningsplatser än ungefär 2 400, har vi lagt dimensioneringen där. Skall det vara så förfärligt svårt att förstå? Även vi

kan se att sökandeintresset är stort, men det går inte att anordna utbildning om de som skall stå för den inte kan sätta i gång den. I det läget för vi i stället över platser till annan utbildning, som det faktiskt går att anordna. Jag nämnde några sektorer. Jag tror att Larz Johansson förstår detta, om han tänker efter litet bättre.

Beträffande de lärarlösa lektionerna är det naturligtvis i dag viktigast att slå fast ambitionen att de skall avskaffas. Hur detta sedan skall betalas måste vi klara ut i ett normalt budgetarbete. Även det tror jag att Larz Johansson, med sin bakgrund i kanslihuset, kan ha en viss förståelse för. Hans frågor är mest ett spel för galleriet.

Till Göran Allmér vill jag säga att jag håller med om att planeringssystemet bör ses över i vad det gäller hur gymnasieskolan skall dimensioneras. Det har vi också tagit upp i budgetpropositionen. Regeringen har sedan på mitt förslag fattat beslut om att ge SÖ i uppdrag att genomföra en sådan utvärdering. I denna fråga är vi helt överens. Detta klargör ytterligare att reservationen slår in öppna dörrar.

Slutligen vill jag på det bestämdaste motsätta mig påståendena om att socialdemokraterna skulle ha en ovilja mot att förlägga utbildning till arbetsplatser. Vi har medverkat till detta. Jag ställer mig gärna bakom sådana utbildningar under den mycket bestämda förutsättningen att kvaliteten kan garanteras och att vi får en kvalitativt högtstående yrkesutbildning med tillräcklig bredd.

Talmannen anmälde att Göran Allmér och Larz Johansson anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 38 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:21 har fogats 24 reservationer och två särskilda yttranden. Jag skall något kommentera reservationerna 1-4, 6-13, 18-20 samt 23 och 24. Lars Svensson kommer senare att beröra övriga reservationer och utskottets hemställan därvidlag.

I gymnasieskolan finns ett stort antal studievägar i form av 25 linjer och ca 400 specialkurser. Dessutom finns som försöksverksamhet gymnasial lärlingsutbildning. Man kan utan överdrift påstå att nästan varje familj i vårt land på något sätt kommer i beröring med utbildning av gymnasial karaktär.

Statsmakternas målsättning är att alla ungdomar som lämnar grundskolan skall garanteras utbildning, arbete eller praktik. Vidare skall gymnasieskolan kunna bereda plats åt alla 16-17-åringar som vill ha en gymnasial utbildning. Denna målsättning förpliktigar till verkställighet. Den innebär att dimensionering av de olika utbildningar som är aktuella för både samhället och dem som söker är oerhört viktig, varför det måste bli fråga om den mest noggranna prövning. Här kan inte önsketänkande få avgöra, utan alla sakliga skäl och planerad utbildning måste beaktas. I debatten som pågått en stund har vi hört hur dimensioneringen skall kunna göras.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Utskottet har behandlat frågan mycket noga och tillstyrker förslaget om planeringsramar. Likaledes tillstyrker utskottet förslaget om länsskolnämndernas uppgifter och de fastlagda planeringsramarna.

Statsrådet skriver i propositionen om svårigheterna att få en dimensionering som sammanfaller med utbildningens och arbetsmarknadens behov på både kort och lång sikt. Det stora problemet i dag är ju att kunna förena samhällets behov av utbildad arbetskraft och det önsketänkande som ibland finns – stundom också ett realistiskt tänkande – såväl bland gamla som bland unga människor. Därför är dimensioneringsdebatten oerhört intressant. Jag skall inte gå in på denna sak mera, eftersom den redan penetrerats mycket noga, utan direkt gå in på reservationerna.

Här är, enligt min mening, den första biten avklarad. När det gäller den moderata reservationen 1 förvånar jag mig över att moderaterna mera tror på ungdomarnas önskningar än på samhällets välplanerade målsättning. Beträffande denna målsättning har alla grupper som har med utbildning att göra varit med och lämnat sakliga skäl och därmed skapat ett underlag, varvid det givetvis också har tagits hänsyn till ungdomarnas önskemål. Herr talman! Jag kommer inte att gå in på dimensioneringstalen, utan yrkar avslag på reservation 1.

När det gäller planeringsramarna, reservationerna 2, 3 och 4, har frågorna noga penetrerats av statsrådet och de berörda reservanterna. Jag har bara att yrka avslag på dessa reservationer.

Sedan till reservation 6 – betyg i ämnet svenska som främmande språk. Detta är en gammal bekant som har kommit tillbaka. Förslaget har flera gånger tidigare avstyrkts, eftersom – som har framhållits från sakkunnigt håll – dubbel betygsättning inte bör förekomma. Jag yrkar därför avslag på reservation 6.

Beträffande reservation 7, kombination av specialintresse och gymnasiala studier, finns det en intressant sak. Bara för några år sedan hade vi svårt att acceptera t. ex. idrottsgymnasier. Nu har vi funnit att dessa slår väl ut. Ungdomar som har ett specialintresse har också fått ett större intresse för allmänna och breda studier. Därför är man nog inne på rätt väg. I den reformerade gymnasieskolan finns det möjligheter till en utvidgning. En utredning undersöker också på vilket sätt andra specialintressen kan komma i fråga. Det är klart att musikintresse och andra konstnärliga intressen kan utgöra en kombinationsmöjlighet och därmed hjälpa både individen och samhället i dess helhet. Eftersom det pågår en utredning yrkar jag avslag på reservation 7. Därmed anser jag också att de särskilda yttrandena är besvarade.

Sedan har vi då självstudiepaketet – reservationerna 8, 9 och 10. Även här har det varit en intressant debatt, och man var till slut rätt överens om att man inte skulle tala mer om skyldigheter och rättigheter. Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna 8, 9 och 10 liksom också på reservation 20, som gäller 5 milj. kr. till handledarkurser för teknisk årskurs 4. Det intressanta är ju att folkpartiet yrkar på en ökning med 5 milj. kr. som andra inte tycker att vi har råd med. Det får folkpartiet självt stå för.

Därmed är jag inne på reservation 11 som gäller datautbildning. Det är en intressant reservation, och också en intressant fråga. Om någon utbildning är aktuell i dag, så är det just datautbildningen. Snart sagt varje kommun försöker nu föra in något slag av utbildning på dataområdet. Självfallet behövs det också utbildat folk. Som framhållits i betänkandet har vi också gjort en hel del på detta område. Datalära har införts som undervisningsämne på gymnasieskolan, där ämnet finns med som huvudmoment i samtliga kursplaner i matematik och i kursplanen i samhällskunskap. Undervisning om datorer och i datoranvändning sker dessutom i tekniska ämnen. Det finns alltså i dag möjligheter att genomgå utbildning på datasidan. Vidare föreslås att 15 000 lärare skall fortbildas inom dataområdet under en femårsperiod.

Här föreligger alltså förslag som väl täcker det som yrkas i reservationen, och utskottet har därför avstyrkt kraven som ligger till grund för densamma.

Reservation 12 gäller en gammal bekant fråga, nämligen Osby samskola och den statliga tillsynen över den. Också det är en mycket intressant fråga, och skolan kan f. ö. sägas vara nästan granne till mig. Jag tror att det är klokt att i den här frågan bifalla utskottets hemställan, dvs. att ge regeringen ansvaret för de åtgärder som skall vidtas. Utskottet har avstyrkt de krav som framförs i reservation 12.

Japanska och arabiska såsom C-språk har behandlats i reservation 13. Naturligtvis är det så att vi för att kunna hävda oss i den internationella konkurrensen måste se till att utöka våra språkkunskaper. Vi har ju infört kinesiska som C-språk. Utskottet framhåller dessutom att SÖ skall vara observant när det gäller vilka ytterligare språk som kan behöva införlivas i undervisningen, och med detta har utskottet avstyrkt de aktuella motionskraven.

Reservation 18 gäller förändringar av gymnasieskolan och statsbidragssystemet. Även här hänvisar utskottet till att det pågår en utredning om ett nytt statsbidragssystem. Utskottet anser därför att man bör avvakta utredningsresultatet och yrkar avslag på motionskraven i fråga.

Jag skall till sist beröra den moderata reservationen 23. Den gäller de 80 miljoner som man vill spara in genom att möjliggöra billigare utbildning i det privata näringslivet. Statsrådet Lena Hjelm-Wallén har på ett mycket bra sätt sagt vad som är att säga om detta. Det måste också vara så att om vi skall få en yrkesutbildning som ger någonting, då måste vi ha ordentlig utrustning. Det är alldeles självklart. Det låter fint att säga att man kan spara 80 miljoner och likväl erbjuda den utbildning som behövs, men det är inte möjligt att göra det. Utskottet har biträtt propositionens förslag, och jag yrkar på den här punkten bifall till utskottets hemställan och avslag på reservation 23.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Anf. 39 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Fru talman! Lennart Bladh är förvånad över att moderaterna mera tror på ungdomarnas entusiastiska intresseval än på samhällets välplanerade organisation av utbildningen – det var ungefär vad han sade, även om han inte exakt uttryckte sig så. Jag vill bara helt kortfattat säga till Lennart Bladh: Se på universitets- och högskoleutbildningens organisation och lär!

Anf. 40 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag noterade att Lennart Bladh tyckte att de centerpartistiska reservationerna "var intressanta"; ungefär det var det stående uttrycket. Sedan redovisade han beträffande reservation 11 om datalära i gymnasieskolan i princip samma saker som jag redovisade i mitt anförande. Han redogjorde än en gång för alla de synpunkter som utskottet tagit fram. Men han sade icke ett ord om vår "point" i reservationen, nämligen att dessa kunskaper också måste kombineras med insikter och medvetenhet om konsekvenserna för individ och samhälle av datateknikens användning. Det är detta reservationen handlar om, och jag noterar – som jag gjorde förut – att den medvetenheten inte står att finna hos utskottsmajoriteten.

Lennart Bladh använde ungefär samma uttryck om Osby samskola, att den "var intressant", därför att han var granne med skolan. Han tyckte att det var bäst att göra som utskottsmajoriteten hade bestämt, nämligen att lämna frågan till regeringen för avgörande. Eftersom Lennart Bladh är så väl insatt skulle jag vilja fråga: Har inte Lennart Bladh någon egen uppfattning om Osby samskola? Är verksamheten bra, eller är den inte bra? Det kunde vara intressant att få höra om Lennart Bladh delar den uppfattning som vi reservanter har fört fram, nämligen att verksamheten är av den kvaliteten att den också fortsättningsvis borde ha ett statligt stöd. Sedan kan naturligtvis Lennart Bladh för sin del lämna åt regeringen att fatta beslutet, men någon uppfattning borde han väl ändå ha i sakfrågan.

Anf. 41 KENTII SKÅRVIK (fp) replik:

Fru talman! Jag konstaterar med glädje att Lennart Bladh och socialdemokraterna kan tänka sig att ungdomar med andra specialintressen än idrott i framtiden skall få studera inom sitt eget område. Jag hoppas att vi snart får se förslag i den frågan. Folkpartiet uppfattar detta som något mycket angeläget. Jag tror att det här betyder mycket för de ungdomar som har andra intresseområden än idrott och önskar studera vidare inom sina resp. områden. Jag förstår att man först vill avvakta utredningen, men jag hoppas verkligen att det, sedan utredningen är klar, kommer ett förslag så snabbt som möjligt.

Anf. 42 LENNART BLADH (s) replik:

Fru talman! Jo, Göran Allmér, vi tror på ungdomen. Det visar vi också i praktiskt handlande. Men i reservationen kommer inte tron på ungdomen fram när det gäller de praktiska bitarna. Ungdomarnas önskemål kan inte ensidigt få vara avgörande för studieplaneringen. Detta är vi överens om.

Ondsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Vi tror, Larz Johansson, att det behövs en uthyggd datautbildning. Den teoretiska delen och medvetenheten om konsekvenserna av datateknikens användning måste samordnas inom ramen för utbildningspaketet. Man kan inte sära den ena biten från den andra. Larz Johansson sade att utskottets svar nästan var i takt med motionen. Ja, även i propositionen står det rätt mycket om datautbildning, så motionen kanske hade varit helt obehövlig i det här fallet.

Osby samskola, Larz Johansson, ligger som alla vet mitt i en triangel Älmhult–Kristianstad–Hässleholm. Problematiken har varit att där få underlag för utbildning i Osby samskola. Det är en gammal skola som en gång i tiden hade sin speciella karaktär, då man hade elever från olika delar av landet. Den tiden är nu förbi. Jag tror att man kanske kan ha skolan kvar; det är möjligt att det kan bli kombinationer på andra sätt. Jag tror också att det är viktigt att man, om det finns underlag, har utbildningsmöjligheter på nära håll, och Osby ligger som sagt mitt i den här triangeln. Men man kan inte heller ha alltför många utbildningsanordningar, som då tar bort udden från de övriga orternas utbildningsvägar. Vi får avvakta och se. Jag har ingen kunskap om undervisningens karaktär – hur bra eller dålig den är. Utbildningen fortlöper ju, men att göra den fast är en annan historia. Därmed har jag sagt vad jag vill ha sagt om Osby samskola.

Kenth Skärvik och jag var ju överens, så jag har inte mer att tillägga.

Anf. 43 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag är inte riktigt säker på om Lennart Bladh är medveten om vad han nu sade i sin replik. När det gällde dataläran sade han att det naturligtvis är självklart att de här kunskapsmåten måste kombineras med insikter och medvetenhet om konsekvenser för individ osv. – man kan inte här separera det ena från det andra, utan de måste kopplas till varandra. Ja men snälla Lennart Bladh, det är just exakt vad som står i reservationen. Eftersom vi inte fick med det i utskottsbetänkandet, var vi tvungna att reservera oss på den punkten. Nu har alltså Lennart Bladh här i kammaren gett mig rätt. Jag är naturligtvis tacksam för det, men det hade varit betydligt enklare om vi hade kunnat skriva in det i betänkandet. Vi hade då fått en reservation mindre. Men man skall naturligtvis vara tacksam för de syndare som vaknar, även sent.

När det gäller Osby fick jag klart för mig att Lennart Bladh inte hade någon uppfattning om huruvida det vara bra eller inte. Förmodligen känner Lennart Bladh inte heller till att skolöverstyrelsen gjort en mycket omfattande utvärdering av samskolan. Denna utvärdering är tillgänglig även för utskottets ledamöter, så den kan man ta del av och bilda sig en uppfattning om kvaliteten i utbildningen.

Däremot förstod jag av Lennart Bladhs små antydningar att det var tveksamt huruvida skolan rymdes fortsättningsvis, eftersom det är ganska trångt i den här sektorn med ett antal skolor. Det gör vår slutsats i reservationen än mer motiverad. Utskottets ställningstagande är oroande för den här skolans framtid.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Anf. 44 LENNART BLADH (s) replik:

Fru talman! Problemet med Osby, Larz Johansson, är att skolan ligger där den ligger. Den ligger inom en mycket smal sektor, och det har varit bekymmer hela tiden.

Jag känner väl till den här utvärderingen. Men det finns olika uppfattningar också i Osby om den här skolan – det känner jag också väl till. Jag tror emellertid att vi kan vara lugna – det kommer säkerligen att lösa sig för Osby samskola på något sätt. Man bör kunna göra samordningar, så att utbildningen blir kvar i kommunen.

Förste vice talmannen anmälde att Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 45 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Jag skall tala för reservationerna 21 och 22 till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:21, varför jag inledningsvis ber att få yrka bifall till dessa båda reservationer.

Reservationerna handlar om det kommunala uppföljningsansvaret för ungdomar, och eftersom detta är ett ganska komplicerat område och mot bakgrund av vad statsrådet Lena Hjelm-Wallén sade i sitt anförande vill jag ta tillfället i akt att redogöra litet grand för bakgrunden till våra ställningstaganden och hur det kommunala uppföljningsansvaret i dagsläget fungerar och hur det kommit till.

Under senare år har en rad olika åtgärder vidtagits för att hjälpa de ungdomar som efter grundskolan inte går vidare i gymnasieskolan och som inte heller lyckats skaffa sig något arbete. De åtgärder som rönt stort intresse och fått stor betydelse och omfattning är försöksverksamheten med introduktionsprogram och yrkesintroduktion samt de s. k. ungdomsplatserna. Dessa åtgärder är av stor vikt därför att man speciellt måste beakta ungdomens problem i dagens svåra arbetslöshetssituation. Arbetslösheten bland ungdomar är väsentligt högre än för andra grupper i samhället.

Detta har varit vägledande för de tidigare regeringarna och säkerligen även för den nuvarande när det gäller olika åtgärdsprogram för att underlätta för ungdomar att få arbete och därmed minska arbetslösheten bland ungdomarna.

Det kommunala uppföljningsansvaret, som initierades i den s. k. ungdomspropositionen 1979/80:145, innebär att alla ungdomar mellan 16 och 18 år skulle beredas arbete eller studier. Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen fick kommuner med gymnasieskola möjlighet att för sin region med statligt bidrag anordna upp till fyra veckors långa introduktionsprogram för utbildning och yrkesintroduktion upp till 40 veckor. Introduktionsprogrammet har som första åtgärd att ge ungdomarna allmän information. Yrkesintroduktionen har sedan gett dem en ofta positiv kontakt med arbetslivet, varefter har följt en ungdomsplats, en LA-kurs eller återupptagna studier. Numera får introduktionsprogram och i vissa fall även yrkesintroduktion anordnas även av kommuner som inte har gymnasieskola.

Organisatoriskt – dvs. i fråga om skolledning – är åtgärderna knutna till gymnasieskolan eller annan skolförhållande.

Introduktionsprogrammen syftar till att ge upplysningar om olika utbildningsalternativ och att skapa intresse för utbildning. Yrkesintroduktionen syftar till att ge erfarenheter och meriter som kan leda till anställning direkt eller efter erforderlig yrkesutbildning. Introduktionen förläggs till företag och institutioner och kan pågå upp till 40 veckor. De platser som ställs till förfogande prövas för varje individ med utgångspunkt i syftet med introduktionen och med tanke på att den skall erbjuda trygghet och stimulans. Statsbidrag med 40 kr. per dag utgår som ersättning för kostnader som åsamkas arbetsstället för handledning, avbräck i produktionen o. d. Huvudregeln är att den som deltar i yrkesintroduktionen är elev och har samma studiesociala förmåner som ungdomar i gymnasieskolan. Till kommunen utgår statsbidrag med 10 kr. per dag för administration.

Ungdomsplatserna kom till under hösten 1981. Dessa skall utgöra ett komplement till övriga åtgärder för ungdom under 18 år. Enligt gällande avtal får den som är under 18 år och arbetar på en ungdomsplats 85 kr. per dag. Arbetsgivaren betalar också sociala avgifter och arbetsgivaravgifter men får i gengäld ett statligt bidrag på 75 kr. per dag. En ungdomsplats är tidsbegränsad till sex månader men kan förlängas om det finns synnerliga skäl och innehavaren inte fått arbete eller kommit in på utbildning. Ungdomsplatserna är också främst till för 17-åringar som genomgått yrkesintroduktionen och därefter inte fått arbete eller utbildningsplats. Ungdomarna får arbeta som medhjälpare och assistenter och får även utföra uppgifter som annars normalt inte utförs – vilket i många fall måste kännas mindre meningsfullt för ungdomarna. De har rätt att delta i särskilt ordnade studier utanför arbetsplatsen under en dag i veckan med bibehållen lön. Innan en ungdomsplats inrättas måste parterna på företaget ha träffat avtal om det.

I juni 1982 beslöt riksdagen att ansvaret för ungdomsplatser fr. o. m. den 1 juli samma år skulle överföras från arbetsmarknadsmyndigheterna till skolstyrelserna. Under budgetåret 1980/81 deltog ca 7 000 elever i introduktionsprogrammen och ca 9 500 i yrkesintroduktion. Motsvarande siffror för budgetåret 1981/82 var ca 12 800 resp. 16 000. Vid vårterminens slut 1982 hade ca 6 900 ungdomar anvisats ungdomsplatser. Jämför den siffran med de 16 000 som det talas om i propositionen! Osökt infinner sig då frågan hur man i höst skall kunna mer än fördubbla antalet ungdomsplatser. Det går inte, enligt min uppfattning. I Växjö kommun räknar man med att det kommer att saknas ett par hundra ungdomsplatser i höst – ett exempel bland många.

Regeringen har givit skolöverstyrelsen i uppdrag att före den 1 september 1983 utvärdera och redovisa erfarenheterna av introduktionsprogram, yrkesintroduktion och ungdomsplatser. I sin utvärderingsrapport för det första försöksåret, 1980/81, redovisar skolöverstyrelsen följande huvudintryck beträffande yrkesintroduktionen:

Yrkesintroduktionen uppfattas som ett betydelsefullt komplement till övriga alternativ för ungdomarna.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Yrkesintroduktionens oväntat stora omfattning i många kommuner och totalt i riket visar att åtgärderna som sådana anpassats till rådande förutsättningar och behov.

Möjligheterna till anställning varierar kraftigt och följer den lokala arbetsmarknadssituationen. Uppskattningsvis får en tredjedel av ungdomarna någon form av anställning i anslutning till yrkesintroduktionen.

Ett förhållandevis stort antal ungdomar skaffar sig erfarenheter och kvalifikationer för fortsatta studier. Uppskattningsvis är den grupp som söker utbildning i anslutning till yrkesintroduktionen lika stor som den som får anställning.

Regeringen presenterar alltså nu ett förslag till ett nytt åtgärdssystem för ungdomar under 18 år som efter avslutad grundskola inte genomgår reguljär utbildning eller har fast arbete. Syftet med det nya åtgärdssystemet sägs vara att åstadkomma ett samlat och enhetligt system, som också skall leda till en kvalitativ förbättring för dessa ungdomar. Detta kan synas lovligt, men i praktiken innebär det ingen skillnad mot nuvarande system i vad gäller t. ex. samordning i kommuner och län. Möjligtvis kan centrala myndigheter ha en annan uppfattning, men när det gäller samordning i långsiktiga individuella planer fungerar systemet i dag på ett fullgott sätt. Skillnaden i sak blir att yrkesintroduktionen, som utgjort en förträfflig form av praktik, tas bort. Detta kan inte sägas vara särskilt välbetänt.

Hittills gjorda utvärderingar och erfarenheter av de vidtagna åtgärderna pekar på att dessa i stor utsträckning har fyllt sina uppgifter på ett mycket bra sätt. Om man jämför sysselsättningssituationen för ungdomar under 18 år med dem som är över 18 år finner man att det främst är den senare gruppen som blir föremål för ökad uppmärksamhet och särskilda åtgärder. F. n. är det bara 3 000 ungdomar som är arbetslösa i gruppen 16 t. o. m. 17 år, medan det i gruppen 18 t. o. m. 20 år är 54 000 arbetslösa.

Mot bakgrund av den här kunskapen och kommunernas berättigade krav på att få erforderlig tid för planering av detta slag av genomgripande förändringar måste ett genomförande av förslaget starkt ifrågasättas. Regeringens föreslagna åtgärdssystem bygger på det förslag som SÖ skisserade i sin petita vid en tidpunkt då det fanns en mycket begränsad erfarenhet av ungdomsplatserna och kombinationen av åtgärder. Det finns i nuvarande läge mycket som talar för att resultatet av den uppföljning som skolöverstyrelsen har uppdraget att göra och redovisa före den 1 september 1983 kan komma att visa andra vägar än den som nu föreslås böra provas. Varför har regeringen så bråttom i den här frågan? Kan man inte invänta en utvärdering ens?

Skolan har ansvar för uppföljning när det gäller alla ungdomar upp till 18 år. Denna uppgift försvåras dock av den flora av åtgärder och förmåner som i dag erbjuds ungdomarna – det skall jag gärna hålla med om. Det ena systemet för uppföljning av ungdom har följt efter det andra med kort varsel. Situationen ute på fältet är i dag, med anledning av det nu framlagda förslaget, ytterligare förvirrad och kaotisk. Därför är det rimligt att de under budgetåret 1982/83 tillämpade uppföljningsåtgärderna får tillämpas även

under budgetåret 1983/84. Enligt min och moderaternas uppfattning måste en utvärdering av den pågående verksamheten få ske innan man överger det nuvarande systemet. Och utvärderingen kan också ge vägledning i bl. a. följande frågor, vilka bör besvaras innan några genomgripande förändringar vidtas.

1. Hur påverkas gymnasiebenägenheten av den möjlighet till lön och anställning som ungdomsplatser ger?

2. Hur påverkas gymnasiebenägenheten hos eleverna på icke-gymnasieort genom att ungdomsplatser kan erbjudas på hemorten?

3. Anställer arbetsgivaren – när ungdomsplats erbjuds – i första hand den bäste, och kommer den sämst lottade i andra hand? Här som i varje anställningssituation är det enligt min uppfattning arbetsgivaren som bestämmer.

4. Hur påverkar erbjudandet om ungdomsplatser allmänt arbetsmarknadssituationen för den som genomgått gymnasieutbildning? Vissa erfarenheter talar för att den som varit anställd och deltagit i arbetet på en viss arbetsplats ges företräde framför dem som gjort sin utbildning i gymnasieskolan färdig. Såväl arbetsgivare som arbetstagare på den svenska arbetsmarknaden har en sådan lojalitet mot dem som har hunnit få en arbetsplats. Ingen skall heller lastas för detta, men den svenska arbetsmarknaden fungerar många gånger så.

5. Ger ungdomsplatsen med där förekommande uppgifter det stöd och den gemenskap som de utsatta ungdomarna behöver? Vissa erfarenheter tyder på att konflikter uppstår på grund av att arbetsgivarna vill ha vissa uppgifter av betydelse utförda och att arbetstagarna hävdar att sådana uppgifter inte får utföras enligt ungdomsplatsavtalen. Detta är i så fall mycket allvarligt för den som hamnar i en sådan konflikt.

6. Det är inte övertygande visat att det är möjligt att lägga upp ett tvåårigt program för varje individ enligt propositionens förslag. I vilken utsträckning kan t. ex. en kommun infria löftet om en viss kurs eller viss ungdomsplats för en individ? Förutsättningen för att en kurs skall kunna anordnas är ju att en tillräckligt stor grupp ungdomar vid samma tidpunkt vill i sak ha samma kurs. I uppföljningsprogrammets innehåll saknas också praktiska inslag. Här finns endast teoretiska ämnen. Ingenstans nämns praktik, som i det stora flertalet kommuner utgjort kärnan i uppföljningsarbetets initialskede.

En annan allvarlig invändning mot den föreslagna ordningen är denna: Det sägs i propositionen att målet är att ge ungdomarna antingen arbete eller utbildning. Verkan kan komma att bli den motsatta. Om ungdomsplatser med en ersättning om 85 kr. per dag kommer till stånd redan i början av september samma år som eleverna går ut ur grundskolan, kommer många ungdomar att lockas till denna verksamhet, och avhoppet – som hittills har kunnat begränsas – kan komma att öka. Många elever är skoltrötta efter de teoretiska studierna på högstadiet, och i många lägen lockas de av arbete eller praktik som kan ge lön.

För ungdomsplatser med utbildningsinslag sägs i propositionen att den arbetsplats som anlitas för en ungdom måste utmärkas av goda arbetsför-

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

hållanden. Det kan vi instämma i. Men det borde räcka med det konstaterandet. På många mindre orter med flera små företag utnyttjar skolan i dag ickekollektivavtalsbundna arbetsgivare. Utskottets skrivning är här betydligt mjukare än propositionens, men trots detta finns det risk för att fackliga organisations, som tidigare har varit positiva till skolans ansträngningar, kan komma att misstolka anvisningen. Risken finns att det i praktiken blir så att de fackliga organisationerna kommer att tolka anvisningen på samma sätt som anges i propositionen. Ett ytterligare förtydligande av socialdemokraterna, eller gärna av fru statsrådet, här i kammaren skulle vara välgörande på den punkten.

Låt mig till sist, fru talman, ta upp den som jag tycker allvarligaste kritiken mot det förslag som socialdemokraterna nu har fört fram i utskottet. Det är en illusion. Det har inte på något sätt kunnat visas av socialdemokraterna att man kommer att kunna klara av målsättningen 16 000 platser under det kommande budgetåret. Man skulle tvärtom kunna tyda utskottets skrivning på ett illvilligt sätt och säga att borttagandet av ramen på 16 000 platser, som föreslås i utskottets skrivning, egentligen har kommit till därför att man vet att man inte kan uppnå målsättningen 16 000 platser och att det är därför man skriver att antalet platser ej bör vara maximerat utan knutet till behovet. Men behovet är troligen större än vad som anges i propositionen, som jag inledningsvis visade, och jag tycker det är beklagligt att socialdemokraterna i det nuvarande läget överger ett system som fungerar bra för ungdomarna för att introducera ett system, för vilket man ännu inte har tillfredsställande garantier om dess funktion och om resurser kommer att finnas i tillräcklig omfattning för att lindra de problem som ungdomar i åldersgruppen 16–18 år onekligen har i dagens svenska samhälle.

Jag hoppas, fru talman, att socialdemokraterna kan svara på mina sex frågor och kan ge garantier för att man kommer att kunna hjälpa ungdomarna i tillfredsställande utsträckning. Om så inte är fallet förstår jag inte varför man vill driva igenom det här förslaget så brådstörtat. Varför inte vänta ytterligare ett år, som vi i oppositionen har föreslagit, vilket skulle ge möjligheter att utvärdera det nuvarande systemet liksom möjligheter att bygga upp en organisation som kunde skaffa fram tillräckligt antal ungdomsplatser, om man nu finner att det skulle vara den lämpliga vägen? I det sammanhanget vill jag också framhålla att jag anser att det moderata förslaget om lärlingsutbildning skall komma in i diskussionen. Det har framtiden för sig. Bengt Wittbom kommer senare att utveckla våra tankegångar kring lärlingsutbildningen.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga moderata reservationer vid utbildningsutskottets betänkande nr 21 och då speciellt till de två reservationer som jag här talat för, nämligen reservationerna nr 21 och 22.

Onsdagen den
18 maj 1983

Fru talman! Jag skall i detta anförande ta upp de delar i utskottets betänkande som inte tidigare har blivit behandlade av majoriteten. Det gäller lärlingsutbildningen och kommunernas uppföljningsansvar för ungdomar upp till 18 år.

När det gäller lärlingsutbildningen föreslår utskottet enhälligt att försöksverksamheten förlängs till den 30 juni 1984. Det finns dock några reservationer när det gäller lärlingsutbildningen som jag tänker kommentera något.

I reservation nr 5 föreslås att det särskilda stimulansbidraget till kommunerna för anordnande av gymnasieutbildning inom industri och hantverk utöver ramen även skall gälla för lärlingsutbildning. Jag tror att kammarens ledamöter kommer ihåg att när riksdagen inrättade detta bidrag var skälet att stimulera fram utbildning inom dessa områden och i någon mån täcka de extra kostnader detta förde med sig för kommunen i form av lokaler och inventarier.

Detta kan alltså inte anses gälla lärlingsutbildningen. Eftersom stimulansbidragets huvudsyfte var att underlätta för kommunerna att genom ökade insatser öka antalet platser, kan man inte säga att stimulansuppdragets uppgift är att utgöra någon typ av löneutfyllnad. Av det här skälet yrkar jag alltså avslag på reservation 5.

I reservation 15 föreslås ett lönebidragssystem för lärlingar.

Skolöverstyrelsen har fått i uppdrag att senast den 1 september lämna en samlad utvärdering av försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Regeringen kommer därefter att lägga fram förslag till riksdagen om hur lärlingsutbildningen i framtiden skall se ut, och i den mån det kan föranleda förändrade bidrag får vi tillfälle att återkomma när den frågan behandlas. Jag yrkar alltså avslag på reservation 15.

I reservation 14 begärs ett nytt system för lärlingsutbildning. Jag vill då börja med att framhålla att utbildningsutskottet inte anser skäl föreligga att föreslå en så djupgående förändring av vår gymnasiala yrkesutbildning som denna, när gymnasieutbildningsbetänkandet nu bereds i regeringskansliet. Men jag vill ändå anlägga några synpunkter på motionen och på den reservation som föreligger.

I motionen läggs förslag som syftar till att riva upp hela det nuvarande yrkesutbildningssystemet på gymnasienivå. Motionärerna föreslår att lärlingssystemet skall bli den dominerande formen för ungdomarnas introduktion i arbetslivet. Det innebär att de som i dag får sin grundläggande yrkesutbildning på gymnasieskolan i fortsättningen skall överföras till lärlingsutbildning, vilket medför att de får en smalare utbildning, något som utsätter ungdomarna för stora risker vid omställningar av vårt näringsliv.

Vi vet att ungdomarna behöver en bred och fyllig utbildning såväl inom det yrkesområde de har valt som i allmänna ämnen, exempelvis svenska och engelska. Men här lyser moderaternas syn igenom, att dyra utbildningsplatser främst skall förbehållas eliten, som skall styra företagen och samhället.

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Vi accepterar inte denna grundsyn. Vi anser att ungdomarna behöver en ordentlig grund för att sedan få den specialutbildning som eventuellt kan behövas. Vi anser att lärlingsutbildningen skall vara komplement till andra utbildningar men inte ersätta dem.

Vi har i dag yrkesutbildningar i gymnasieskolan på ett tjugotal linjer med ett stort antal grenar och varianter. En utbildning inom gymnasieskolan ökar ungdomarnas möjligheter till andra jobb vid omställningar och förändringar i näringslivet. Den minskade bredd som föreslås i motionen och reservationen skulle få förödande konsekvenser för näringslivets möjligheter att utvecklas i framtiden, och den skulle innebära att ungdomarna får mycket dåligt på fötterna när de går ut i näringslivet. Lärlingsutbildningen är som regel mycket smal och siktar i första hand till utbildning för jobb inom det företag där utbildningen ges. Vi är medvetna om att lärlingsutbildning kan och skall användas inom smala yrkessektorer, där det inte finns behov av att utbilda stora grupper.

Med detta yrkas avslag på reservation 14.

Jag går nu vidare till att behandla de delar av betänkandet som gäller kommunernas uppföljningsansvar avseende dem som är under 18 år.

I propositionen föreslås ett nytt sammanhängande system av åtgärder. Utgångspunkten för detta är att det för de ungdomar som ej genomgår en längre reguljär utbildning eller har fast arbete skall läggas upp en individuell sammanhållen plan tills ungdomarna fyller 18 år. Planen skall omfatta uppföljningsprogram, ungdomsplatser med utbildningsinslag och olika former av ordinarie utbildning.

Det är viktigt att planen anpassas efter ungdomens intressen och förutsättningar. Planen skall uppgöras i samråd med den enskilde, och huvudinriktningen är att ge en avslutad utbildning. Uppföljning bör ske minst var tionde vecka, och då skall prövas övergång till reguljär utbildning eller placering i fast arbete.

Genom att ett system skapas och att avveckling av yrkesintroduktionen sker förenklas handläggningen och större trygghet erbjuds ungdomarna, som vet att åtgärder är planerade de två år det gäller.

Samtidigt skapas genom förslaget resurser för kommunerna för de olika momenten, och de blir alltså elevrelaterade. Kommunerna ges stor frihet att klara uppläggnings och genomförandet, men riksdag och regering fastställer målet – utbildning eller arbete.

Jag vill i detta sammanhang ta upp några av de frågor som har ställts i den här debatten.

Larz Johansson sade att det förhållandet att ungdomscentra skall leda uppföljningsåtgärderna innebär att man inte får garantier för att det blir kvalitet på dem. Kommunerna har fortfarande kvar sitt ansvar, men vi vågar ge kommunerna rätten att själva besluta om vilket organ som skall ha ansvaret för åtgärderna. Vi tror alltså på decentraliseringen och litar på att kommunerna själva kan avgöra vilket organ som skall svara för det praktiska utförandet av åtgärderna.

Vilka som skall medverka i utbildningsinslagen under ungdomsplatserna

är också en fråga som skall avgöras av kommunen. Men eftersom det här finns ett intresse av att påverka ungdomarna och intressera dem för vidareutbildning, är det rätt naturligt att man utnyttjar syo-funktionärer, men man kan även använda andra som bedöms ha kvalifikationer och möjligheter att fungera i det här arbetet. Jag tror man skall uppmärksamma att utbildningsinslagen i ungdomsplatserna inte skall jämföras med ordinarie yrkesutbildning eller annan utbildning utan mera får formen av fördjupning och information kring de frågor som är angelägna för dessa ungdomar.

I motionen från moderaterna, centern och folkpartiet har yrkats avslag på regeringens förslag om avskaffande av yrkesintroduktionen. Motivet är, som framgår av reservation 21, att yrkesintroduktionen fungerar bra, att man ej tror på ett tvåårigt program för varje individ och att ungdomsplatserna kan hindra andra att erhålla anställning.

Man avvisar också förslaget att kommunerna själva skall kunna bestämma över vilka organ som skall administrera verksamheten samt vilka som skall användas i de utbildningsinslag som ingår i ungdomsplatserna.

Av en SIFO-undersökning, som gjorts av Arbetsgivareföreningen, framgår att över hälften av företagen önskar endast ett system, nämligen ungdomsplatser. Endast 30 % av de tillfrågade vill bibehålla yrkesintroduktionen. I samma undersökning konstateras att ungdomsplatser ej påverkar anställningen av annan personal.

Därmed tror jag att jag har besvarat frågan från Rune Rydén. En av de parter som skall ta hand om ungdomarna talar alltså redan nu om att man vill ha ett förenklat system och enbart en typ av åtgärder att jobba med. Det är vad Arbetsgivareföreningen har fått fram.

När det gäller kommunernas möjligheter anser vi att detaljstyrning ej bör ske, vare sig när det gäller organisation eller när det gäller medverkan. Detta bör kunna klaras av kommunerna själva.

Vi anser att det viktigaste är att hjälpa ungdomarna och förhindra att de går sysslolösa. Därför yrkar vi att den föreslagna ramen för ungdomsplatserna skall vara beräkningsgrund. Det underlättar planeringen, och behovet blir avgörande för hur många platser som utnyttjas. Det förhindrar dröjsmål och motverkar byråkrati. Vi föreslår att riksdagen ger regeringen detta till känna.

Jag skulle också vilja säga till Rune Rydén att utskottsmajoritetens förslag om att riva upp ramen inte har den baktanken att man skall ha ett mindre antal ungdomsplatser. Man får ett smidigare system, som möjliggör för kommunerna att skaffa alla de ungdomsplatser som behövs. Därefter kan kommunerna få bidrag för det faktiska antal platser som de har. De behöver inte först besluta om att öka ramen. Det är bara att köra för fullt och skapa arbetsplatser för ungdomarna.

När det gäller frågan om att klara ett tvåårigt uppföljningsprogram vill jag framhålla att ingenting är sagt i detta förslag om att en ungdom får bara en ungdomsplats. Det står att man kan förlänga de sex månaderna. Självklart finns det möjlighet att vid behov lägga till ytterligare ungdomsplatser. I botten

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

ligger att ingen ungdom mellan 16 och 18 år skall gå utan någon form av sysselsättning. Huvudsyftet är, som jag tidigare sagt, att förmå ungdomarna att genomgå en utbildning eller alternativt att ge dem en fast förankring i arbetslivet.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på reservationerna 5, 14–17, 21 och 22.

Anf. 47 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Jag vill fråga Lars Svensson: Hur skall det gå för den ungdom som har haft en ungdomsplats och efter sex månader står där utan både arbete och utbildning? Ungdomplatserna leder enligt min uppfattning inte framåt. Att säga att man kan förlänga ungdomsplatsen efter en sexmånadersperiod måste ju innebära, Lars Svensson, att man då ställer krav på att det skaffas fram ytterligare ungdomplatser.

Det tal som Lars Svensson här förde om att antalet ungdomsplatser kommer att vara tillräckligt stort för att alla de ungdomar som behöver en ungdomsplats skall få en sådan klingar väldigt illa i nuvarande läge. Jag tror inte att förutsättningarna finns för att man skall kunna mer än fördubbla antalet ungdomsplatser från nuvarande läge fram till någon gång i höst för att klara ut den situation som man rent statistiskt sett kan tänka sig. Lägg därtill det ökade arbetsmarknadsproblemet för ungdomarna. Jag tror att det hade varit lämpligare och riktigare att inte ha skyndat så fort. Man borde ha låtit det nuvarande systemet få fungera under i varje fall ett övergångsår. Då hade man haft bättre möjligheter och tid att planera för en övergång till ett enhetligare system, som Lars Svensson sade.

Också vi är för ett enhetligare system, men vi tycker att det nuvarande systemet har fungerat bra. Innan man har något bättre system att komma med, skall man inte ta bort det gamla systemet.

Vi vill också att utvärderingen skall genomföras. Den kommer inte att få någon betydelse, eftersom systemet är avskaffat när utvärderingen skall slutföras i september månad.

Jag ställde några frågor, Lars Svensson. Jag tyckte mig höra Lars Svensson säga: Därmed har jag besvarat de sex frågor som Rune Rydén ställde. Jag måste emellertid ha varit ytterligt ouppmärksam, fru talman, för inte på någon fråga har jag fått ett konkret svar. Jag skulle gärna vilja ställa frågorna en gång till om tiden tillät, men jag förutsätter att Lars Svensson har noterat dem och kommer igen i en andra replik så att jag får ett komplett svar på de sex frågorna.

Regeringen har valt det här systemet, säger man, och därmed avskaffat konkurrensen mellan ungdomsplatser och yrkesintroduktion. I dagsläget finns ingen sådan konkurrens – verksamheterna vänder sig till olika ålderskategorier: yrkesintroduktionen till 16-åringar och ungdomsplatserna till 17-åringar. Jag förstår inte det talet.

Låt mig sluta med, fru talman, att än en gång be Lars Svensson komma igen och svara på mina sex frågor.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Fru talman! Först lärlingsplatserna, Lars Svensson. Det finns i dag regler som förhindrar att stimulansbidragen används till lärlingsplatser. Därför har vi i en motion och nu i reservation krävt att dessa regler förändras, så att stimulansbidraget också kan användas till lärlingsplatser. Vad är då Lars Svenssons svar? Jo, han säger att det finns regler som förhindrar detta. Vi kan inte göra så.

Men det är ju dessa regler som vi vill ha ändrade, så att man kan ge stimulansbidrag och den vägen förhoppningsvis få fram fler lärlingsplatser. I det här aktuella fallet gäller det Norrbotten.

Det finns alltså ingen vilja hos utskottsmajoriteten att åstadkomma en sådan förändring. Det är bara att konstatera det, som jag gjorde i mitt första anförande.

I fråga om ungdomsplatser säger Lars Svensson: Kommunerna har ansvaret när det gäller ungdomscentra kontra skolan och avgör själva vilket organ de lägger ansvaret på. Då måste jag fråga Lars Svensson: Är det inte längre skolstyrelsen som har det ansvaret? Vem är det då som fattar beslut om placering på ungdomsplatser?

Eller har man helt hastigt och lustigt också ändrat i förordningen när det gäller de här sakerna? Det vore bra om Lars Svensson kunde tala om det. Vem är det som skall fatta besluten fortsättningsvis? Är det skolstyrelsen eller är det något annat organ som ungdomscentret tillfälligtvis råkar sortera under? Jag vet exempel på kommuner där det är kommunstyrelsen, i andra är det sociala centralnämnden och på något ställe en kombination där man har ungdomsstyrelser eller liknande.

Låt mig sedan knyta an till resonemanget som Rune Rydén förde förut och ge Lars Svensson ett exempel. En ungdom som slutar grundskolan, kanske med ofullständiga betyg, som inte sökt till eller inte kommit in i gymnasieskolan och som kort sagt är ganska skoltrött – vi vet att det finns rätt gott om sådana ungdomar – kommer in i uppföljningsprogrammet några veckor på hösten. Han eller hon går sedan kanske i en kortare specialkurs av något slag, LA-kurs eller liknande, kanhända inte med särskilt lysande resultat – den här ungdomen var ju inte studiemotiverad utan skoltrött och tycker att det här med skola egentligen är pest.

Så blir den här ungdomen då placerad enligt Lars Svenssons modell på ungdomsplatser i sex månader. När den perioden är slut, har det gått 8–9 månader av de 24 och det återstår ungefär 15 månader. Då är min enkla fråga till Lars Svensson: Vilka åtgärder skall skolan vidta med den här ungdomen under de 15 månader som återstår? Det är detta vi vill ha besked om.

Sedan är sakläget, Lars Svensson, att det krävs enligt propositionen ungefär 16 000 platser. Det finns i dag ungefär 10 000, om man får tro kompletteringspropositionen. Då säger människorna ute i landet – SSA-sekreterare, syo-funktionärer, skolledare och andra: Låt oss åtminstone få behålla yrkesintroduktionen under hösten, så att vi inte står alldeles tomhänta när de här ungdomarna skall placeras. Har Lars Svensson inte hört några sådana signaler någonstans ifrån i landet?

Onsdagen den.
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Anf. 49 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Fru talman! Vad gäller uppföljningsansvaret tror vi från folkpartiet att det är viktigt att yrkesintroduktionen är kvar som ett värdefullt komplement till ungdomsplatserna. Som jag sade i mitt förra anförande, har de åtgärder som hittills satts in haft en mycket god effekt när det gällt att slussa in ungdomarna i arbetslivet. Vi tror att flera alternativ för stöd och hjälp måste stå till kommunernas förfogande.

Att systemet nu görs mer enhetligt får, som jag sade förut, inte skymma det faktum att de ungdomar som är aktuella inte är en helt enhetlig grupp som enkelt låter sig inpassas i det enhetliga systemet. Vi tror att det är väldigt viktigt att kommunerna får en betydande frihet och flexibilitet i de här frågorna.

När det gäller lärlingsutbildningen vill jag bara uttala min glädje. Jag hoppas att vi får diskutera den frågan vidare på ett positivt sätt i vad gäller ett lönebidragssystem, vilket vi tror är väsentligt som en stimulans.

Anf. 50 LARS SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror inte att Rune Rydén lyssnade riktigt på mitt anförande, eftersom jag tog upp en del av de frågor han ställde. Han frågade bl. a. om intresset för att anställa människor efter utbildningen eller för att anställa andra när man har ungdomsplatser, och jag hänvisade till den enkät som Arbetsgivareföreningen har gjort.

När det gäller vilken typ av åtgärder man skall ha hänvisade jag också till enkäten. Det måste ändå betraktas som relativt tungt när företagen själva i Arbetsgivareföreningens SIFO-undersökning vill ha bara ett åtgärdssystem. De vill inte ha för många olika åtgärdssystem. Mer än hälften av de tillfrågade vill enbart ha ungdomsplatser.

Rune Rydén frågade också om detta kan innebära att ungdomarnas intresse för att utbilda sig minskar. Vad är det som har skett i år, om man tittar på gymnasieskolan? Varför saknas det så många platser? Jo, det är så många äldresökande som nu går in i gymnasieskolan – ungdomar och andra som har varit ute i arbetslivet och som märker att de har behov av utbildning. Därför tror jag inte att det behöver bli någon konkurrens på det här området.

Vad vi har sagt är att man skall ge möjligheter att följa upp de individuella planerna för ungdomarna. Man skall alltid ha som riktning att förmå dem att välja utbildning, eftersom det underlättar för dem när de sedan går ut i arbetslivet. Därför är det automatiskt inbyggt i systemet att man skall ge ungdomarna information om utbildningar och stimulera dem till vidareutbildning.

Hur länge behöver de vara kvar på ungdomsplatser? Det är inte säkert att de behöver vara där sex månader. Ungdomarna förs över till utbildningsplatser som är lediga eller till fasta jobb, och man utnyttjar de platser man får fram för andra ungdomar.

Kommunernas skolstyrelser är ansvariga. Vilket organ som skall sköta den praktiska handläggningen överlåter vi åt kommunerna att själva avgöra.

eftersom vi vet att många kommuner genom sina ungdomscentra klarar detta på ett väldigt bra sätt.

Jag tror alltså att det viktigaste är att göra klart att kommunerna har kvar sitt uppföljningsansvar. Vi anvisar hur man skall gå till väga och vi anvisar resurser, men sedan överlåter vi – vi vill nämligen decentralisera verksamheten. Larz Johansson – åt kommunerna att själva avgöra vem som praktiskt skall handlägga saken.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Anf. 51 RUNE RYDÉN (m) replik:

Fru talman! Visst lyssnar jag ordentligt, Lars Svensson. Jag har återigen kunnat notera att de sex frågor som jag ställde i mitt huvudanförande har jag inte fått något som helst svar på. Däremot upprepar Lars Svensson en sak som han tog upp i sitt anförande, nämligen SAF:s enkät, där det visar sig att ungefär hälften av företagarna tycker att det är bra med ett enda system. Det är riktigt, Lars Svensson, men det är litet grand av att som man ropar i skogen får man svar. Om man frågar företagarna om de föredrar två system eller ett, så svarar de: Ett system. Det är väl snarare förvånande att det är så pass många som vill ha kvar två system.

Sedan tror jag, Lars Svensson, att intresset för studier kommer att minska när man får lön för det arbete man skall utföra på en ungdomsplats. Jag tror att det dess värre förhåller sig på det viset, och det är ett allvarligt problem.

Man skall få möjligheter att ge upplysningar om utbildning, och man skall så snart som möjligt föra över ungdomarna från ungdomsplatserna till utbildning, säger Lars Svensson. Det är en utomordentlig målsättning. Problemet är bara att den är mycket svår att genomföra. Vi har ett system som fungerar ganska bra. Varför inte låta det vara kvar?

Man behöver inte ha en ungdomsplats i hela sex månader, säger Lars Svensson vidare. Om ungdomen i fråga får ett annat alternativ före sexmånadersperiodens utgång, skall han ta det. Ja, detta är självklart. Men jag sade i min första replik att om man inte lyckas skaffa någon utbildning eller något arbete åt ungdomen i fråga, och han i stället får fortsätta på ytterligare en ungdomsplats, kommer det totala trycket på ungdomsplatserna i landet att öka med varje ungdom som får en sådan ny plats. Jag skulle vilja säga att då flyger de siffror som Lars Svensson har nämnt upp i luften ytterligare, och då tror jag inte att man kommer att klara den målsättning man har med mindre än att man låter de olika system som i dagsläget finns vara kvar.

Anf. 52 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tackar Lars Svensson för den rättelse han gjorde när det gällde ansvarsfördelningen beträffande ungdomsplatserna. Han konstaterade, som jag förut påpekade, att det är skolstyrelsen som har det ansvaret. Jag vill bara göra Lars Svensson uppmärksam på att han i sitt tidigare anförande från talarstolen påstod någonting helt annat. Det är bra att han

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

rättar sig, så att det blir korrekt information man lämnar från majoritetspartiets sida.

Min andra fråga. Lars Svensson, gällde inte huruvida det gick att avbryta anställningen på en ungdomsplats innan de sex månaderna löpt ut. Självfallet går det att göra detta, och det är ju en idealsituation om man hittar andra möjligheter. Min fråga var: Vad vidtar skolan för åtgärder när man – beträffande den här specifika ungdomen och med de förutsättningar jag angav – har tömt ut möjligheterna?

När introduktionsprogrammet givits, när man har använt de sex månadernas ungdomsplats och ungdomen kanske har gått igenom en kortare kurs har det förflutit åtta nio månader. Då återstår femton månader av uppföljningsansvaret. Jag vill ha ett konkret besked av Lars Svensson om vad man då gör i det här aktuella fallet.

Jag kan komplettera Rune Rydén's fråga. Han byggde in möjligheten att ge ytterligare en ungdomsplats. Då skulle jag vilja fråga Lars Svensson: Är det tillåtet, enligt majoritetens uppfattning? Är det möjligt, annat än i mycket specifika undantagsfall, att göra det? Är det detta som kommer att vara regel? Om svaret är ja, då är Rune Rydén's fråga mycket berättigad.

Anf. 53 LARS SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Först tror jag att det räcker om Larz Johansson läser i protokollet vad jag har sagt: "Samtidigt skapas genom förslaget resurser för kommunerna för de olika momenten, och de blir alltså elevrelaterade. Kommunerna ges stor frihet att klara uppläggningsen och genomförandet, men riksdag och regering fastställer målet – utbildning eller arbete." Det är vad jag sade. Sedan är det upp till kommunerna själva att bestämma vem som rent praktiskt skall sköta detta.

Sedan till frågan om lön för arbete och intresset för utbildning, som Rune Rydén tog upp. Vi har haft den frågan uppe tidigare när vi diskuterat beredskapsarbete kontra utbildning. Då var det helt andra nivåer det rörde sig om. Nu får man 85 kr. om dagen, och tillströmningen till gymnasieskolan i dag pekar på att äldre ungdomar har intresse av att få en utbildning. Därför tror jag inte, Rune Rydén, att detta innebär något hinder för att få dem att välja utbildning.

Sedan skall man också komma ihåg att i det program som kommunerna skall göra upp skall ingå varvning av ungdomsplats, uppföljningsprogram och utbildning – LA-kurser eller annan reguljär utbildning. Det ligger alltså i det program som görs upp för tvåårsperioden att det skall finnas möjlighet och intresse att få dem att välja utbildning. Man skall inte utan vidare behöva gå två år på en ungdomsplats, utan det skall finnas ett sådant varvat utbildningsprogram. Det är det som är så väsentligt, att kommunerna har ansvar för att hjälpa ungdomarna i första hand för att bredda deras möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden.

Självfallet kan man erbjuda mer än en ungdomsplats om det behövs. Det står i bestämmelserna att man kan förlänga ungdomsplatsen på samma ställe, och sen kan man anordna en LA-kurs eller liknande. I de fall man därefter

inte har någon reguljär utbildning eller något fast arbete att föreslå måste kommunerna fortsätta att utnyttja ungdomsplatser som ett alternativ.

Det är precis på samma sätt som när det gäller yrkesintroduktionen. Man ställer inte yrkesintroduktion mot ungdomsplats, utan man låter kommunerna, enligt det nuvarande systemet, använda sig av de olika instrument som finns. Samma sak gäller i detta fall. De instrument som finns med uppföljningsansvar – LA-kurser, specialkurser, utbildningar och ungdomsplatser – skall man varva under denna tvåårsperiod för att se till att ungdomarna får en fast förankring i arbetslivet. Detta är huvudpunkten i det hela.

Förste vice talmannen anmälde att Rune Rydén och Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 54 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Jag har inte för avsikt att gå in i debatten när det gäller yrkesintroduktionens avskaffande, men jag vill klart deklarera att det för ungdomarnas bästa hade varit klokt om yrkesintroduktionen hade fått fortsätta även efter den 1 juli. Den är ett viktigt inslag i strävandena att bereda ungdomar arbetslivserfarenhet som man inte bör slopa förrän man har garantier för att andra möjligheter fullt ut fungerar.

I motion 586 har jag yrkat att Vetlanda och Eksjö kommunala idrottsgymnasier skall få möjlighet att i varje årskurs utbyta fem veckotimmar i godkänd timplan mot specialidrottsverksamhet fr. o. m. läsåret 1983/84. Bakgrunden till yrkandet är att vissa distriktspecialförbund i Jönköpings län tillsammans med intresserade kommuner tagit initiativ till kommunala idrottsgymnasier. Verksamheten har pågått under innevarande läsår, och erfarenheterna hittills är enbart positiva.

Utskottet har i sitt avslagsyrkande på motionen hänvisat till att det är SÖ i samarbete med Riksidrottsförbundet som bestämmer lokalisering, dimensionering och inriktning i fråga om idrottsgren. Jag är fullt medveten om att det är så när det gäller idrottsgymnasierna.

Enligt min uppfattning är det emellertid en viss skillnad när det gäller de kommunala idrottsgymnasierna. Här utgår inga statsbidrag till lärarlöner i ämnet specialidrott, utan det ankommer på resp. kommun, specialförbund, lokal eller regional idrottsorganisation att svara för handläggningen. Eftersom verksamheten redan pågår är det endast möjligheten för eleverna att få byta fem veckotimmar i godkänd timplan mot specialidrottsverksamheten som erfordras.

Enligt min uppfattning finns det ingen anledning att ha denna centrala styrning av verksamheten, utan distriktsspecialförbundens bedömning borde väga tungt vid bedömningen om verksamhet vid kommunala idrottsgymnasier bör få starta eller inte.

Förslaget i min motion bygger på att en försöksverksamhet skulle ha fått starta i de kommunala idrottsgymnasierna i Eksjö och Vetlanda. Jag har inte

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

sträckt mig längre, eftersom det kan finnas anledning att utvärdera en sådan här verksamhet, innan den permanentas. Jag beklagar att utbildningsutskottet har sett så negativt på denna möjlighet. Detta innebär ju att de ifrågavarande eleverna inte får samma förutsättningar som de som har kommit in på idrottsgymnasierna.

För egen del tror jag det är positivt att man bereder fler ungdomar denna möjlighet att genomföra sina studier samtidigt som de utövar sin specialidrott.

Fru talman! Att yrka bifall till en enskild motion mot ett enhälligt utskott förefaller föga meningsfullt, och därför avstår jag från detta, men lovar att aktualisera frågan under kommande riksmöte.

Anf. 55 BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Jag noterar med tacksamhet att utbildningsministern fortfarande är kvar i kammaren. Detta ger oss en möjlighet att till slut få en ordentlig debatt om det förslag till lärlingssystem som moderata samlingspartiet lade fram i januari.

Socialdemokraterna säger i det utbildningsbetänkande som behandlas i dag ett kortfattat nej till moderata samlingspartiets förslag till lärlingssystem. För en utomstående som tar del av utskottsbetänkandet kan det synas som om lärlingsfrågan är en liten och betydelselös del i den debatt som i dag förs om våra ungdomars möjligheter till yrkesutbildning och jobb. Inget vore dock felaktigare än en sådan bedömning. Flertalet vet att frågan om lärlingsutbildning innehåller politisk sprängkraft och kan få avgörande betydelse för utvecklingen i skolan och på arbetsmarknaden. Förslaget till lärlingsutbildning, utformat efter svenska förhållanden men byggt på de positiva erfarenheter som finns ute i Europa, är tydligen en ideologisk vattenpelare mellan en socialistisk-kollektivistisk samhällsuppfattning och de värderingar som vi moderater företräder, byggda på enskilda människors ambitioner att fritt välja och skapa en framtid för sig och sin närmaste omgivning.

Socialdemokraternas nej är inte heller så korthugget som det förefaller i utskottsbetänkandet. Sedan vi moderater i januari presenterade vårt förslag till lärlingssystem har frågan diskuterats mycket såväl inom det socialdemokratiska partiet som inom olika fackliga organisationer. Vi vet av alla reaktioner som vi har fått utifrån landet och av den pressdebatt som vi har kunnat ta del av att det inom socialdemokratien i dag finns mycket starka sympatier för de principer för ungdomars yrkesutbildning som vi lagt fast i vår partimotion. Vi vet, fru talman, att många, oavsett om de använder socialdemokratiska valsedlar vid valet eller ej, anser att vårt förslag bygger på sunt förnuft och att det är en konstruktiv väg att ge våra ungdomar en verklig chans att skaffa sig både en bra yrkesutbildning och goda förutsättningar för att få ett riktigt jobb. Men vi vet tyvärr också att de socialdemokrater som sympatiserar med oss inte har stora chanser att göra sig hörda, när den socialistiska likformighetens hand tar tag i kammarens socialdemokratiska ledamöter och kommenderar nej till moderata samlings-

partiets förslag till lärlingssystem. Sunt förnuft får ge vika för socialistiska dogmer.

Fru talman! Vi är över partigränsen överens här i kammaren om målet att ge våra ungdomar bästa möjliga utbildning, en kvalitativt högtstående yrkesutbildning och bra förutsättningar att få ett riktigt jobb. Men efter detta korta konstaterande skiljer sig våra vägar åt. Det är socialistiska värderingar som ligger bakom vårt nuvarande utbildningssystem. Ett fortsatt vaktslående om detta in i minsta detalj ger automatiskt mycket starka begränsningar för möjligheterna att reda upp situationen för våra över 100 000 arbetslösa ungdomar. Ett utbildningssystem som vårt, som tar liten hänsyn till enskilda individers grundförutsättningar och vilja att genom egna ansträngningar åstadkomma något för sig och sin framtid, har små möjligheter att lösgöra den kreativa kraft som finns inbyggd i varje uppväxande generation. Om vi behandlar våra ungdomar som kollektiv och drar alla över genomsnittets destruktiva kam, blir resultatet exakt den situation vi har i dag. Hög ungdomsarbetslöshet, bristande framtidstro bland våra ungdomar, tvivel på den egna förmågan, misstro mot det samhälle som ställer upp så restriktiva regler och inför så stora begränsningar för den enskildes möjligheter att påverka sin framtid gör att många ungdomar helt enkelt ger upp. Det är den passivitet som skapas i hägnen av en socialistisk utbildningspolitik. Det är i den miljön problemen för våra ungdomar växer fram. Det är i oviljan att erbjuda alternativ och ge nya öppningar som ni socialdemokrater som i dag säger nej till ett lärlingssystem gör klart för våra ungdomar att så länge moderata samlingspartiet inte får ett avgörande inflytande över politiken, återstår endast beredskapsarbeten och åter beredskapsarbeten och en fortsatt, mycket hög ungdomsarbetslöshet.

Men, fru talman, trots den mycket besvärliga situationen på arbetsmarknaden för våra ungdomar – och jag säger "trots" – växer det nu fram en generation av unga människor som revolterar emot det socialistiska, byråkratiska och likriktande samhälle som byggts upp under 1960- och 1970-talen och som socialdemokraterna nu med stor iver bygger vidare på. Det är unga människor som struntar i de regler som finns utformade i AMS-handboken, som inte vill ha beredskapsarbeten, som ger sig in i riskfyllda projekt med egenföretagande, som tar egna initiativ och griper alla tänkbara och otänkbara chanser som uppenbarar sig utanför samhällets erbjudanden om beredskapsarbeten. Det gör de därför att de har en stark vilja att skapa en plattform för framtiden och att ge sig själva en chans att få ett arbete. Det är ungdomar som vill visa att de faktiskt kan skapa en framtid, bara de får chansen. Det är ungdomar som kräver frihet att själva få bestämma över sin framtid och som kräver ökade möjligheter att forma den. De vill inte ha beredskapsarbeten. De vill ha rätt och frihet att ta och skapa egna chanser.

Mot den bakgrunden, fru talman, står sig moderata samlingspartiets förslag till lärlingssystem ännu starkare. Det bygger på enskilda ungdomars ambition, kreativitet och vilja till ansvarstagande. Det bygger på verklighetens krav och förutsättningar och är i grunden en helhjärtad satsning på varje

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

enskild individs förutsättningar, inneboende ambitioner och gryende framtidstro.

Fru talman! Vi har i dag över 100 000 ungdomar utanför den reguljära arbetsmarknaden. Många av dem har haft förmånen att få gymnasial yrkesutbildning i offentlighetens regi före den första arbetslöshetsperioden. Det är resultatet av att vi i dag har en utbildningspolitik som visserligen förutsätter att våra ungdomar skall kunna få en bra yrkesutbildning, men som inte ger dem utbildning i former som innebär största möjliga chans till ett arbete. Det faktum att arbetslösheten bland ungdomar trendmässigt har ökat ända sedan början av 1960-talet, oavsett konjunkturer och ekonomisk utveckling, borde faktiskt lända till eftertanke, också hos Lena Hjelm-Wallén och socialdemokraterna. Att vi så grundligt har misslyckats med att bygga broar mellan yrkesutbildning och arbetsliv borde enligt min mening leda till politisk samling med ambitionen att ta oss an grundorsakerna till det som faktiskt har skapat den nuvarande situationen i Sverige. Men socialdemokraterna med Lena Hjelm-Wallén i spetsen avvisar vår utsträckta hand och trampar ensamma vidare i gamla fotspår.

Ungdomsarbetslösheten fortsätter att ligga kvar på hög nivå, trots att riksdagen under senare år trappat upp kampen mot ungdomsarbetslösheten med miljardpaket efter miljardpaket i AMS-insatser och beredskapsarbeten. Trots detta har inga positiva förändringar kunnat märkas. Problemen har tvärtom fördjupats och förvärrats. Slutsatsen är given, fru talman: Beredskapsarbeten i aldrig så stor mängd kan inte lösa de problem som våra ungdomar i dag har på arbetsmarknaden.

Vi moderater har inte vid något tillfälle stuckit under stol med vilka åtgärder vi anser vara nödvändiga för att vrida utvecklingen rätt. För höga lönekostnader för ungdomar i förhållande till vuxna och erfarna yrkesarbetare, effekterna av 1970-talets arbetsrättslagstiftning och framför allt formerna för dagens yrkesutbildning är huvudorsaker till vår höga ungdomsarbetslöshet. Allt fler inser detta och väntar nu på att de politiska partierna och arbetsmarknadens parter skall ta tag i problemen. Villkoren och förutsättningarna för ungdomarnas övergång från skola till arbetsliv måste i grunden förändras. Kraven på de förändringarna understryks av ca 115 000 arbetslösa ungdomar mellan 16 och 25 år.

Fru talman! I den debatt som förts mellan oss i moderata samlingspartiet och företrädare för landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet har det uppstått en del olyckliga låsningar. Självfallet finns det – det drar vi oss inte en sekund för att säga – fler viktiga förklaringar till ungdomsarbetslösheten än en felaktig lönestruktur, MBL etc. Det är klart att den ekonomiska krisen, bristen på tillväxt i ekonomin, låga investeringar inom näringslivet, en krympande arbetsmarknad på viktiga områden också är väsentliga förklaringar till ungdomarnas försämrade möjligheter att få jobb. Vi må i den allmänna debatten tvista om den rätta politiska vägen att ändra dessa förhållanden, men den debatten får inte innebära att den viktiga diskussionen kring orsakerna till den sedan början av 1960-talet trendmässigt växande ungdomsarbetslösheten omöjliggörs av prestigetänkande och veton

från centrala fackliga ledare.

I dag står riksdagens majoritet i begrepp att i strid med sunt förnuft säga nej till lärlingsutbildning. De huvudpunkter som avvisas tål att upprepas. Vårt förslag innebär:

1. Lärlingsutbildning för ungdomar mellan 16 och 20 år med varierande lärlingstid på ett till fyra år.

2. Lärlingsråd upprättas i varje kommun. Dessa lärlingsråd – med representation för arbetsmarknadens parter, skolmyndigheter etc. – ansvarar för utarbetandet av detaljerade utbildningsplaner, för tillsyn och kontroll av företag och utbildningsresultat samt för individuell avvägning mellan teoretisk och praktisk utbildning, anpassad efter varje lärlingslinjes krav.

3. Lärlingarna följs på företagen av utbildade handledare med direkt ansvar för lärlingsutbildningen på den enskilda arbetsplatsen.

4. Företagen anställer lärlingarna och har arbetsgivaransvar under lärlingstiden. Lärlingsanställningen ställs utanför delar av MBL- och Åmanlagstiftningen.

5. Lön utgår till lärlingarna i förhållande till gällande avtal och i förhållande till deras arbetsinsatser på företaget. Vi har sagt, men detta är något för arbetsmarknadens parter att avgöra, att man skulle kunna tänka sig 40 % av avtalsenlig lön första året, 60 % andra året och 80 % tredje och fjärde året.

6. Lärlingarna ges garanterade möjligheter till exempelvis sex månaders anställning på lärlingsföretaget efter avslutad lärlingsutbildning.

7. Staten och arbetsgivarna delar på kostnaderna så att arbetsgivarna betalar lönekostnader och staten betalar utbildningskostnader, administrationskostnader etc.

Men, fru talman, vi i moderata samlingspartiet ger oss inte. Utvecklingen de senaste åren talar till vår och ungdomarnas förmån. Gradvis växer det fram olika insatsformer för ungdomar som knyter an till de grundproblem som vi avser att försöka lösa med vårt lärlingsförslag. Yrkesintroduktionen, ungdomsplatser och enskilda beredskapsarbeten är ingenting annat än indirekta erkännanden från dem som säger nej till lärlingsutbildning att vi faktiskt måste bygga nya broar mellan skola och arbetsliv, som ger våra ungdomar möjligheter att komma in på arbetsmarknaden och få nya jobb. Men resultaten hittills visar att de åtgärder som vidtagits inte är vare sig tillräckligt omfattande eller tillräckligt kraftfulla. Det krävs ett fullgånget lärlingssystem för att vi varaktigt skall få bukt med problemen.

Och, fru talman, vi vet att det fungerar. Efter ingående studier och besök på platsen i lärlingarnas land Österrike och kontakter med näringsliv, fackliga organisationer, skolmyndigheter, lärlingar, politiker och företag är vi mer än stärkta i vår tro på ett lärlingssystem möjligheter. Vårt mål är 100 000 lärlingsplatser under 1980-talet. Vi skulle, fru talman, faktiskt kunna påbörja genomförandet redan nu, om kammarens ledamöter ställde upp och sade ja till förslaget. Tyvärr ser det ut som om vi får vänta med nästa chans till 1985. Det är tydligen bara en borgerlig valseger som kan ge oss möjligheten

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

att genomföra ett lärlingssystem, ett system som förutom att det snabbare för in ungdomarna i yrkeslivet också fostrar våra ungdomar att ta ansvar och att anpassa sig till den arbetsdisciplin och de förhållanden som råder på en arbetsplats, som ger våra ungdommar självständighet gentemot offentliga institutioner och direkt delaktighet i det gemensamma arbetet i vårt näringsliv och som sist men inte minst inger framtidstro och självförtroende hos uppväxande generationer.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 14, 16 och 17 i utbildningsutskottets betänkande.

Anf. 56 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Det fanns en hel del ganska allvarliga missförstånd i Bengt Wittboms föreläsning. För det första är det inte socialdemokraterna som säger nej till moderaternas förslag i detta avseende. Det är riksdagens alla partier utom moderaterna som gör det. För det andra är det inte att säga nej till lärlingsutbildning det handlar om. Lärlingsutbildning finns i dag och kommer att finnas också fortsättningsvis. Den socialdemokratiska regeringen har redan föreslagit detta.

På något sätt tycker jag nästan litet synd om moderaterna i deras debattsituation och med deras debatteknik. Man slåss ständigt mot väderkvarnar. Man ställer sig vid sidan av verkligheten – skolverkligheten i detta fall – och så ägnar man sig åt att måla nidbilder av påstådda åsikter hos debattmotsståndare. Man ägnar sedan all kraft åt att debattera med dessa nidbilder. Det är vi andra som får ägna oss åt ett konstruktivt arbete för att förändra och förbättra skolverkligheten.

Jag tror att skolverkligheten mår ganska illa av att bli beskyldd för att vara någon sorts, som Bengt Wittbom sade, genomsnittets destruktiva kam. Det skulle alltså vara dagens gymnasieskola.

Jag har sagt flera gånger i dag att lärlingssystemet behövs – framför allt med inriktning mot hantverksyrken och lågfrekventa yrkesområden. Om det handlar om att vi skall utvidga och diskutera nya former för den verksamheten, så ge oss då en möjlighet att göra det sedan vi fått SÖ:s utvärdering i höst. Men moderaterna är här medvetet otydliga när det gäller att säga vad det egentligen handlar om. Samtidigt antyder man nämligen att detta är någonting mycket större och någonting helt annorlunda, någonting som innebär att man river upp hela yrkesutbildningen inom gymnasieskolan. Det är inte så underligt att vi andra partier säger nej till detta, eftersom det här ordsvallet gör att det ni verkligen menar är synnerligen diffust. Ni försöker alltså medvetet spela på olika opinioner på ett ganska obehagligt sätt. Jag tycker att hela den här diskussionen är ett uttryck för att moderaterna snarare vill ha strid till varje pris än nå ett resultat som är bra och positivt för ungdomarna.

Jag vill också något kommentera vad som har sagts om ungdomsplatser och yrkesintroduktion. Den debatt som har förts här kan ge ett intryck av att det skulle vara någon försämring som skulle införas i vad gäller kommunernas uppföljningsansvar. Då har man helt missat poängen – att vi nu höjer

ambitionen, att vi förstärker kvaliteten i verksamheten och att det måste till ett resurstillskott som jämfört med vad som angavs i förra budgetpropositionen rör sig om 112 milj. kr.

Det är inte, som Rune Rydén sade, något brådstörtat förslag som vi här kommer med. Det är ett förslag som har utarbetats av skolöverstyrelsen. Vi har sedan haft kontakter i normal ordning med arbetsmarknadens parter, och därvid också med Kommunförbundet. Tillsammans har vi utarbetat ett förslag som det är rätt stor uppslutning kring. Jag tycker att moderaterna skulle vara ganska försiktiga med att använda uttrycket "brådstörtat" i sammanhanget – med tanke på vad som hände 1980. Då genomförde den borgerliga regeringen ett system som kommunerna inte alls var beredda på – det kom nästan som en blixtnad från klar himmel. Vad vi gör nu är att i en mer normal beslutsgång ta till vara det bästa som tidigare har funnits i de olika systemen när det gäller det kommunala uppföljningsansvaret – ungdomsplatser och yrkesintroduktion – och åstadkomma en kvalitetshöjning.

Nu kan jag mycket väl tänka mig att det ändå kommer att bli övergångssvårigheter i början, och det nämnde jag också. Men vi skall på olika sätt försöka klara de svårigheterna. Då skall man inte göra större problem av detta, vilket jag tycker man gör när man t. ex. har en mycket centralistisk inställning och anser att vi skall binda upp organisationsbesluten centralt. Från regeringens sida har vi i överläggningar med Kommunförbundet kommit fram till att ju mera lokalt ansvar man här lägger in, desto bättre kommer verksamheten att vara. Verksamheten kommer att vara enhetlig i vad gäller bidragen och reglerna för kommunerna. Men sedan kommer det att vara stor flexibilitet. Planerna kommer ju att byggas upp kring var och en av de unga individer som kommer att vara berörda.

Jag ser det också så, att det är en fördel att de fackliga organisationerna och SAF har varit med och fått påverka och att de nu har ställt sig bakom vårt förslag. Till skillnad häremot tycker flera av de borgerliga talesmännen i riksdagen att det är ett problem så snart man skall blanda in de fackliga organisationerna. SAF har gjort en SIFO-undersökning, där det verkligen inte gäller att "som man ropar får man svar". Ropen var nog snarare till för att de tillfrågade skulle vara mindre positiva mot ungdomsplatser. Men här har man fått svar som innebär att företagen – arbetsgivarsidan – är positivt inställda till ungdomsplatserna. Och när man frågat hur den ordinarie personalen ser på att få in ungdomarna på ungdomsplatser och hur de fackliga organisationerna har agerat i det fallet, så har man ju också fått mycket positiva svar. Det finns en mycket stor uppskattning av ungdomsplatssystemet.

Nu borde vi, tycker jag, ställa upp för ungdomarna och göra ett riktigt bra system, när vi har beslutat oss för en kvalitetshöjning.

Att vi sedan har problem med sysselsättning för ungdomar och att detta problem har ökat under 1970- och 1980-talen bekräftar jag gärna. Men jag tycker att Bengt Wittbom skulle ta mindre ord i sin mun, för problemet har ju framför allt ökat under de sex år då vi har haft borgerlig regering.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Anf. 57 BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Det sista utbildningsministern sade innan hon lämnade talarstolen bekräftar en misstanke jag har: vi som dagligen, handfast sysslar med det problem som över 100 000 ungdomar har i och med att de inte kan få något jobb, vi lever i en annan verklighet än man tydligen har i utbildningsdepartementet och skolöverstyrelsen. Vi upplever nämligen att vi verkligen måste göra någonting åt situationen. Om utbildningsministern inte har sett hur utvecklingen varit – det finns mycket bra statistiska beskrivningar utarbetade av AMS – skall jag gärna se till att utbildningsministern får statistik som visar den trendmässiga utvecklingen av ungdomsarbetslösheten sedan början av 1960-talet.

När man skall bedöma trenden går det inte att komma med några fraser om sex års borgerligt regerande. Och jag kan säga: Vi tog inte heller tag i grundproblemet – inte på det genombrytande sätt som vi nu kommit fram till att vi måste göra genom att genomföra lärlingssystemet.

Skolmyndigheterna mår illa när de blir beskyllda, säger Lena Hjelm-Wallén. Nej, de blir inte beskyllda för någonting. Vi vänder oss naturligtvis mot de politiker som bestämmer hur det skall vara i skolan, under vilka förutsättningar skolan skall arbeta och hur systemet för yrkesutbildning skall se ut.

Moderaterna vill ta strid till varje pris, säger Lena Hjelm-Wallén. Ja, det är vårt striden om vi kan förbättra situationen för 115 000 arbetslösa ungdomar. Då är det vårt striden. Orden om att vi alla måste ställa upp, och alla de vackra fraserna, är ju inte värda vatten för de arbetslösa 16–25-åringar som varje år blivit fler, oavsett färg på regering, konjunktur och ekonomisk utveckling.

När vi då ser ett annat system som fungerar, inte bara i Österrike utan också i Schweiz, när vi ser att lärlingsutbildningen faktiskt är bra, då skall vi väl lära oss någonting av det.

Och vi är inte alls ensamma, Lena Hjelm-Wallén. Vi skrev en gemensam reservation med våra borgerliga bröder i arbetsmarknadsutskottets betänkande 21 i år. Och vi står inte några mil från varandra, efter vad jag kunnat bedöma av vad som står i det aktuella betänkandet. Vi skall nu behandla kompletteringspropositionen och återigen ta upp lärlingssystemet. Jag är alldeles övertygad om att om vi fick möjlighet i regeringsställning skulle vi kunna genomföra det här systemet.

Men ni socialdemokrater vill inte ens utreda om det går att skapa ett lärlingssystem med bevarad hög kvalitet i teoretisk utbildning och yrkeskunskaper. Ni säger bara rumphugget nej.

Anf. 58 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Just nu är det utbildningsutskottets betänkande som behandlas. Och där är moderaterna ensamma på sin linje. Och jag förstår majoriteten i utskottet. När man skrapar litet grand på det som moderaterna framför finner man att det är ett ordsvall som inte har någon konkretion i sig. Jag tycker att det länder alla de andra partierna i utskottet till heder att man

vill ha litet mer konkreta besked innan man hoppar på vagnen. Och jag tror också att vi till nästa budgetproposition, då vi har fått en utvärdering av den period då vi haft försöksverksamhet med eftergymnasial lärlingsutbildning, kan få en konkret och konstruktiv diskussion, om hur vi skall använda lärlingsutbildningen i framtiden. Men försök inte hävda att vissa är för och andra är emot lärlingsutbildning – det stämmer inte med verkligheten. Vi vill ju alla ha kvar lärlingsutbildningen.

Anf. 59 BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Ända sedan vi lade fram vårt förslag har vi upplevt att socialdemokratin, så länge det gick, försökt undvika att diskutera det. Man hade väl, såvitt jag förstår, nog jobbigt internt då. Nu försöker man svepa in resten av borgerligheten i sin famn i ett nej. Det är ett konstaterande från utbildningsministerns sida som inte stämmer med verkligheten. Det är ingalunda. Lena Hjelm-Wallén, en fullständig proposition som har jobbats fram i den partimotion som vi lade i januari. Det är självklart. Just därför begär vi att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att snabbt titta på förslaget.

Konkretion – jo, Lena Hjelm-Wallén, det finns konkretion, det finns gott om det. Jag vill rekommendera utbildningsministern att prata med yrkesrådet som, efter vad jag förstår, snart kommer hem från Österrike efter att ha studerat systemet där och fått sig konkretion till livs. En konkretion som, till sist fru talman, talar om för oss att det faktiskt går att bygga upp ett system där arbetslösheten för ungdomar mellan 16 och 20 år ligger under 1 % och arbetslösheten bland färdigutbildade lärlingar – som finns i en skara av 190 000 på arbetsmarknaden i Österrike – efter avslutad utbildning icke är statistiskt mätbar. Inte ens unga människor som har utbildat sig i reguljära yrkesskolor klarar att konkurrera med den goda kvaliteten och de yrkeskunskaper som lärlingarna har. Arbetslösheten inom kategorin äldre ungdomar består faktiskt av sådana ungdomar som genomgått gymnasieutbildning. Framför allt finns det, fru talman, en mycket stor rörlighet på arbetsmarknaden mellan olika yrkesområden bland de ca 45 000 ungdomar som varje år går ur det här systemet. Det talar fullständigt emot ett av socialdemokraternas viktigaste motargument, nämligen att det skulle vara en smal och urvattnad utbildning.

Anf. 60 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Fru talman! Jag upprepar det igen. Jag är helt beredd att till hösten, när SÖ:s utvärdering om den gymnasiala lärlingsutbildningen kommer, diskutera hur vi skall utnyttja lärlingsutbildningen framöver, och då kan även moderaterna komma med sina konkreta åsikter, som än så länge icke är framförda. Men vad jag inte är beredd att diskutera det är att riva och bryta upp den yrkesutbildning som finns i dag i svensk gymnasieskola, och som det finns all anledning att vara stolt över. Den betyder så mycket för individerna och för arbetslivet i dess helhet. Här måste jag tyvärr konstatera att moderaterna i sitt sätt att hantera lärlingsutbildningsfrågan kraftigt har angripit den vanliga gymnasieutbildningen.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gym-
nasiala skolor
m. m.*

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 61 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 62 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Fru talman! Med anledning av motion 2152, yrkande 1. som behandlas i det nu diskuterade betänkandet vill jag säga följande:

Om man ökar antalet timmar som en elev får studera på egen hand, kan det knappast ses som något negativt, om man inte gör ett alltför stort intrång på den s. k. fritiden. Men om man gör det på bekostnad av den tid som eleven får undervisning av en lärare, handlar det knappast om något reformarbete, utan det måste ses som helt förkastligt.

Man kan inte negligera gymnasieelevernas oro för de s. k. lärarlösa lektionerna. Man kan inte, samtidigt som man kräver ökade kunskaper och höga betyg, dra in på kunskapsförmedling och handledning av lärare. Och, om man samtidigt använder resurser som avsatts för att hjälpa de svaga eleverna, de som behöver extra lärarstöd, för att jämna ut effekterna för den breda allmänheten, har man hamnat i någonting som man skulle kunna kalla motsatt Robin Hood-politik, dvs. att man tar från dem som inte har för att dela ut till andra. Flera kritiska röster höjdes mot införandet av ökad självstudietid, och här i kammaren har redan detta ämne ingående diskuterats. Det finns således ingen anledning för mig att förlänga debatten.

Låt mig bara avslutningsvis säga att det var med glädje som jag hörde utbildningsministern uttrycka sin och regeringens ambition att snarast avskaffa de s. k. lärarlösa lektionerna.

Anf. 63 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Eftersom Margareta Hemmingsson sade att man inte fick ta resurser från dem som bäst behöver dessa skulle jag vilja veta var resurserna skall tas i stället.

Anf. 64 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Fru talman! Eftersom jag inte har tillgång till de utredningsresurser som krävs och som man har på ett departement anser jag mig inte kunna svara på den frågan. Däremot motser jag med glädje de förslag som regeringen kommer att lägga fram.

Anf. 65 LARZ JOHANSSON (c):

Fru talman! Det var inte särskilt kritiskt av Margareta Hemmingsson att säga att hon med glädje motser det förslag som regeringen kommer att lägga fram, oavsett hur det förslaget ser ut. Utbildningsministern har ju inte tidigare kunnat svara på hur man skall omprioritera. Det enda vi har fått ett klart besked om är att det skall omprioriteras inom skolans verksamhetsom-

råde. Om den omprioriteringen innebär att man tar pengar någonstans där de enligt Margareta Hemmingssons egen uppfattning bättre skulle behövas, kanske det inte är så självklart att hon ställer upp på ett sådant förslag.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

Anf. 66 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Fru talman! Det är i och för sig en hypotetisk fråga, som jag inte kan svara på, eftersom jag inte vet vad jag anser om det som kommer. Däremot ser jag det som positivt om vi snarast möjligt avskaffar de lärarlösa lektionerna. Det var det frågan handlade om.

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 3 (dimensioneringen av gymnasieskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 78 för reservation 1 av Per Unckel m. fl.

Mom. 6 (antalet elevplatser på jordbruks- och skogsbrukssektorn budgetåret 1983/84)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 49 för reservation 2 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson.

Mom. 10 (planeringsramar för elevplatser i gymnasieskolan)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 3 av Per Unckel m. fl. samt
dels reservation 4 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 11 och 12 (användningen av stimulansbidraget)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 145 för reservation 5 av Kerstin Göthberg m. fl.

Mom. 14 (betyg i ämnet svenska som främmande språk)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 6 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 18 (kombination av specialintresse och gymnasiala studier)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Jörgen Ullenhag, bifölls med acklamation.

Mom. 22 (självstudietimmar)

Hemställan

I kontrapositionsvoteringen biträdades hemställan i reservation 9 av Jörgen Ullenhag med 31 röster mot 21 för hemställan i reservation 10 av Sonia Thomasson. 259 ledamöter avstod från att rösta.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Anslag till gymnasiala skolor
m. m.*

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot hemställan i reservation 9 av Jörgen Ullenhag, bifölls genom votering med uppresning.

Motivering

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 8 av Kerstin Göthberg m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Mom. 29 (datautbildning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 33 (statlig tillsyn över Osby samskola)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 12 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 39 (japanska och arabiska såsom C-språk)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 13 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson, bifölls med acklamation.

Mom. 41 (nytt system för lärlingsutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 78 för reservation 14 av Per Unckel m. fl.

Mom. 43 (lönebidragssystem för lärlingsutbildningen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 15 av Jörgen Ullenhag, bifölls med acklamation.

Mom. 47 och 48 (förändringar av gymnasieskolan och statsbidragssystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 48 för reservation 18 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson.

Mom. 57 (Bidrag till driften av gymnasieskolor)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 20 av Jörgen Ullenhag, bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 1–4 (åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 143 för reservation 21 av Kerstin Göthberg m. fl.

Mom. 7 (Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 22 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 10

Mom. 1 och 2 (bidrag till undervisningsmateriel inom gymnasieskolan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 23 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

lagutskottets betänkanden

1982/83:36 om likvidation av aktiebolag, m. m. (prop. 1982/83:94 delvis och prop. 1982/83:139) samt

1982/83:32 om vissa arvsrättsliga frågor.

Anf. 67 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Lagutskottets betänkanden 36 och 32 kommer att debatteras i tur och ordning, och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså lagutskottets betänkande 36 om likvidation av aktiebolag, m. m.

Likvidation av aktiebolag, m. m.

Anf. 68 NIC GRÖNVALL (m):

Fru talman! Regeringens och lagutskottets majoritets ståndpunktstagande i de frågor vi nu har att besluta i är tyvärr ett bevis för det beklagliga faktum att den socialistiska majoriteten systematiskt arbetar på att försämra företagandets villkor. Byråkratins och kontrollstatens svångrem dras åt på medborgarnas och företagens frihets bekostnad. Man kan inte frigöra sig från misstanken att detta skeende är en del i en stor strategi, som syftar till att knäcka företagareviljan och bereda marken för ett kollektivt ägande av näringslivet.

Jag har tidigare här i kammaren framfört denna synpunkt. Dagens ämne bekräftar enligt min uppfattning mina tidigare påståenden, och jag skall försöka att belägga detta.

Regeringens proposition 139 blir till en bekräftelse på att regeringen lägger fram förslag som syftar till att förändra företagandets villkor på grunder som saknar relevans. Ett av de främsta skäl som åberopas utgörs av en hänvisning till kampen mot den ekonomiska brottsligheten. I detta ärende, liksom i så många andra ärenden, saknar denna hänvisning relevans.

I Martin Olssons motion har refererats ett uttalande av riksåklagaren, som jag föreställer mig att Martin Olsson kommer att vidareutveckla. Jag vill emellertid i mitt anförande konstatera att han därmed har hänvisat till ett argument som på ett förödande sätt krossar grunden för regeringens förslag, som vilar på hänvisningen till kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Riksåklagaren uttalar nämligen sin övertygelse, att någon ändring av likvidationsreglerna inte är påkallad, särskilt med hänsyn till tyngden i de motstående intressena.

Regeringen återoppar vidare, och lagutskottets majoritet accepterar till stöd för den ståndpunkt man intagit, det generellare begreppet borgenärsintresse. Det skall då först konstateras att varken regeringen eller utskottsmajoriteten har besvärat sig med att hänvisa till eller påstå existensen av något missförhållande i nuvarande reglers innehåll såvitt avser det allmänna begreppet borgenärsintresse. I svepande ordalag hänvisar man på skilda ställen i propositionen och utskottsskrivningen på detta sätt till borgenärsintresset, utan att precisera innebörden av hänvisningen.

På flera ställen i regeringens proposition görs påståenden eller sker hänvisningar som är felaktigt underbyggda och saknar verklig grund. Det skulle föra för långt i detta anförande att citera samtliga dessa ställen. Jag vill emellertid redan nu markera att i den mån det under debatten blir nödvändigt är jag beredd att exemplifiera detta mitt påstående.

Regeringen och utskottsmajoriteten tycks beklagligtvis sammanblanda konkurs och likvidationsförfarande. Många av de ståndpunktstaganden som görs och de hänvisningar som sker tycks vila på överväganden av konkursrättslig natur. Men det är i själva verket tvärtom så att likvidation över huvud taget inte kan förekomma om inte samtliga borgenärer tillgodoses. Denna hänvisning till konkursliknande förhållanden innebär alltså på nytt en konstruktion av ett argument för att införa dessa stelbenta och byråkratiska regler till nackdel för företagandet.

Aktiekapitalet i ett aktiebolag är den ram inom vilken bolagets intressenter kan bedöma bolagets förmåga till risktagande. Givetvis är reglerna till skydd för aktiekapitalet väsentliga. Man kan hävda att dessa regler utgör själva grundvalen för respekten för aktiebolag som företagsform. Men lika givet är då att de regler som skall styra aktiekapitalet och respekten för det egna kapitalet måste innehålla bestämmingar som är acceptabla och möjliga att upprätthålla under normala omständigheter i företagandet. Alltför strikta regler innebär att alldeles normala skeenden dras in i formella likvidationsförberedande förfaranden.

Det är angeläget att i detta anförande påpeka att under remissförfarandet till följd av brottsförebyggande rådets promemoria, som ligger till grund för regeringens förslag, konstaterade Stockholmsbörsen att om de regler som nu avses införas hade gällt för några år sedan, skulle en stor del av Stockholmsbörsens företag ha dragits in i likvidationsförberedande åtgärder, naturligtvis med förödande effekt för företagsamheten och för dessa företag.

Den flexibilitet som ligger i 1975 års regler och som utvecklades väl av den då ansvarige ministern Carl Lidbom representerar en rimlig avvägning mellan nödvändig flexibilitet och respekt för upprätthållandet av det egna kapitalets gränser. De nya regler som nu föreslås innebär – i motsats till de bedömningar som Carl Lidbom på sin tid gjorde – en risk för att borgenärsintresset skadas i stället för att gynnas av att formella regler utlöser

katastrofala likvidationsförberedande åtgärder. Jag vill, fru talman, med dessa ord yrka bifall till första avsnittet av reservation nr 1.

I andra avsnittet av reservation nr 1 berörs frågan om val av likvidator. I denna fråga menar jag att regering och lagutskottets majoritet på nytt, på ett uppseendeväckande och tragiskt sätt, exponerar sin misstro mot näringsliv och rörelseidkare. Under utskottsbehandlingen borde det rimligen ha funnits material tillgängligt som utgjort mycket tunga och avgörande argument mot utskottsmajoritetens ståndpunktstagande och mot regeringens förslag. Låt mig beröra några av dessa argument, som lagutskottets majoritet helt negligerat.

För det första: Det borgenärsintresse som man menar sig vilja skydda saknar, på sätt som jag nyss påpekat, helt relevans. Likvidation kan ju inte komma i fråga i de fall då borgenären inte får fullt betalt. I de fallen skall konkurs tillgripas. En hänvisning till borgenärsintresset är således falsk och felaktig.

För det andra: Den absolut vanligaste grunden för likvidation är beslut av aktieägarna själva – endera till följd av en fusion, eller också till följd av ett normalt beslut att avveckla en rörelse. Givetvis är det då ett aktieägarintresse, inte ett borgenärsintresse, att likvidator kan utses. Det räcker då inte med att hänvisa till vaga uttalanden av föredragande statsråd eller vaga skrivningar av lagutskottets majoritet om att domstol – ifall propositionens förslag vinner bifall – skall ta hänsyn till aktieägarintresset. Det normala förfarandet måste vara lagens huvudregel.

För det tredje: Lagutskottets majoritet bortser helt från den självklarhet som ligger i att man, om man får åtnjuta lagens förtroende att driva rörelse, rimligen också bör få åtnjuta lagens förtroende att avveckla samma rörelse.

För det fjärde: Vi har i vår motion kunnat påvisa att förfarandet att en domstol skall utse en utanför företagets krets stående likvidator i normalfallet kommer att kosta 50 000–100 000 kr. I många fall skulle alltså kostnaden för likvidationsförfarandet överstiga aktiekapitalet – en helt orimlig situation.

För det femte: Lagrådet gjorde påpekanden om tekniska missgrepp som såväl regering som utskottsmajoritet förbisåg.

Jag menar att utskottsmajoritetens cyniska bortseende från alla dessa tunga argument på nytt är en bekräftelse av utskottsmajoritetens och regeringens verkliga avsikt. De strävar i egentlig mening inte efter ett kampmedel i kampen mot den ekonomiska brottsligheten, utan fastmer efter att strategiskt försämrat villkoren för företagandet. De vill ge större makt åt centralbyråkrati och utöka antalet kontroller, på bekostnad av företagarevilja och frihet.

Jag yrkar, fru talman, med detta bifall till andra delen av reservation nr 1.

I lagutskottets betänkande berörs också frågor om låneförbud. I moderata samlingspartiets partimotioner nr 1590 och 1588 har vi begärt att det i lagen skall inarbetas regler som lägger fast att ett företags resurser skall få utnyttjas

för att säkerställa generationsväxlingar och ägarskiften, dvs. få utnyttjas för åtgärder som syftar till att säkerställa företagets sunda fortbestånd. Den socialistiska majoriteten anför på nytt konstlade argument för att avvisa detta förslag, som blott tillkommit i syfte att gynna samtliga företags intressenter.

I lagutskottets betänkande på s. 16 uttalas alltså bl. a. att ett medgivande till moderaternas yrkande skulle utgöra ett avkall på den grundläggande principen bakom låneförbudet, nämligen att bolagets eget kapital måste skyddas mot urholkning genom lån till intressenter i bolaget. Förhållandet i de fall moderaternas motion avser är ju egentligen exakt det motsatta, nämligen att bolagets resurser skulle få utnyttjas för förvärv av aktier i bolaget. Någon urholkning av bolagets kapital skulle därmed inte ifrågakomma. Lånet skulle användas för ett destinerat ändamål som skulle tillföra låntagaren en resurs som kunde utnyttjas för att säkerställa bolagets fordran.

Jag menar alltså att lagutskottets majoritets skrivning inte är någonting annat än en demonstration av sökandet efter konstlade argument för att avvisa förslag som syftar till att ge bättre och sundare villkor för företagande.

Jag yrkar med detta bifall till reservation nr 3.

Moderaterna har i många år sökt att på olika sätt markera vår starka känsla för att utveckla de anställdas och för den delen även övriga enskildas möjlighet att delta i ägandet av det egna företaget och av näringslivets företag. Samverkan mellan arbete och kapital i förtroende mellan anställda, företagsledning och ägare är en kraftkälla att ösa ur som måste utnyttjas och utvecklas.

I dessa dagar, då regering och riksdagsmajoritet driver på utvecklingen av centralistiska, kollektiva maktsträvanden, känns det särskilt angeläget att markera vårt hängivna stöd för tanken att ett företags resurser jämväl skall få disponeras för de anställdas aktieförvärv i det egna företaget eller i andra företag. Det är en fin reform i ägardemokratins riktning som vi är rädda om. Tillsammans med centern har vi därför i reservation nr 5 velat markera vår avstyrkan av vpk-motionen 1607.

Jag yrkar med detta, fru talman, bifall till reservation nr 5.

Anf. 69 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Det är synnerligen viktigt att lagstiftning och andra åtgärder från samhällets sida utformas så, att förutsättningarna för ekonomisk brottslighet så långt som möjligt begränsas. Men samtidigt måste vi ha regler för ekonomisk verksamhet i exempelvis aktiebolagsform som underlättar och stimulerar seriös verksamhet.

Vår nuvarande aktiebolagslag fastställdes av riksdagen 1975 och trädde i kraft 1977. Sedan dess har, bl. a. som led i kampen mot ekonomisk brottslighet, flera reformer gjorts inom bolagsrätten. Jag kan nämna att näringsförbud i samband med konkurs infördes 1980 och att bestämmelser om att alla nya aktiebolag skall ha kvalificerad revisor gäller fr. o. m. senaste

årsskiftet. Likvidationsreglerna för aktiebolag har även ändrats, bl. a. genom att möjligheten till fattigkonkurs för aktiebolag har avskaffats. Vi har vidare fått en ny lagstiftning om handelsbolag och nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar. År 1980 infördes en lagändring i syfte att klarlägga bolagsstyrelsens skyldighet att agera vid befarad förlust av aktiekapitalet.

I lagutskottets betänkande 36, som vi nu diskuterar, behandlar vi främst proposition 139 med förslag till skärpta regler om tvångslikvidation och förslag om att domstol alltid skall utse likvidator när ett aktiebolag skall upphöra med sin verksamhet. Vidare framläggs i denna proposition förslag om registrering av bolagsfunktionärer.

Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om tvångslikvidation. Ett aktiebolag måste numera ha ett aktiekapital uppgående till minst 50 000 kr. Enligt gällande, 1975 års, aktiebolagslag måste ett aktiebolag träda i likvidation om två tredjedelar av aktiekapitalet gått förlorat och om inte ordinarie bolagsstämma under nästföljande år godkänner en balansräkning som visar att det egna kapitalet uppgår till minst hälften av det registrerade aktiekapitalet.

I propositionen föreslås nu betydligt strängare regler. Redan om hälften av aktiekapitalet gått förlorat måste enligt propositionen ett aktiebolag träda i likvidation, om man inte inom åtta månader har ett eget kapital som uppgår till hela det registrerade aktiekapitalet. Propositionens förslag innebär alltså en skärpning av bestämmelserna – från att ha gällt förlust av två tredjedelar av aktiekapitalet till att gälla en förlust av endast hälften av aktiekapitalet – och tidsfristen minskas från drygt ett år till åtta månader. Dessutom föreslås den kraftiga skärpningen att hela aktiekapitalet mot f. n. hälften av aktiekapitalet skall återställas.

Motivet för propositionens förslag, som grundas på en promemoria från brottsförebyggande rådet, är att dessa utgör led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

Låt oss se på varför vi har nuvarande regler – som för resten innebär en uppmjukning jämfört med tidigare aktiebolagslag. Den proposition som innehöll förslaget till 1975 års aktiebolagslag var signerad av dåvarande statsrådet Lidbom. Han ansåg att de äldre reglerna var för hårda för företagen – företagen skulle ju utvecklas och leva vidare – och att kraven på kapitalökning inte borde vara så stränga att företagen tvingas till likvidation därför att tiden för återställandet av det egna kapitalet var så kort. Han framhöll bl. a. ”att det inte minst från de anställdas synpunkt är nödvändigt att ge likvidationshotade företag ett visst rådrum för att undgå tvångslikvidation”.

Centern, moderata samlingspartiet och folkpartiet har i var sin motion avvisat regeringens förslag om skärpta likvidationsregler. Vi håller fast vid de regler som statsrådet Lidbom väl motiverade 1975. Enligt vår mening finns det inte tillräckliga anledningar till att ändra dessa regler. Tvärtom anser vi att ett genomförande av regeringens förslag skulle innebära ytterligare svårigheter för företag som drabbats av problem att genomföra rekonstruktion av verksamheten. Dessutom skulle riskerna öka att företagen drabbas av

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

en tvångsvis framkallad avveckling. Inte minst för nystartade företag, där ofta en betydande kapitalförbrukning sker i inledningsskedet, kan regeringsförslaget leda till betydande svårigheter. Det är också av sysselsättningsskäl och för att underlätta för seriös ekonomisk verksamhet som vi från de tre icke-socialistiska partierna säger ett klart nej till regeringsförslaget. Man bör komma ihåg att förutsättningarna för att vi skall klara vårt lands ekonomiska problem är att företagen kan fungera, utvecklas och ge sysselsättning.

Det kan vara av intresse att se vad dessa nu föreslagna regler skulle ha medfört om de gällt under de gångna åren – föregående talare nämnde något om det. Styrelsen för Stockholms fondbörs framhöll i sitt yttrande över BRÅ:s promemoria, som ju innehöll motsvarande förslag, att inget börsföretag tack vare de hittillsvarande likvidationsreglerna har varit likvidationspliktigt vid något bokslutstillfälle. Men, sade styrelsen för fondbörsen, om de föreslagna reglerna gällt är det sannolikt att så hade varit fallet för några stora börsföretag.

Vidare kan det vara av intresse att veta hur förslaget bedömts ur brottsförebyggande synpunkt. I den motion där jag står som första namn har vi redovisat riksåklagarens synpunkt. Riksåklagaren framhöll exempelvis att han inte var övertygad om att man av intresse för brottsbekämpning skulle kräva skärpta likvidationsregler.

Herr talman! Vi behandlar i detta betänkande även en annan proposition, nämligen proposition 94. I den föreslås ändrade regler för beskattning och behandling i balansräkningen av statligt stöd. Det råder i utskottet enighet om att tillstyrka den propositionen. När det gäller likvidationen föreslås i propositionen regler som syftar till att undvika tvångslikvidation i vissa fall. Föredragande statsrådet skriver:

”En likvidation leder i regel till att bolaget upplöses och att den verksamhet bolaget bedrivit läggs ned. Med hänsyn till likvidationens ingripande konsekvenser är det viktigt att förhindra att ett aktiebolag tvingas i likvidation i onödan.” Så sägs alltså i proposition 94, signerad av finansministern.

Herr talman! Dessa värderingar bör vara vägledande även när vi tar ställning till proposition 139. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1, som innebär avslag på förslaget om skärpta likvidationsregler.

Det andra förslaget i proposition 139 innebär att likvidator alltid skall utses av domstol och inte som nu av bolagsstämman då den beslutar om likvidation. Förslaget i propositionen innebär att man vill närma reglerna rörande likvidationsförfarandet till dem som gäller vid konkurs. Enligt vår uppfattning föreligger här stora principiella skillnader. Det bör observeras att flertalet likvidationer genomförs frivilligt på grund av att man vill upphöra med verksamheten och inte till följd av svårigheter att klara bolagets ekonomi. Vid frivillig likvidation föreligger inte risk för att fordringsägarna inte skall komma att få betalt för sina fordringar. För fordringsägarna bör det därför sakna intresse hur likvidationen genomförs och vem som är likvidator. Liksom hittills bör det vara en rättighet för aktieägarna att besluta om vem som skall vara likvidator. Det ligger också i aktieägarnas intresse att

avvecklingen av bolaget genomförs snabbt och billigt.

Propositionens förslag skulle även innebära en, enligt vår mening, onödig byråkratisering av likvidationsförfarandet.

I detta utskottsbetänkande behandlas även några fristående motioner. I en folktopartimotion tas upp den av riksdagen många gånger tidigare behandlade frågan om särskild bolagsform för mindre företag. Frågan utreddes och förslag till en sådan bolagsform framlades under senare delen av 1970-talet. Tyvärr mötte förslaget en ganska omfattande kritik under remissbehandlingen. I stället för en särskild bolagsform övervägdes därför att i aktiebolagslagen införa särskilda regler för mindre företag. En lagändring innebärande ökning av minoritetsskyddet i aktiebolag med få aktieägare genomfördes således 1980. Enligt ett enligt lagutskottet har ännu inga nya omständigheter framkommit som ger anledning att ånyo aktualisera frågan om särskild bolagsform för mindre företag. Liksom tidigare framhåller vi vikten av att regeringen följer denna fråga med intresse och tar upp frågan om skilda regler för större och mindre företag när detta visar sig påkallat.

Frågan om låneförbudet tas upp i motioner både av moderaterna och av vpk. Låneförbudet innebär att ett bolag inte får låna ut pengar till vissa personer som har nära anknytning till bolaget. För att underlätta generationsskiftet kan dispens från låneförbudet ges. I moderatmotionen, som fullföljs i moderaternas reservation nr 3, begärs lagändring innebärande undantag från låneförbudet för att underlätta generationsskiftet.

Enligt vad vi i lagutskottet inhämtat synes regelmässigt dispenser från låneförbudet för att underlätta generationsskiftet ha beviljats. Enligt vår mening saknas därför anledning att tillstyrka motionens krav på lagändring så länge andra fakta inte redovisats. Jag yrkar följaktligen bifall till utskottets hemställan på denna punkt. Samtidigt vill jag betona vikten av att samhället på olika sätt – bl. a. genom skatteregler – bidrar till att underlätta ägarskiftet och generationsskiftet inom olika typer av mindre företag.

I syfte att underlätta för anställda att förvärva aktier i det egna bolaget infördes undantag från låneförbudet våren 1982. Förslaget genomfördes då av den icke-socialistiska majoriteten och var en åtgärd i strävandena att sprida ägandet och öka de anställdas inflytande i och samhörighet med sitt företag. Vpk föreslår nu i en motion, som föranlett vpk:s reservation 4, att detta undantag från låneförbudet skall avskaffas. Vi övriga i lagutskottet avvisar motionsförslaget men med olika motiveringar. Socialdemokraterna var motståndare till detta förslag i fjol när det genomfördes, och de har sin motivering. Vi i centern och moderaterna uttalar oss däremot positivt om gällande möjligheter till lån. Detta framgår av vår reservation nr 5, som jag till slut, herr talman, yrkar bifall till.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Anf. 70 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Underlaget för lagutskottets betänkande nr 36 är ju dels proposition 94, dels proposition nr 139 om likvidation av aktiebolag m. m. och 8 motioner, varav 3 med anledning av proposition 139 och 5 från den allmänna motionstiden i januari i år.

Det jag skall uppehålla mig vid är de delar av vpk-motionen 1982/83:1607, som behandlas i betänkandet. Motiveringarna till de här ifrågakarande motionsyrkandena finns i motion 1605 om ökade resurser för bekämpande av ekonomisk brottslighet.

Jag skall först i korthet beröra de allmänna utgångspunkterna i motion 1605. I motionen görs en definition av den ekonomiska brottsligheten i samhället. Man säger att ekonomisk brottslighet är all sådan verksamhet som riktar sig mot folkflertalets intresse. Verksamheten vänder sig mot folkflertalets intresse för en solidarisk omfördelning av resurserna, och den skadar solidariteten genom destruktivitet. Inom arbetar- och folkrörelser spelar solidariteten en helt avgörande roll. Den står i motsats till egoistiska vinstintressen, som i sin förlängning kan ta sig uttryck också i ekonomisk brottslighet. Alla som ställer upp för ett solidariskt och jämlikt samhälle måste därför rimligen också ställa upp i kampen mot den stora och destruktiva ekonomiska brottsligheten. Hur stor denna är i Sverige kan man knappast få ett säkert mått på, men den har uppskattats till mellan 5 och 10 % av BNP, eller till 30–60 miljarder kronor. När den svarta sektorn i samhället nått sådana nivåer är det allvarligt, och beslutsamma insatser måste till för att skärpa kampen mot ekonomisk brottslighet. Vi har sagt i motionen att det aldrig går att helt få bort den ekonomiska brottsligheten inom ramen för vårt nuvarande ekonomiska samhällssystem, men detta förhållande får på intet sätt hindra oss från att trycka tillbaka den svarta sektorn så långt som det bara är möjligt.

Vi har från vpk i flera år motionerat om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Vissa krav har vi fått tillgodosedda, vissa är föremål för utredning och andra har vi fått avslagna. De förslag som vi har tagit upp i 1983 års motion grundar sig främst på underlag från brottsförebyggande rådet (BRÅ). Jag skall kommentera de nu förevarande kraven i motionen i den ordning som de besvarats i utskottsbetänkandet.

Vårt första yrkande gäller förslaget att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförs om skärpta regler beträffande registrering hos patent- och registreringsverket av bolagsstyrelsen. I motionen framhålls att bolag under två år har haft skyldighet att årligen till patent- och registreringsverket anmäla vilka som sitter i bolagens styrelser, men att de inlämnade uppgifterna inte använts på ett rationellt sätt. Motionärerna har förordat mera långtgående åtgärder, som bl. a. skulle göra det möjligt att söka på person. Vi har också anfört att den registrering som finns skall vara ansvarsbindande så länge som ändringsanmälan inte gjorts. Härigenom skapas ett intresse hos avgångna styrelseledamöter att se till att omregistrering sker. Dessa registeruppgifter bör kunna databaseras och jämföras med uppgifter i andra register som kan utvisa skatterestans, näringsförbud och liknande.

Vad svarar då utskottsmajoriteten på detta? Jo, man är allmänt välvillig till yrkandets inriktning, men vill först avvakta verkan av nu rådande ordning, innan man är beredd att föreslå någon riksdagens åtgärd. I betänkandet hänvisas till att registret över aktiebolagen håller på att föras över till ADB och att man numera också kräver in personnummer och postadress. Utskottet uttalar sig också för att registret skall kompletteras med personnummer på de personer som kvarstår i registret från tiden före nuvarande aktiebolagslags ikraftträdande. Med hänsyn till bl. a. de påpekanden som utskottet här har gjort har jag t. v. låtit mig nöja och har på den punkten bara fogat ett särskilt yttrande till betänkandet.

I vårt nästa yrkande i motionen tar vi upp frågan om s. k. namnkarantän för aktiebolag. Vi påpekar att man i samband med "slakter" av företag av vinstbolagskaraktär söker dölja transaktionerna genom täta namnbyten på bolagen. Man kan ofta bevara ett inarbetat företags namn för framtida behov, samtidigt som själva "inkrämets" satts i konkurs. Vi menar att transaktioner med namnbyten på aktiebolag skulle försvåras, om man införde en ordning med namnkarantän på förslagsvis ett halvt år. En sådan ordning skulle ju inte heller drabba normala överlåtelser, där såväl namnet som verksamheten övergår till ny ägare.

I utskottsbetänkandet har man skrivit utförligt på denna punkt. Man hänvisar till att utskottet i sitt betänkande 1980/81:4 anförde att firmabyte kan ingå som ett led i ekonomisk brottslighet eller i en eljest illojal verksamhet. Enligt utskottets mening framstod det därför som angeläget att åtgärder vidtas som kan motverka att en bolagsordning ändras av illojala skäl. Utskottet ställde sig bakom en lösning som innebar att länsstyrelserna gavs möjlighet att förhindra att ett bolag gled ur kontrollsystemet på grund av att det bytte firma. I det nu förevarande betänkandet säger lagutskottet att det ännu saknas underlag för en bedömning av huruvida den nya regeln i aktiebolagslagen innebär en tillfredsställande lösning av problemen med firmabyten. Utskottet vill avvakta ytterligare erfarenhet innan man är beredd att överväga skärpning.

För egen del anser jag i likhet med motionärerna att kampen mot den ekonomiska brottsligheten har en sådan tyngd att man redan nu bör vidta skärpning i enlighet med vad motionärerna påyrkat. På den grunden har jag reserverat mig för bifall till motionen.

Vårt tredje motionsyrkande gäller låneförbudet i aktiebolagslagen. Ett sådant förbud infördes, som framgår av utskottets skrivning, år 1973. År 1982 genomfördes vissa ändringar av reglerna om låneförbud i 12 kap. 7 § aktiebolagslagen. Ändringen trädde i kraft den 1 juli 1982 och innebär att aktiebolag under vissa förutsättningar får lämna penninglån till anställda för förvärv av aktier i det långivande bolaget. Vidare undantas helt från låneförbudsreglernas tillämpningsområde innehav eller förvärv av andel i en aktiefond eller i en aktiesparfond som inte är företagsanknuten.

När dessa förslag fördes fram av den dåvarande borgerliga regeringen gick de två stora organisationerna på arbetsmarknaden, LO och TCO, emot. Även socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna gjorde det. Vi

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

anser för vår del att de skäl som dessa organisationer framförde emot undantag från låneförbudet allttjämt är vägande. Undantagen från låneförbudet bör därför slopas.

I sitt svar på motionen är inte utskottet negativt, men vill avvakta vad kommissionen mot ekonomisk brottslighet kan komma fram till. Utskottet säger sig ha inhämtat att kommissionen skall ta upp frågan om låneförbudet och komma med förslag. Detta vill utskottet avvakta och inte föregripa vad kommissionen kan komma fram till.

Med hänvisning till de stora organisationer som stod bakom ett nej till det genomförda undantaget från låneförbudet och som jag redan nämnt anser jag att det står klart att undantagen bör slopas redan nu. Jag har därför reserverat mig för bifall till motionen i vad gäller låneförbudet.

Herr talman! Slutligen konstaterar jag att alla partier säger sig vilja bekämpa ekonomisk brottslighet och minska utrymmet för den svarta sektorn i samhället. Det skiljer sig emellertid i fråga om vad man är beredd att göra åt saken. Jag finner då att det är vi inom vpk som vill gå längst. Socialdemokraterna är egentligen av samma mening som vpk men vill avvakta erfarenheter och utredningar, under det att de borgerliga partierna tassar fram med större försiktighet. Under en företagsvänlig mask smyger de litet försiktigt – det har ju framgått av vad som sagts här i debatten. I ett läge då den svarta sektorn kanske omsluter lika mycket som halva budgetunderskottet i statsbudgeten är kampen mot den ekonomiska brottsligheten en fråga som måste få hög prioritet. Det handlar också om att trycka tillbaka sabotörerna mot solidariteten i vårt samhälle. Det är därför som vi driver på i de här frågorna.

Jag yrkar med det anförda bifall till reservationerna nr 2 och 4, som är fogade till lagutskottets betänkande 1982/83:36.

Anf. 71 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Med anledning av vad Per Israelsson sade om arbetet för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten vill jag säga några ord. Vår inställning är att den ekonomiska brottsligheten skall bekämpas. Om vi ser på vad som gjordes på det området under de sex icke-socialistiska åren finner vi en lång lista över ändringar i lagstiftningen för att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten samt ändringar i myndigheternas organisation och annat. Det tar för lång tid att nu räkna upp de många åtgärder som vidtagits. Jag nämnde i mitt inledningsanförande en del av det som gjorts på aktiebolagsrättens område. Det är inte fråga om att "tassa fram", som Per Israelsson sade, utan kraftfulla åtgärder har vidtagits och skall vidtas.

Men i fråga om tvångslikvidation, som vi nu framför allt diskuterar, gäller det att göra en avvägning mellan vad som över huvud taget är åtgärder riktade mot den ekonomiska brottsligheten och förslag som man tror är riktade mot den ekonomiska brottsligheten men som enligt många bedömare i verkligheten kommer att vara negativa för de seriösa företagen.

Undantaget från låneförbudet, som Per Israelsson vill upphäva, infördes i föl av den icke-socialistiska majoriteten för att stimulera enskilt ägande och

möjligheterna för anställda att låna i företaget för att köpa aktier där. Detta undantag är kringgärdat med noggranna bestämmelser. Lånebeloppet till de anställda får vara högst två gånger gällande basbelopp, alltså nu ca 39 000 kr. Erbjudandet om lån måste dessutom rikta sig till minst hälften av de anställda i företaget – inte bara till en liten del. Vidare måste lånet återbetalas inom fem år. Dessa och andra regler gör att det finns garantier för att denna bestämmelse inte kan missbrukas. Samtidigt är den en del av olika åtgärder för att stimulera ett spritt enskilt ägande.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Anf. 72 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte ta någon längre debatt med Martin Olsson. I mitt huvudanförande gjorde jag ingen skillnad mellan de borgerliga partierna utan tog dem så att säga i en bunt. Jag kanske kan göra den distinktionen att det finns vissa skillnader mellan de borgerliga partierna och därmed ge Martin Olsson det erkännandet att det finns skillnader mellan exempelvis centerpartiet och moderaterna när det gäller hållningen till den ekonomiska brottsligheten. Jag vill påstå – och jag sade det förut – att det är vi som vill gå längst i denna fråga och är pådrivande.

Vad det gäller låneförbudet hänvisade jag till att de två stora organisationerna på arbetsmarknaden var emot dessa undantag innan de infördes. Det största politiska partiet i landet var också emot dem. De argument som då anfördes är alltså gällande. Vi anser att skall man ha ett låneförbud i aktiebolagslagen med så pass lågt aktiekapital som det ändå är i dag, så bör det upprätthållas på ett riktigt sätt, och man bör inte ha dessa undantag, som vi inte anser vara sunda.

Anf. 73 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Ett förslag behöver inte vara sämre därför att, som Per Israelsson säger, det största politiska partiet är motståndare till det.

När det gäller låneförbudet och begränsningen av de anställdas rätt att låna för förvärv av aktier i det egna företaget, har det inte under den tid det gällt framkommit någonting som talar emot att det var en lämplig åtgärd.

Anf. 74 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! När professorn i nationalekonomi Gustaf Adolf Hamilton vid tiden kring sekelskiftet skulle motivera varför reformer på ett visst område kunde anses obehövligen formulerade han sig som följer: "Om man tar i beaktande de avseenden som i avseende på jordegendomen bör tagas i beaktande, så finner man, att det är allra bäst, precis som det nu är." Sällan har den svenska konservatismen fått en ståtligare uttolkning.

Och även om dagens borgerliga opponenter knappast formulerar sig lika glansfullt, så har den Hamiltonska slutsatsen i många fall alltså sin bäring. Det gäller sålunda i hög grad den borgerliga inställningen till behovet av lagstiftning på det ekonomiska området i allmänhet och kanske i fråga om ekonomisk brottslighet i synnerhet.

I det betänkande vi nu diskuterar behandlas två regeringsförslag angående

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

ändringar i aktiebolagslagen jämte dels motioner som väckts med anledning av proposition 139, dels motioner som inlämnats under den allmänna motionstiden.

Ett enigt utskott har ställt sig bakom förslaget om ändring av aktiebolagslagens regler om tvångslikvidation ur skatterättslig synpunkt i proposition 94, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt.

Uppfattningarna skiljer sig däremot i flera avseenden i fråga om förslaget i proposition 139 om skärpning av reglerna för likvidation av aktiebolag.

Enligt nuvarande bestämmelser i aktiebolagslagen inträder likvidationsplikt för ett bolag när aktiekapitalet gått förlorat med två tredjedelar. Om skäl föreligger att anta att aktiekapitalet urholkats i sådan omfattning, är bolagets styrelse skyldig att omgående upprätta en s. k. likvidationsbalansräkning. Frågan om bolaget skall träda i likvidation skall snarast hänskjutas till bolagsstämman. Om denna inte beslutar om likvidation, får bolaget en frist till ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår. Man har sålunda mycket lång tid på sig att fylla upp aktiekapitalet, och det är just en av de grunder som det finns skäl att peka på när man nu föreslår en reform. Skulle det vid denna ordinarie bolagsstämma visa sig att det egna kapitalet – eventuellt efter nedsättning av aktiekapitalet – inte uppgår till halva aktiekapitalet, åligger det styrelsen, om stämman inte fattat likvidationsbeslut, att hos rätten ansöka om tvångslikvidation.

I flera sammanhang har man uppmärksammat brister i skyddet av företagets bundna kapital. Det har bl. a. visat sig att aktiebolag med otillräckligt kapital ofta utnyttjas för ekonomisk brottslighet. Och ekonomisk brottslighet är särskilt vanlig i mindre företag, alltså företag som har aktiekapital på ca 50 000 kr.

I december i fjol beslutade riksdagen med anledning av en socialdemokratisk partimotion att ge regeringen till känna att det finns ett uppenbart och dokumenterat behov av en skärpning av likvidationsbestämmelserna för aktiebolag.

I den proposition som regeringen redan nu framlägger – mindre än ett halvår efter riksdagsbeslutet – föreslås att likvidationsbalansräkning skall upprättas när halva aktiekapitalet gått förlorat, att fristen för bolagsstämman att besluta i likvidationsfrågan fastställs till åtta månader och att hela aktiekapitalet måste täckas för att bolaget skall undgå att träda i likvidation. Regeringen föreslår också att likvidator alltid skall utses av domstol. Det är väl inte oväntat att dessa regeringsförslag avvisas av de borgerliga företrädarna i lagutskottet.

Moderaterna motiverar i en motion sitt ställningstagande med bl. a. följande synnerligen anmärkningsvärda formulering:

”Propositionen är ett utmärkt exempel på resultatet av den verksamhet som BRÅ” – dvs. brottsförebyggande rådet – ”har bedrivit i Sverige. Utgångspunkten för många av de förslag som framlagts av BRÅ synes ha varit att alla som driver aktiebolag är företagare som syftar att med aktiebolagets hjälp lura staten.”

Ett uttalande av den här karaktären säger faktiskt mer om motionärerna än om regeringsförslaget.

Det är värt att notera i detta sammanhang att centern kollektivt i en reservation skrivit sig samman med ett parti som har denna nyss citerade inställning till brottsförebyggande rådets verksamhet. Därför vore det väsentligt att få en kommentar – om centern och dess företrädare i det här fallet, Martin Olsson, verkligen kan ställa sig bakom en sådan beskrivning av brottsförebyggande rådets insats.

Reservanternas invändningar saknar helt enkelt trovärdighet redan mot den bakgrunden att ett bolag kan undvika likvidation genom en nedsättning av aktiekapitalet för täckning av förlust. Det finns således möjlighet att undvika den situation som en likvidation innebär. I och med att denna möjlighet står till buds faller också det borgerliga talet om negativa sysselsättningskonsekvenser av skärpningen av likvidationsplikten platt till marken.

Det kan inte vara rimligt att en företagare som inte ens kan finna täckning för ett aktiekapital som motsvarar den lagstadgade minimigränsen på 50 000 kr. skall få driva verksamhet i aktiebolagsform. Han bör i stället vara hänvisad till sådana verksamhetsformer där han personligen svarar för företagets förbindelser. Den logiska konsekvensen av den borgerliga reservationen nr 1 borde ju vara att centern och moderaterna kollektivt kräve en sänkning av denna minimigräns för aktiekapitalet. Det borde vara följden av att man anser att det är orimligt att begära de skärpningar som vi, nu från utskottsmajoriteten föreslår, varvid vi speciellt uppmärksammar de mindre bolagen. Anser man att skärpningarna skulle skada seriös företagssamhet, då skall man alltså föreslå en sänkning av minimigränsen, som i så fall satts alltför högt. Men det har vi inte tidigare hört talas om, så det kan kanske vara rimligt att vi nu får en kommentar på den punkten.

När det gäller formerna för utscende av likvidator finner vi också här regeringsförslaget väl avvägt. Det är i många situationer angeläget att en likvidator står fri och obunden i förhållande till bolagets ägare och tidigare ledning och att rimliga garantier kan skapas för att den som svarar för bolagets avveckling är sakkunnig och i övrigt en lämplig person. Att man tillgriper likvidation är ju inte ett normalt förfarande. När det då inträffar, så kan det inte vara orimligt att en utomstående betraktare, som är neutral i sammanhanget, får göra den slutliga bedömningen vid avvecklingen av bolaget.

Detta sker bäst genom att likvidator alltid utses av domstol, alltså även i de fall då likvidationen beslutas av bolagsstämma. Någon hämsko på berättigade lednings- och ägarintressen, t. ex. vid en frivillig avveckling av ett företag, behöver detta inte alls innebära, eftersom det i propositionen är klart uttalat att rätten bör vara lyhörd för aktieägarnas önskemål, om dessa inte kan förväntas stå i strid med borgenärernas intressen.

Jag ber därför att få yrka avslag på reservation nr 1.

I övrigt vill jag nöja mig med ytterst kortfattade kommentarer till de övriga reservationerna.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

I reservation nr 2 konstaterar vänsterpartiet kommunisterna med rätta att firmabyten ofta ingår som ett led i ekonomisk brottslighet.

Aktiebolagslagen innehåller regler om att firmabeteckning skall anges i bolagsordningen. Denna skall jämte andra föreskrivna uppgifter angående bolaget registreras hos patent- och registreringsverket. Ändringar skall likaledes registreras, och dessa ändringar får inte verkställas förrän registrering har skett.

Efter en promemoria från brottsförebyggande rådet beslutade riksdagen 1980 om en förstärkning av aktiebolagslagens regler på denna punkt. Innebärande att ett aktiebolag som byter firma omgående skall underrätta länsstyrelsen om detta. I den händelse att så inte sker kan registrering av firmaändringen vägras.

Det är angeläget att förhindra att en bolagsordning ändras i illojalt syfte, och den sedan några år verkande uppgiftsskyldigheten kan – jag understryker ordet "kan" – vara ett verksamt medel att motverka sådana illojala förfaranden. Men det kan ändå finnas skäl att se över nuvarande regler beträffande registrering av firma, sedan vi fått ett fyllicare underlag än som kan erhållas efter blott två års – låt oss kalla det så – försöksverksamhet. Vi måste alltså ha ytterligare någon tids erfarenhet av det nuvarande systemet innan vi från vår sida är beredda att föreslå någon ytterligare skärpning.

Jag ber mot denna bakgrund att få yrka avslag på reservation nr 2.

Reservationerna 3, 4 och 5 avser det s. k. låneförbudet i aktiebolagslagen. Moderaterna vill nu ytterligare urholka detta låneförbud, medan vpk vill genomföra en skärpning av gällande villkor. Centern stöder den socialdemokratiska linjen ända fram till motiveringen för avslag på vpk-reservationen, då man på nytt återgår till det moderata fadershuset.

Förekomsten av ett låneförbud i aktiebolagslagen är naturlig med hänsyn till behovet av att skydda ett aktiebolags bundna kapital från att urholkas och för att förhindra skatteflykt. Förbud mot penninglån gäller i första hand aktieägare, styrelseledamot och den verkställande direktören i bolaget eller i annat bolag inom samma koncern samt vissa fysiska och juridiska personer som är närstående till dem. Det finns dock som bekant vissa undantag från låneförbudet, som har beskrivits här tidigare.

Efter en beställningsskrivelse från Industriförbundet genomdrev den dåvarande borgerliga riksdagsmajoriteten i april i fjol en uppluckring av låneförbudet, så att möjligheter öppnades för ett aktiebolag att under vissa förutsättningar få lämna penninglån till anställda i syfte att de skall förvärva aktier i det lånegivande bolaget. Förvärv av andel i aktiefond eller i aktiesparfond som inte är företagsanknuten undantogs också helt från låneförbudets tillämpningsområde.

Redan den härigenom genomförda urholkningen av låneförbudet är ytterst tvekelaktig och beslutades på andra grunder än rent företagsekonomiska. Ett system som innebär att man med lånade medel kan skaffa sig generösa skattemässiga fördelar, utan att förmånerna jämfställs med annan skattepliktig inkomst av tjänst, kan i längden aldrig försvaras och upprätthållas. Lika orimligt finner vi det vara att man med hjälp av lånade medel

skall kunna stödja den egna aktiekursen.

Mot denna bakgrund saknas det definitivt skäl att införa ytterligare lättnader i låneförbudet, vilket nu föreslagits av moderaterna. Problemen med generationsväxlingar i familjeföretag kan bevisligen lösas inom ramen för det redan befintliga dispensförfarandet.

Även om det sålunda kan finnas vissa skäl för återgång till de låneförbudsregler som gällde före 1982, anser vi det rimligt att avvakta t. ex. det arbete som bedrivs av kommissionen för åtgärder mot ekonomisk brottslighet, som har aviserat en promemoria med olika reformförslag där också det här området kan komma att tas upp.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 3, 4 och 5.

Herr talman! I övrigt vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 75 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att kommentera de synpunkter Bengt Silfverstrand framförde om konservatismens sätt att tänka. Jag uppfattade inte riktigt citatets innebörd men vill gärna ta det som utgångspunkt för att precisera vad jag menar borde vara utgångspunkten för varje reformsträvanden, nämligen dels att reformen svarar emot ett verkligt behov, dels att reformen kan genomföras på ett sådant sätt att de motstående intressena inte lider mer än den samhällsnytta reformen skall åstadkomma. Som jag visade i mitt första anförande har man alltså svepande tagit till det älskade begreppet ekonomisk brottslighet för att söka visa förekomsten av ett reformbehov, utan att kunna precisera vare sig innebörden av ekonomisk brottslighet i det här sammanhanget eller innebörden av det vidare begreppet borgenärsintresse.

De medel som anvisas för genomförande av den här reformen, som man nu så hett eftersträvar, måste tas fram på ett sätt som obönhörligen drabbar de företag som bedriver en sund verksamhet och som bidrar till samhällets fortbestånd. På samma sätt som Bengt Silfverstrand såg sig kunna kritisera ett konservativt tänkande vill jag, på konceptuella grunder, kritisera ett reformtänkande som inte har anknytning till behov eller använder rimliga medel.

Den kritik som vi i motionen har framfört mot brottsförebyggande rådets verksamhet, inte mot brottsförebyggande verksamhet i stort, vill jag gärna bekräfta. Jag skall ta ett exempel på varför jag anser att brottsförebyggande rådet i många hänseenden har drivit en verksamhet som saknar varje anknytning till eller känsla för de motstående intressenas behov, den lojala företagsamhetens behov.

Majoriteten i lagutskottet framförde i betänkandet från i höstas krav på att hela kapitalet skulle återställas inom fyra månader. Det är ett utmärkt exempel på ett tänkande som saknar varje anknytning till vad som är rimliga villkor för sund företagsamhet. Små företag och stora företag tar alla tid på sig, behöver tid, för att täcka förluster och vidta nödvändiga åtgärder. Att föreslå att sådana åtgärder skulle ha genomförts ända intill gränsen av hela

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

kapitalets återställande inom fyra månader är en handfast demonstration på en bristande känsla för reformverksamhetens krav och villkor.

Anf. 76 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Det förvånar mig att Bengt Silfverstrand även i den här debatten försöker göra sig lustig över att flera partier har kommit till likartade uppfattningar i en fråga. I den stora reservationen, nr 1, har centerns och moderaternas representanter i utskottet samma ställningstagande. Jag vill betona att folkpartiet inte är representerat i vårt utskott.

När det gäller frågan om skärpning av likvidationsreglerna och utseende av likvidator väcktes från vart och ett av de här partierna motioner som alla tre utmynnade i avstyrkande av regeringens förslag i propositionen. Motiveringarna varierade något, och jag tar inte ställning till de motiveringar de båda andra partierna har för sina avslagsyrkanden. Men jag hoppas att Bengt Silfverstrand har tagit del av de motiv för avstyrkande som återfinns i den motion där mitt namn står först för centerpartiets räkning. Det som står i den motionen svarar jag för.

Det som gäller här är den reservation som har avgivits av centerpartister och moderater i utskottet. Någon bedömning av BRÅ:s insatser kan jag inte komma ihåg att det finns där. Jag vill betona att BRÅ har utfört viktiga uppgifter när det gäller att arbeta fram förslag som kan leda till åtgärder mot ekonomisk brottslighet. Men samtidigt måste BRÅ:s förslag liksom alla andra förslag som utredningar och andra lägger fram i vårt land, remissbehandlas och bedömas utifrån olika synpunkter. Det är vid en sådan bedömning av förslaget om att skärpa likvidationsreglerna som vi har kommit fram till att det inte är lämpligt med en sådan skärpning. Dels finns det inte belägg för att det är ett verksamt medel mot ekonomisk brottslighet, dels har det från många håll påtalats att det skulle vara en hämsko för seriös ekonomisk verksamhet.

Herr talman! Jag har bara tre minuter på mig, så jag hinner inte gå in på de motiveringar som ligger bakom ställningstagandena till den nuvarande aktiebolagslagen och nuvarande bestämmelser. Men jag vill sammanfattningsvis säga att det gäller förhoppningarna om att klara sysselsättningen och vikten av att företag som hamnar i ekonomiska svårigheter får möjligheter att leva vidare och rekonstrueras. Det var de bedömningarna som statsrådet Lidbom gjorde 1975 och som vi för vår del håller fast vid.

Vad sedan gäller en skärpning av låneförbudet framgår de olika uppfattningar som vi har i dessa frågor, nämligen att vi från vårt håll vill stimulera enskilt sparande medan den socialistiska delen syftar på en annan form av sparande, nämligen det kollektiva.

Anf. 77 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Nic Grönvall inledde med att säga ungefär så här: Den socialistiska majoriteten visar sig återigen företagsfientlig och vill ändra grunderna för företagandets villkor.

Jag vet inte om Nic Grönvall känner till det, men den socialistiska

majoriteten har fått oväntade bundsförvanter i den här debatten. Och jag kan, för att skapa litet balans i diskussionen om vilka remissinstanser som tycker vad, citera vad Sveriges grossistförbund säger om den återopade BRÅ-promemorian, som alltså delvis ligger till grund för den föreslagna skärpningen av likvidationsreglerna. Så här säger Sveriges grossister:

Vi hälsar det nu framlagda förslaget med tillfredsställelse. Vi ställer oss mycket positiva till det arbete som bedrivs av BRÅ. Skälet härtill är icke minst att grossistföretagen som regel har betydande varufordringar i sina rörelser och att det därför är oundgängligen nödvändigt att lagstiftningen i största möjliga utsträckning utformas på sådant sätt att den förhindrar att fordringarnas värde äventyras genom mindre seriösa näringsidkares agerande.

Det finns flera andra instanser som har yttrat sig i samma riktning. Det finns också de, bl. a. bankinspektionen, som tycker att BRÅ har varit alltför försiktigt. Vidare finns bland dem som är positiva, vilket inte är minst viktigt, de två stora löntagarorganisationerna. Jag vill här särskilt vända mig till centern och fråga: Betyder det inte något, Martin Olsson, att de två stora löntagarorganisationerna, förutom en del företagargorganisationer och ett stort företagarförbund, ställer sig bakom förslaget?

Med detta som bakgrund kan man inte rimligen hävda att vi skulle vara fientligt inställda till företagandet och dess villkor. Jag tycker att vi skall rensa bort den typen av argument från debatten och i stället se på vad förslaget sakligt innebär.

Nic Grönvall anför som ett skäl till att han misstror BRÅ att han är kritisk mot begränsningen av tidsfristen, dvs. den tid som ett företag skulle ha på sig för att återställa aktiekapitalet. Tidigare skulle det återställas till hälften, men nu vill vi att hela beloppet skall återställas. BRÅ:s förslag innebär att fristen skulle vara 4 månader, men vi tyckte – sedan vi noggrant penetrerat förslaget – att det var en alltför kort tid. Det är anledningen till att den socialdemokratiska regeringen har föreslagit att fristen skall vara 8 månader, vilket utskottsmajoriteten ställer sig bakom. Det är ju så det brukar gå till, och jag uppfattar ändå Martin Olssons synpunkter som ett avvisande av de moderata uppfattningarna när det gäller BRÅ. Det är rimligt att man remissbehandlar förslag, och självfallet kan det också finnas anledning att göra förändringar i BRÅ:s förslag. Men grundprincipen är riktig, och den står vi bakom.

Anf. 78 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Hänvisningen till Sveriges grossistförbunds uttalande är uppenbarligen felaktig; förbundet förklarar självt på vilka grunder man intar denna ståndpunkt och hänvisar därvid till sina speciella krav – man har ofta stora varufordringar.

Jag har uttalat mig om BRÅ och BRÅ:s förslag på mera allmänna grunder och kunnat påvisa att BRÅ framlagt ett förslag som t. o. m. den socialdemokratiska majoriteten här i riksdagen, efter att ha tänkt sig för tre gånger, kommit att förstå var för långtgående. Jag tycker det är ett utmärkt exempel

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

på att BRÅ inte har känsla för vilka villkor som gäller för företagsamheten.

Det finns därför ingen anledning att rensa bort argumentet att den socialdemokratiska majoritetens företrädare tydligt exponerar en misstro mot företagandet. Hänvisningen i detta fall till de stora organisationerna är lika haltande som när Per Israelsson hävdar att dessa stora organisationers ståndpunktstagande i låneförbudsfrågan är ett argument som borde påverka oss som står för uppfattningen att låneförbudet skall lindras. Vi vill nämligen genom lindringen av låneförbudet till förmån för bl. a. företagens anställda skapa möjligheter att åstadkomma ett verkligt alternativ som skulle gynna företagens anställda mer än det kollektiva ägande som dessa stora organisationers centrala ledningar och de båda socialistiska partierna förordar skulle göra.

Vi är alltså inte ett smack imponerade av storleken hos de organisationer som stöder kollektivt ägande och löntagarfonder. Vi ser det i stället som mycket angeläget att här i riksdagen markera vårt odelade stöd för de anställdas strävan och möjligheter att äga i de egna företagen.

Anf. 79 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Vi får komma i håg att de likvidationsregler som vi nu strax skall besluta om kommer att få stor betydelse för företagens möjligheter att klara av ekonomiska kriser och att komma upp till det aktiekapital som krävs enligt det socialdemokratiska förslaget. Vi kan självfallet fram och tillbaka citera vad olika remissinstanser har sagt, men det är inget tvivel om att tunga remissinstanser har varnat för ett genomförande av detta förslag. Jag återkommer till – jag har citerat det i min motion, och jag nämnde det också i mitt anförande – vad styrelsen för Stockholms fondbörs sade om vad som förmodligen skulle ha inträffat med flera stora börsföretag om den här lagstiftningen hade gällt under de gångna åren.

I propositionen görs det över huvud taget ingen analys av frågan om likvidationsreglerna. Den behandlas bara i ett enda stycke, som slutar med påståendet att en skärpning av reglerna om tvångslikvidation behöver genomföras.

Jag har med mig en rad remissyttranden från olika organ som jag skulle kunna läsa upp. Det gäller stora organisationer. LRF har vänt sig emot förslaget med följande ord: LRF finner därför att den genom aktiebolag bedrivna ekonomiska brottsligheten skulle påverkas helt marginellt om de föreslagna reglerna infördes. I stället är risken stor att seriöst arbetande aktiebolag, vilkas verksamhet många gånger är av betydelse för sysselsättningen, skulle utsättas för onödigt likvidationshot, vilket bara det kan göra att företagens situation blir ohållbar.

Jag kan citera patent- och registreringsverket, som väl bör vara opartiskt. Jag nöjer mig där med orden: Patentverket avstyrker därför detta förslag.

Till sist vill jag utnyttja tiden till att citera vad vi alla varit ense om när vi antog nuvarande aktiebolagslag – det står i proposition 103, 1975. Statsrådet

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

Lidbom sade där: "Jag ansluter mig till utredningsförslaget om att utgångspunkten för tvångslikvidationsförfarandet bör vara att aktiekapitalet gått förlorat till 2/3." Det var tidigare hälften. "På den punkten föreslår jag alltså inte någon ändring i gällande lag. Gällande lag innebär emellertid, som nyss nämndes, att bolaget måste täcka hela bristen i aktiekapitalet för att undgå tvångslikvidation. Jag delar utredningens uppfattning att detta krav är alltför strängt." Det sades alltså 1975. "Det kan inträffa att ett företag belastas med stora utgifter under en förhållandevis kort period. Särskilt gäller detta i fråga om nystartade företag under deras uppbyggnadsperiod. Det kan också hända att dessa utgifter inte motsvaras av några nyförvärvade tillgångar vilkas värde enligt balansräkningen uppgår till de erlagda utgifterna. Sådana företag kan ibland komma över den gräns vid vilken likvidationsskyldighet föreligger."

Carl Lidboms slutsats är att det bör finnas en regel om att man, när två tredjedelar av aktiekapitalet har gått förlorat, kan undgå likvidationsskyldighet om det egna kapitalet vid nästa ordinarie bolagsstämma uppgår till halva aktiekapitalet. Det var hans bedömning med utgångspunkt framför allt i sysselsättningssynpunkterna.

Anf. 80 BENGTT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag märker hur Nic Grönvall skyndsamt försöker ta sig ur det trångmål som han hamnade i, när han i sin andra replik sade att Grossistförbundet handlar utifrån sina snäva ekonomiska intressen. Det var i alla fall innebörden av hans replik.

Vi har emellertid understrukt – det finns även såsom bakgrund till förslaget – borgenärernas intressen. Det gäller inte bara grossisterna. De flesta företag har s. k. borgenärer. Företagen står alltså i skuld till andra personer eller företag. Det innebär att väldigt många företag kommer att råka illa ut och hamna på ekonomiskt obestånd genom att de är leverantörer till icke seriösa företag. Tydligare kan man inte markera sitt intresse för företagen än vi har gjort när vi säger att vi vill slå vakt om borgenärernas intressen genom att förhindra att aktiebolag används för ekonomisk brottslighet genom en urholkning av aktiekapitalet.

Därmed har vi avvisat försöken att skapa två grupper: en grupp bestående av Nic Grönvall och kompani som slår vakt om företagens intresse och en grupp, socialdemokraterna, som är negativt inställd. Tvärtom har vi socialdemokrater genom detta förslag markerat vårt intresse för seriös företagssamhet.

Jag noterar med beklagande att man undviker att besvara den för denna diskussion kanske mest grundläggande frågan, nämligen frågan om minimikapitalet som i dag är 50 000 kr. Den borgerliga ståndpunkten måste innebära att man tycker att den gränsen är för högt satt, eftersom man med sitt förslag har markerat att man tycker det är rimligt att ett företag under längre tid, kanske ända upp till 18 månader, skall få driva sin verksamhet med ett så lågt aktiekapital som 50 000 kr. förbrukat till två tredjedelar. Det är i så fall helt fantastiskt. Trots att Nic Grönvall fick frågan redan före sin förra

Onsdagen den
18 maj 1983

*Likvidation av
aktiebolag, m. m.*

replik, har jag inte hört att han tagit avstånd från detta resonemang.

Det är mycket anmärkningsvärt att man från borgerligt håll har denna lättsinniga inställning till ekonomisk brottslighet. Tunga remissinstanser har varnat för detta, sade Martin Olsson. Bl. a. LO, TCO, Bankspektionen och Grossistförbundet har tillstyrkt detta förslag.

Herr talman! Intresset ljuger aldrig.

Andre vice talmannen anmälde att Nic Grönvall och Martin Olsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 81 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till motion 1646 under punkt 6 i detta betänkande. I motionen begärs att en utredning skall tillkallas med uppgift att se över bestämmelserna om graderad rösträtt för aktier. Det är en partimotion från folkpartiet. Vi är inte företrädde i lagutskottet och har därför inte haft möjlighet att ställa vårt yrkande där.

Bakgrunden till detta yrkande, som vi har ställt här i kammaren flera gånger tidigare, är att mycket av maktkoncentrationen inom det privata näringslivet i Sverige är grundad på möjligheten till graderad rösträtt för aktier på bolagsstämman i aktiebolag. Det kan inte vara en rimlig ordning, om man har till syfte att sprida aktieägandet och på så sätt i någon mån sprida ägande och inflytande i de svenska aktiebolagen.

Vi i folkpartiet menar därför att regeringen bör föranstalta om en utredning med syfte att eliminera systemet med graderad rösträtt för aktier, i vart fall för de börsnoterade företagen.

Lagutskottet har i sitt utlåtande över motionen i princip samma uppfattning som motionärerna men hänvisar till de problem som är förenade med utländska rättssubjekts förvärv av svenska aktier. Det är det enda argument som lagutskottet har mot motionen och för bibehållande av systemet med graderad rösträtt. En samhällskontroll av dessa förvärv eller en begränsning av förvärvsrätten från utländska rättssubjekts sida kan självfallet utformas på annat sätt än genom en graderad rösträtt för aktier.

Jag vill med dessa få ord ansluta mig till principen om lika rösträtt för aktier och uttala mig för motionsyrkandet om en utredning om avskaffande av den graderade rösträtten för aktier.

Låt mig, herr talman, sedan bara lägga till att mot bakgrund av att folkpartiet inte är företrätt i utskottet kommer vi från folkpartiets sida att stödja reservation 1 till det här betänkandet.

Anf. 82 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill uttala min glädje över det stöd som vi får för reservation 1.

Graderad rösträtt för aktier är någonting som utskottet har behandlat nästan varje år. Det kan verka bestickande att det borde vara lika rösträtt för alla aktier, men frågan har ju prövats, och bl. a. på grund av utlänningsför-

behåll, alltså att vi har begränsningar i utlänningars rätt att förvärva aktier och fast egendom i Sverige, har det visat sig nödvändigt att ha kvar möjligheten till begränsning av aktiernas röstvärde.

Det är anledningen till att utskottet även i år har yrkat avslag på motioner om utredning om borttagande av skillnader i röstvärde för aktier.

Anf. 83 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag begärde ingen replik mot Bengt Silfverstrand, för vi är egentligen överens i sak. Jag vill bara göra några konstateranden till slut.

Vi är som sagt överens i sak. Vad som skiljer oss åt är att på två ställen ser jag det så klart att vi skulle kunna fatta beslut redan i dag, men Bengt Silfverstrand vill avvakta. Där ser jag en möjlighet för vårt parti att påverka frågorna i den kommission som har tillsatts.

Som jag sade i mitt inledningsanförande, gäller kampen mot den ekonomiska brottsligheten stora belopp, som visserligen är mörkertal. Men det är stora mörkertal det är fråga om, och samhället måste därför göra allt för att så långt möjligt komma till rätta med denna brottslighet.

Jag sade också i mitt första anförande att alla partier säger sig vara överens om detta men att vi i vpk är beredda att gå längst. Socialdemokraterna är med ganska långt, och vi är i sak rätt ense med dem. De borgerliga partierna säger sig också vara för att åtgärder måste vidtas, men när det kommer till verklig handling finns det en skala för hur långt de borgerliga partierna vill gå. Vi menar att det måste till bestämda åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

Vi behöver företagsamhet i Sverige, men vad vi behöver är en seriös företagsamhet. Vad vi skall sätta åt är inte den seriösa företagsamheten utan den icke-seriösa, den som skadar solidariteten i samhället. Där måste det sättas in bestämda åtgärder.

Överläggningen var härmed avslutad.*

Anf. 84 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera lagutskottets betänkande 32 om vissa arvsrättsliga frågor.

Vissa arvsrättsliga frågor

Anf. 85 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Om en ogift, barnlös och föräldralös person utan syskon avlider, skall då hans farfar och farmor och morfar och mormor och – om även de är döda – deras barn ärva, eller skall kvarlåtenskapen tillfalla allmänna arvsfonden? Detta är den viktiga fråga som vi har att ta ställning till i lagutskottets betänkande nr 32 med anledning av en socialdemokratisk

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Vissa arvsrättsliga
frågor*

* Voteringen redovisas efter debatten om LU 32.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Vissa arvsrättsliga
frågor*

motion med krav på begränsning av arvsrätten. Centern och moderaterna i utskottet avvisar detta socialdemokratiska motionskrav. Motionen tillstyrks däremot av socialdemokraterna och vpk.

Sedan vi i vårt land 1928 avskaffade arvsrätten för kusiner och deras avkomlingar har några inskränkningar i arvsrätten inte genomförts. Däremot vidgades arvsrätten under slutet av 1960-talet, så att alla barn nu har arvsrätt efter sin far, oberoende av om föräldrarna var gifta med varandra eller inte.

Innan jag går in på frågan om varför vi avvisar förslaget om begränsning av arvsrätten, vill jag kort ange vilka som är arvsberättigade enligt gällande lagstiftning.

Närmaste arvingar är den avlidnes barn. De kallas första parentelen. För den som är barnlös är föräldrarna och, om de är avlidna, syskon eller syskons avkomlingar närmaste arvingar. De kallas andra parentelen. Om den bortgångne saknar såväl barn som föräldrar och syskon och syskons avkomlingar, ärver far- och morföräldrar eller, om de är avlidna, farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. Denna grupp kallas tredje parentelen.

Om den avlidne var gift men barnlös, tillfaller kvarlåtenskapen efterlevande make och delas vid den senares bortgång mellan resp. makes arvsberättigade i andra parentelen, alltså föräldrar, syskon och deras avkomlingar. Denna rätt till efterarv kallas sekundosuccession. Det kan anmärkas att det inte gäller tredje parentelen.

Utredningen familjelagssakkunniga, som tillsattes 1970 och avslutade sitt arbete 1981, hade bl. a. att se över både arvsrätten i tredje parentelen och rätten till sekundosuccession.

I familjelagssakkunniga, där jag f. ö. själv var ledamot fr. o. m. 1976, konstaterade vi att även om släktbanden tunnats ut, så kan i många av de fall där föräldrar saknas samhörigheten med far- och morföräldrar eller föräldrarnas syskon vara mycket stark. Vi hänvisade i utredningen även till att arvsrätt för tredje parentelen gäller i alla nordiska länder och att Norge dessutom har kvar den arvsrätt för kusiner och deras avkomlingar som vi i Sverige avskaffade 1928.

De tre socialdemokratiska ledamöterna i familjelagssakkunniga fogade ett särskilt yttrande till slutbetänkandet, där de angav som sin principiella ståndpunkt att arvsrätten borde begränsas i första hand i vad gäller rätten till sekundosuccession och arvsberättigade i tredje parentelen.

Dessa tre socialdemokrater har i år väckt motionen 895, vars motivering praktiskt taget ordagrant motsvarar det särskilda yttrandet i familjelagssakkunnigas betänkande. Motionsyrkandet är att en utredning skall tillsättas med syfte att begränsa kretsen av arvsberättigade gällande de båda nämnda grupperna.

Den socialdemokratisk-kommunistiska majoriteten i lagutskottet tillstyrker motionskravet och stöder alltså kravet på begränsning av kretsen arvsberättigade i tredje parentelen och egentligen även kravet på inskränkning av rätten till sekundosuccession. Av reservationen av oss centerpartister och moderater i lagutskottet framgår klart att vi helt avvisar kraven på

begränsningar av arvsrätten.

Låt oss, herr talman, en liten stund se, efter vilka personer det kan bli aktuellt med arvsrätt för släktingar i tredje parentelen, alltså den som socialdemokraterna och vpk vill avskaffa; jag har en bild här på skärmen.

Förutsättningen för arvsrätt i tredje parentelen är för det första att personen skall vara ogift. För det andra skall han sakna barn. För det tredje skall hans föräldrar vara döda. För det fjärde skall han sakna syskon och avkomlingar till syskon.

Om alla dessa kriterier är uppfyllda, är far- och morföräldrar, eller om de är döda deras barn – alltså den avlidnes fastrar, farbröder, mostrar och morbröder – arvsberättigade. Men den arvsrätten sammanhänger helt enkelt med att de är den avlidnes närmaste släktingar. Hur kan man påstå att det är fel med denna arvsrätt och att arvsfonden i stället skall överta kvarlåtenskapen?

För den som är både barn-, föräldra- och syskonlös är ju far- och morföräldrar eller föräldrarnas syskon de närmaste, och det finns gott om exempel på hur den som, t. ex. genom en trafikolycka, helt plötsligt blir föräldralös har fått ett hem hos någon av de nämnda släktingarna. Varför skulle allmänna arvsfonden gå före dessa släktingar i arvshänseende, som föreslås i motionen och som socialdemokrater och kommunister i utskottet anser?

Jag vill dessutom påpeka att eftersom huvuddelen av de vuxna har barn och/eller är gifta, kan vi räkna med att arvsrätt för släktingar i tredje parentelen oftast kan komma i fråga när en ung människa går bort. Den som ännu inte är myndig kan inte heller genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. Utskottsmajoritetens påstående: "I de fall där det råder ett nära förhållande mellan en arvlåtare", alltså den avlidne, "och någon mer avlägsen släkting har arvlåtaren – även om arvsrätten inskränks – som regel möjlighet att genom testamente förordna att kvarlåtenskapen skall tillfalla släktingen" är inte adekvat, eftersom den som är omyndig inte kan skriva testamente.

När en ung person avlider torde hans tillgångar – om de är av någon storlek – oftast utgöras av arv eller gåvor från släktingar. Även detta talar för bibehållande av nuvarande arvsrätt för de släktingar som finns i tredje parentelen.

I den socialdemokratiska motionen krävs även att rätten till sekundosuccession begränsas. Jag nämnde tidigare vad det gäller. Det är fråga om efterarv när båda de barnlösa makarna har avlidit. Trots att familjelagssakkunnigas majoritet bestående av ordföranden och de tre socialdemokratiska ledamöterna föreslagit betydande begränsningar i rätten till sekundosuccession krävs nu i motionen av samma ledamöter att den av dem begärda utredningen även skall få i uppdrag att föreslå begränsningar av rätten till sekundosuccession. Inom familjelagssakkunniga blev vi inte eniga i dessa frågor, men eftersom förslagen remissbehandlats och nu är föremål för överväganden inom justitiedepartementet får vi säkert helt oberoende av denna motion tillfälle att återkomma till den frågan här i riksdagen.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Vissa arvsrättsliga
frågor*

I det nu aktuella betänkandet från lagutskottet behandlas även motionen 892 av Margareta Gard där hon tar upp problemet med den s. k. basbeloppsregeln kontra sekundosuccession. Inom familjelagssakkunniga var vi eniga om ett förslag, som, om det genomförs, helt tillgodoser Margareta Gards motionskrav.

Herr talman! I den socialdemokratiska motionen framhålls att man i första hand vill begränsa arvsrätten i vad gäller sekundosuccession och tredje parentelen. Eftersom man skriver "i första hand" är väl detta att se som en början på ytterligare krav på begränsningar av arvsrätten. Tyvärr har utskottsmajoriteten inte tagit avstånd från uttrycket "i första hand". Man frågar sig osökt vilka arvsrätter socialdemokraterna vill avskaffa därefter – alltså i andra och tredje hand osv.

Herr talman! Vi icke-socialister i lagutskottet motsätter oss förslagen om begränsning av arvsrätten, vilket framgår av vår reservation. Det finns inga sakliga motiv för att Sverige skulle ta initiativ till ändringar av regler som i huvudsak är lika i alla nordiska länder. Nej, låt oss behålla den nuvarande arvsrätten efter barnlösa, ogifta, föräldralösa, för far- och morföräldrar och föräldrarnas syskon. Dessa släktingar, som en del betraktar som avlägsna, är – när de har arvsrätt, och då skall ju speciella kriterier vara uppfyllda – den avlidnes närmaste släktingar, och det finns ingen anledning att samhället genom allmänna arvsfonden skulle överta denna arvsrätt.

Jag yrkar därmed bifall till reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Anf. 86 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Majoriteten i utskottet anser det motiverat att nu begära en översyn av bestämmelserna i syfte att begränsa kretsen av arvsberättigade. Reservanterna säger nej till en översyn. Det är detta som är skillnaden i uppfattning oss emellan. Anledningen till att jag särskilt betonar detta är att man av Martin Olssons inlägg kunde få den uppfattningen att lagutskottet i dag lägger fram ett konkret förslag till ändring av gällande arvsbestämmelser. Så är inte fallet, utan förslaget gäller en översyn.

Som motivering för vårt förslag vill jag framhålla att direktiven för familjelagssakkunniga skrevs redan 1969 av dåvarande regeringen. Redan i de direktiven framhölls att familjelagssakkunniga borde se över arvsbestämmelserna. Man var då inte alls främmande för, utan man kunde tänka sig, en begränsning av kretsen av arvsberättigade, framför allt i fråga om den s. k. tredje parentelen. Den passusen i direktiven väckte ingen särskild uppmärksamhet 1969. Det har gått ett antal år sedan dess. Jag vill vidare framhålla att – som Martin Olsson också mycket riktigt sade – nu gällande lagbestämmelser är från 1928, dvs. drygt 50 år gamla.

Den mycket snabba samhällsutveckling som skett under de gångna 50 åren kan i sig motivera en översyn av arvsbestämmelserna, framför allt i fråga om den begränsade del som utskottsmajoriteten behandlar och som gäller den s. k. tredje parentelen.

Man kan fråga sig varför inte familjelagssakkunniga i sitt stora betänkande tagit fram de här förslagen. Det framgår av utskottsbetänkandet att det helt

enkelt beror på att utredningskommittén inte lyckades få till stånd överläggningar på nordisk basis. Men resultatet av utskottets förslag nu, som innebär en hemställan till regeringen, bör bli att regeringen tar kontakter med motsvarande departement på nordiskt plan. Då får vi hoppas att ett samnordiskt utredningsarbete skall kunna komma i gång för en översyn av dessa bestämmelser.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 87 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag utgår från att alla som hörde mitt anförande och tog del av den bild jag visade över de verkliga förhållandena inser att det inte finns motiv för att begära en utredning om begränsning av arvsrätten i den s. k. tredje parentelen, i de få fall som förekommer.

Jag skall först ta upp frågan om familjelagssakkunniga. Det sägs att direktiven inte väckte någon stor uppmärksamhet. Jag vet inte om direktiv brukar väcka så stor uppmärksamhet. Vi har på s. 440 i utredningens betänkande redovisat förhållandena, och jag har något refererat synpunkterna i mitt inlägg. Jag skall inte ägna så mycket tid åt det nu, eftersom det finns viktigare saker. Jag vill bara konstatera att familjelagssakkunniga inte ansåg det vara lämpligt att framlägga något förslag. Det socialdemokratiska särskilda yttrandet kom ju sista dagen. Vi övriga ledamöter i utredningen kunde alltså inte vara beredda på det. Men det viktiga, herr talman, är vad man vill uppnå. Lennart Andersson sade, att eftersom arvsreglerna inte har ändrats sedan 1928 – det har de ju, det har ju nämnts arvsrätt efter fadern, men det är en annan sak – är det dags att söka finna begränsningar. Betyder det att socialdemokratin steg för steg vill arbeta fram ett samhälle, där man får en allt starkare begränsning av arvsrätten? Är det detta som man åsyftar när man i motionen – som ju är klippt ur det särskilda yttrandet – skriver att motionärerna anser att i första hand sekundosuccessionen och kretsen av arvsberättigade i tredje parentelen bör inskränkas. Eftersom man har skrivit "i första hand", måste man räkna med en fortsättning. Det skulle vara värdefullt att få veta av Lennart Andersson vad som kommer i fortsättningen.

Kan Lennart Andersson, om han lyssnade på mitt anförande och satte sig in i hur det här verkligen förhåller sig, säga att det finns skäl att ta bort arvsrätten i tredje parentelen i och för en överföring till arvsfonden? Kom ihåg vilka kriterier som måste vara uppfyllda! För arvsrätten i tredje parentelen krävs att det rör sig om de närmaste släktingarna. Jag förstår inte varför socialdemokraterna eftersträvar att ta bort arvsrätten för de närmaste släktingarna. Alla känner vi väl i vår bekantskapskrets något barn som har växt upp hos far- och morföräldrar, hos farbröder, fastrar, morbröder eller mostrar, därför att barnet har blivit föräldralöst. Är det orimligt att det i denna speciella situation finns en arvsrätt? Föreligger inte den här situationen, finns det ju inte heller någon arvsrätt.

Sedan till talet om samhällsutveckling. Visst har vi haft en samhällsutveckling, men för vår del vill vi inte att samhället skall utvecklas därhän att

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Vissa arvsrättsliga
frågor*

mer och mer av arvsrätten övergår till samhället. Jag tror att grunden för att vi privat skall vilja planera vår ekonomi, vara sparsamma osv., är att vi tror att våra närmaste kan få glädje av vad vi lämnar efter oss.

På bildskärmen visas nu att tredje parentelen gäller arv till far- och morföräldrar, farbröder, fastrar, morbröder och mostrar. Detta betyder att en person för det första måste vara ogift, för det andra barnlös, för det tredje föräldralös och för det fjärde utan syskon eller syskons avkomlingar. I detta fall hävdar jag att far- och morföräldrar, mostrar, morbröder osv. är hans närmaste släktingar, och då är det också skäligt att dessa har arvsrätt och inte arvsfonden. Lennart Andersson brukar alltid vara saklig i sina inlägg, men jag konstaterade att det nu saknades sakliga motiveringar till den socialdemokratiska och kommunistiska majoritetens ställningstagande, som innebär att riksdagen skall begära en utredning om arvsrättens borttagande i detta fall.

Anf. 88 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter vet genom lagutskottets betänkande att man i regeringskansliet f. n. bereder familjelagssakkunnigas förslag till en ny äktenskapsbalk. I det sammanhanget kommer familjelagssakkunnigas förslag om en inskränkning i den s. k. sekundosuccessionen.

Genom att lagutskottets majoritet nu föreslår också en översyn av arvsbestämmelserna i den s. k. tredje parentelen kan riksdagen få en helhetsbild, när det så småningom kommer en proposition, byggd på familjelagssakkunnigas betänkande. Hade utskottets majoritet nu inte lagt fram det här förslaget, hade det saknats en väsentlig del i helhetsbilden, när det senare kommer en proposition – om man utgår från familjelagssakkunnigas förslag. Vi tycker det är motiverat – och det är också vår ambition – att riksdagen skall kunna få ett ordentligt underlag för att bedöma frågan i dess helhet.

Martin Olsson! Det förslag lagutskottet nu lägger fram är att det skall genomföras en översyn av arvsbestämmelserna för den s. k. tredje parentelen, inte något mera. Martin Olsson försöker göra affär av att detta skulle vara ett yrkande i första hand och att vi sedan omedelbart skulle återkomma med längre gående yrkanden. Så är inte fallet, utan utskottets förslag är begränsat till den tredje parentelen.

Av tidsskäl brydde jag mig inte om att göra någon längre utveckling över alla de förändringar som har skett i samhället under de gångna 50 åren och över alla de förändrade attityder som människor har fått, inte minst när det gäller familjefrågor och arvsfrågor. Det ville jag bespara kammaren. Jag utgår från att varje ledamot själv mycket väl kan se tillbaka på och bedöma den samhällsutveckling som skett, och vi behöver alltså inte ha någon lång föreläsning om detta i dag.

Anf. 89 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Lennart Andersson har inte på minsta sätt motiverat varför arvsrätten skall tas bort i det här speciella fallet. Han har bara hänvisat till att frågan bör utredas. Men man begär ju inte en utredning om man inte har syftet att komma någon vart. Jag ser det som att man har en strävan att arvsfonden skall gå före de närmaste släktingarna till den person som råkar vara barn- och föräldralös.

Det står klart och tydligt i den motion som förslaget bygger på att man i första hand vill begränsa arvsrätten i de fall som nämns. Därför efterlyser jag svar på vad det är som skall komma i andra och tredje hand. Jag sade också att jag beklagar att utskottsmajoriteten inte har tagit avstånd från uttrycket "i första hand".

När det gäller familjelagssakkunniga vill jag sedan säga att det i det betänkande som senast avgavs är fråga om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar. Där kommer sekundosuccessionen in – den är ju aktuell när två barnlösa makars egendom skall delas. Men tredje parentelen har ingenting med äktenskapets ekonomiska rättsverkningar att göra, utan där är det en ren arvsfråga.

Med någon kännedom om hur långsamt det går när det gäller att få ett gemensamt nordiskt ställningstagande i familjelagstiftningen vet man – om det socialdemokratiska kravet på en utredning går igenom och man skall ta kontakt med de övriga nordiska länderna och föra fram majoritetens förslag om att begränsa arvsrätten i det här speciella fallet – att det kommer att dröja många år innan de nordiska länderna går med på det här förslaget. Förhoppningsvis gör de det aldrig.

Till sist vill jag – för att ge Lennart Andersson chansen att förklara detta – fråga varför det är fel att behålla arvsrätten på det sätt jag har redovisat här. Det är ju vad som gäller enligt svensk lagstiftning och enligt lagstiftningen i övriga nordiska länder. Eftersom det krävs speciella kriterier gäller detta dessutom bara i ytterst enstaka fall. Varför är det fel?

Jag vill också fråga: Innebär uttrycket "i första hand" att vi måste befara att det inom några år framförs ytterligare krav från socialdemokraterna på begränsning av arvsrätten?

Anf. 90 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara kortfattat replikera att Martin Olsson inte behöver ställa dessa frågor till mig. Martin Olsson har hela tiden varit ledamot i familjelagssakkunniga, och det räcker med att han läser direktiven till den utredning han själv varit ledamot i.

Anf. 91 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Det är väl ändå litet magert, Lennart Andersson, att falla tillbaka på direktiv skrivna hösten 1969. Som ledamot av en utredning brukar man ju i och för sig inte kritisera direktiven. Och tyvärr eller lyckligtvis, beroende på hur man ser det, har jag inte varit ledamot hela tiden. Jag kom med i denna utredning först hösten 1976.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Vissa arvsrättsliga
frågor*

Vi kan konstatera att en majoritet av lagutskottet, bestående av sju socialdemokrater och en vpk:are, föreslår att riksdagen skall begära en utredning om begränsning av arvsrätten utan att utskottets talesman, vår högt värderade vice ordförande, har angett ett enda skäl som talar för att man skall begränsa arvsrätten. Han har endast hänvisat till direktiv som nu är nära 14 år gamla.

Överläggningen var härmed avslutad.

Lagutskottets betänkande 36

Mom. 2 (tvångslikvidation vid förlust av aktiekapitalet och utseende av likvidator)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 144 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 6 (röstvärdet för aktier)

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1646 av Ola Ullsten m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 7 (namnkarantän)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 16 för reservation 2 av Per Israelsson.

Mom. 8 (lättnad i låneförbudet)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 79 för reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 9 (skärpning av låneförbudet)

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 16 för bifall till hemställan i reservation 4 av Per Israelsson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

M o t i v e r i n g

Utskottets motivering, som ställdes mot den i reservation 5 av Per-Olof Strindberg m. fl. anförda motiveringen, godkändes med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 32

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (kretsen av arvsberättigade)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 144 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

8 § Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1982/83:35 Postverkets skadeståndsansvar

Utskottets hemställan bifölles.

9 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1982/83:32 om underrätternas sammansättning m. m. (prop. 1982/83:126),

1982/83:33 om anslag till särskild polisverksamhet m. m. (prop. 1982/83:100 delvis) och

1982/83:37 om ändringar i narkotikastrafflagen m. m. (prop. 1982/83:141).

Anf. 92 ANDRE VICE TALMANNEN:

Justitieutskottets betänkanden 32, 33 och 37 debatteras i tur och ordning och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitieutskottets betänkande 32 om underrätternas sammansättning m. m.

Underrätternas sammansättning m. m.

Anf. 93 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande beröra justitieutskottets betänkande nr 32, som har fått rubriceringen "om underrätternas sammansättning m. m."

Betänkandet grundar sig på regeringens proposition 1982/83:126. I denna föreslås vissa ändringar i fråga om tingsrätternas sammansättning som innebär att en tingsrätt i huvudförhandling är domför med en lagfaren domare och tre nämndemän. I nuläget måste det finnas fem nämndemän och en lagfaren domare. Det gäller brottmål och även familjerättsliga tvistemål. I samband med den här förändringen vill man ge nämndemän individuell rösträtt. Det innebär ett juridiskt ansvar på ett helt annat sätt än i dag.

Förändringen av antalet nämndemän har tillkommit av sparsamhetsskäl, vilket man i och för sig kan respektera. Men besparingarna, som i propositionen uppges belöpa sig till 14 milj. kr., måste nog betraktas som synnerligen tveksamma. En lång rad remissorgan har också varit negativa till förslaget om en nedbantning. En av de tyngre remissinstanser som varit negativ är Landsorganisationen, som i sitt remissvar avstyrker att antalet nämndemän minskas från fem till tre. LO vill också i likhet med några reservanter slopa 70-årsgränsen för uppdrag som nämndeman. Däremot tillstyrker LO att nämndemännen får individuell rösträtt.

Förslaget innebär dock att den större sammansättningen bibehålls i mål om brott för vilket det inte stadgas lindrigare straff än fängelse i två år.

Jag skall beröra den del av betänkandet som behandlar minskningen av antalet nämndemän samt den individuella rösträtten. Jan-Eric Virgin

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

kommer senare att beröra åldersgränsen eller vad vi kallar ättestupan.

Förändringen innebär att i de flesta fall endast tre nämndemän och en lagfaren domare kommer att finnas på plats vid 90 % av målen. Endast 10 % av målen uppges, som det står i propositionen, vara av den svårare art där fem nämndemän erfordras.

Man kan nu ställa sig frågan om ett minskat antal nämndemän innebär att domstolarnas avgörande blir sämre. Utskottet uppger att enligt nu gällande regler får ett mycket stort antal brottmål, nämligen mål om brott med högst sex månaders fängelse i straffskalan, avgöras av en lagfaren domare ensam, och utskottet hävdar i sin skrivning att det inte finns fog för antagandet att avgörandena i dessa mål oftare än i andra skulle vara materiellt eller formellt felaktiga eller särskilt ofta överklagade. Till detta kan bara sägas att jag anser att en betydligt större besparing skulle kunna göras, om tingsrätterna eller kanske i ännu högre grad åklagarna fick klart för sig att de kunde klara sådana mål med förenklad handläggning. Det finns en massa småmål som man nu drar inför en fullsatt nämnd, och det är sådana som hade kunnat klaras av genom strafföreläggande. Det hade varit lindrigare och mer tilltalande för den åtalade och hade sparat kostnader för statsverket.

Justitieministern säger i propositionen att han kommit fram till att tre nämndemän normalt sett räcker för att bevaka de intressen som lekmannamedverkan avser att tillgodose. Jag delar inte statsrådets synpunkt härvidlag utan hävdar att lekmannainflytandet först och främst utgör en garanti för att domstolarnas avgöranden ligger i linje med allmänna rättsuppfattningar i samhället. Det gäller särskilt bedömningsfrågor som påföljd och bevisvärdering, men även när det gäller allmänhetens förtroende för att rättskipningen upprätthålls är nämndemännens roll betydelsefull. De av kammarrens ledamöter som suttit som nämndemän i en tingsrätt eller annan domstol vet också att nämndemännens insats är betydelsefull och inte på något sätt skall förringas.

Det sägs också i propositionen att det dock är behövligt med fler personer när det gäller mål om mycket grova brott. Till detta kan sägas att även en stor del av de mål som enligt förslaget skall behandlas av en nerprutad nämnd kan vara nog så invecklade och kräva minst samma svåra avvägningar när det gäller påföljden som de s. k. svårare brotten.

I propositionen viftas den breda förankringen som nämndemannamedverkan i domstolarna har bort med motiveringen att nämndemännen ändå inte kan representera något tvärsnitt av befolkningen.

Det begriper väl vem som helst att inte alla åsiktsriktningar, kön, ålder, yrken m. m. kan representeras i en tingsrätt. Det är klart. Men den föreslagna neddragningen utgör dock 40 %, och detta krymper väl i så fall ytterligare möjligheten till en bredare förankring.

Så till den individuella rösträtten. Vi i moderata samlingspartiet har uppfattningen att individuell rösträtt redan föreligger i praktiken. Med den nya ordningen kommer den individuella rösträtten att endast bli betydelsefull när det föreligger lika röstetal, eftersom man inte skall ta någon hänsyn till hur den lagfarne domaren röstar. Med ett så litet antal nämndemän som

nu föreslås innebär det i praktiken att två nämndemän kan styra hela beslutet om straffsanktion – om de företräder den lindrigaste domen. Det måste betraktas som mycket äventyrligt om denna regel kommer till stånd. Jag vill nästan likna den vid rysk roulett, både för den tilltalade och för rättssäkerheten.

Herr talman! Ett gammalt ordspråk säger att det blir "Mycket skrik och lite ull" när man försöker att klippa en gris. Den nu föreslagna förändringen av underrätternas sammansättning svarar mycket väl mot den beskrivningen.

Bara för en kort tid sedan beslöt riksdagen att obligatorisk frigivning skall komma till stånd för straffade inom vissa kategorier. Denna i mitt tycke häpnadsväckande liberalisering av sanktionssystemet föranledde inga större protester. När det emellertid gäller förändringen av nämndemäns representation i bl. a. tingsrätter, ja, då blev det ett ramaskri. Jag tror att det är 15 olika brev som har tillställts justitieutskottets ledamöter, inte bara från nämndemännen och deras organisationer utan även från advokater, lagfarna domare och inte minst från en bred allmänhet. Huvuddelen av remissinstanserna har också varit negativa till den här förändringen. Det fick till följd att den dåvarande borgerliga regeringen drog tillbaka förslaget. Det är bara att konstatera att den nuvarande regeringen inte på samma sätt lyssnar till hur medborgarna vill ha det.

Herr talman! Betecknande är också att majoriteten i utskottet, sedan man blivit på det klara med att man inte kunde få något av de borgerliga partierna att stödja förslaget, ansåg sig nödtvungen att ändra den preliminära skrivningen i betänkandet. Man lade bl. a. till följande brasklapp, som står att läsa under rubriken Övrigt på s. 32 i betänkandet:

"I övrigt föranleder propositionen eller motionerna inte något annat uttalande från utskottets sida än att den ändrade ordning i fråga om tingsrätternas sammansättning som nu förordats bör utvärderas sedan tillräcklig erfarenhet vunnits av den." Med andra ord, den förändring man talat sig varm för sida upp och sida ner, den tvivlar man trots allt på. Det framgår av den här brasklappen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 5, till den senare reservationen under förutsättning av bifall till reservation 1.

Anf. 94 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag kommer i mitt inlägg att beröra reservationerna 1, 2 och 5, och Elving Andersson kommer senare att tala för reservation 4.

Sällan har så många stått så eniga mot ett regeringsförslag. När tankarna först tog form i en kortfattad departementspromemoria var en bred remissopinion avvisande. Att minska antalet tjänstgörande nämndemän från fem till tre ansågs fel såväl ur allmänt demokratiska synpunkter som av rättssäkerhetsskäl. Då förslaget aviserades i förra årets budgetproposition motionerade både socialdemokrater och kommunister om att det skulle avslås. Vi agerade också från centerns sida genom direktkontakt med dåvarande justitieministern, och resultatet blev att den då sittande regeringen klokt nog inte lade fram någon proposition.

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

Saken var utagerad, trodde vi. Men inte. Likt galten Särinner återuppstår förslaget på nytt – nu i socialdemokratisk tappning. Vi centerpartister tycker självfallet att förslaget är lika dåligt oberoende av vilken regering som lägger fram det. Därför har vi i en motion utförligt angivit skälen till att vi anser att förslaget inte bör genomföras. Efter behandlingen i utskottet kan vi konstatera att de icke-socialistiska partierna nu är eniga. Jag tycker det är glädjande att också moderaterna nu ansluter sig till vår uppfattning.

Under tiden som propositionen behandlats här i riksdagen nu i vår har det varit livlig debatt på tidningarnas ledarsidor och i insändarspalterna. Förslaget har kritiserats ur olika infallsvinklar. Det är frapperande hur många socialdemokratiska skribenter som har frångått det för dem i vanliga fall så utmärkande partinitet.

I denna fråga har det tydligen känts viktigare att argumentera mot förslaget, i syfte att förmå regeringen att dra tillbaka propositionen.

Jag vill här lyfta fram några exempel. I Aftonbladet stod att läsa på ledarsidan: "Allt fler socialdemokrater – även i regeringskretsen – inser nu att det inte är klokt att minska antalet förtroendevalda på olika områden i samhället. Sannolikt är det just socialdemokraterna som lidit mest av det ökade främlingskapet mellan myndigheter och medborgare, som följt med den formliga slakten på förtroendeposter under 60- och 70-talen. Ove Rainer räknar med att spara 12–14 miljoner om året på sin minskning av antalet nämndemän. Priset i form av minskat medborgarengagemang är alltför högt för en så fattig besparing. För övrigt är det lämpligare att spara på byråkratin än på demokratin."

Så långt Aftonbladets uppfattning. I det här fallet är jag till fullo beredd att instämma. En annan socialdemokratisk röst som gett sin mening till känna skrev brev till en ledarsida. Under rubriken "Tänk om, partikamrater" refererade han en upplevelse: "På 1 maj vid Norra Bantorget träffade jag en socialdemokratisk nämndeman, som kokade av ilska över att de socialdemokratiska ledamöterna i justitieutskottet hade ställt sig bakom propositionen." Avslutningsvis heter det: "Som socialdemokratisk nämndeman känns det besvärande och bekymmersamt, när en socialdemokratisk regering och partivänner i justitieutskottet medverkar till att urholka lekmannainflytandet. Man kan nu bara hoppas att riksdagen avslår propositionen om underrätternas sammansättning." Också medlemmarna i Nämndemännens riksförbund, samlade till rikskongress nu i vår, gjorde ett uttalande mot förslaget. De avslutade med orden: "Vi anser att riksdagen inte nu bör fatta beslut om en nedskärning av antalet nämndemän." Självfallet går det att hävda att det är en partsinlaga, men jag har svårt att förstå vad de kan vinna för egna fördelar genom att gå emot förslaget.

Gång på gång uttalas en särskild besvikelse över de socialdemokratiska ledamöterna i justitieutskottet. Vad ligger då bakom detta? Jo, säkert beror det på att de i år helt har ändrat uppfattning gentemot i fjol. Då framhöll de i en motion att de inte kunde acceptera det då aviserade förslaget. "Enligt vår mening är det väsentligt att inte besparingar som ur statsfinansiell synvinkel framstår som marginella leder till att allmänhetens förtroende för rättsvä-

sendet urholkas samtidigt som det demokratiska inflytandet i rättssamhället minskar. Reformen av det slag som föreslås i propositionen bör i varje fall inte övervägas utan en ingående debatt rörande konsekvenserna. Det framstår t. ex. som uppenbart att det blir svårt att i en nämndemannagrupp bestående endast av tre ledamöter tillfredsställande representera olika värderingar i samhället."

Det är klara besked, som jag kan instämma i. Det är lätt att förstå att de människor som i fjol trodde på vad de socialdemokratiska ledamöterna i justitieutskottet anförde, nu är besvikna eller, som det så målande beskrevs i insändaren, kokar av ilska.

Socialdemokraterna har emellertid valt att inte lyssna på rörelsen utan vill genomdriva beslutet med alla medel. Jag hoppas då att det åtminstone går att få svar på frågan, vilket skäl som i dag åberopas för dessa ändrade regler. Frågan är verkligen berättigad. Utskottets socialdemokrater har virrat till begreppen ordentligt.

I propositionen påstås förslaget – det är det enda egentliga motiv som anförs – spara 14 miljoner. Jag säger "påstås" därför att många remissinstanser som har insikter på det här området hävdar att om vi minskar antalet nämndemän riskerar vi att fler mål överklagas. I så fall försvinner snabbt förväntade besparingar. Men om vi trots allt godtar att det blir åtminstone någon kostnadsminskning som skulle kunna komma statskassan tillgodo, så försvinner denna snabbt genom övriga förslag i betänkandet. Kort sagt – de pengar som justitieministern tror sig spara vill hans partivänner i utskottet använda till att höja arvudet till nämndemän. De tar alltså hand om de pengar som enligt justitieministern måste sparas för att förbättra statsfinanserna. Naturligtvis kan det finnas skäl att höja arvudet till nämndemännen, men regeringen har tidigare ansett att vi inte har råd till detta just nu.

Det vore bra med ett klarläggande från justitieministerns och utskottsmajoritetens sida på den här punkten. Skall vi minska antalet tjänstgörande nämndemän med 40 % och därmed äventyra människors förtroende för rättskipningen av statsfinansiella skäl eller för att höja nämndemannaarvodet? Det vore som sagt värdefullt med ett besked på den här punkten.

Självta förslaget innehåller inkonsekvenser. I mål där det lindrigaste straffet är fängelse i två år föreslås bibehållen femmannanämnd. Argumentet för detta är att i sådana mål oftare än annars uppkommer grannliga bevisvärderingsfrågor. Vidare måste rätten göra svåra avvägningar när det gäller påföljden. Som jag ser det är dessa argument lika bärande för mål där mindre än två års fängelse kan komma i fråga. Gränsen mellan vilka mål som innehåller komplicerade bevisvärderingsfrågor går inte vid två års fängelse.

Tilläggsas bör att lösningen att ha olika antal nämndemän vid skilda mål avvisas såväl i den departementspromemoria som jag tidigare talade om som av remissinstanserna. Anledningen är organisatoriska problem och risken för rättegångsfel. Ett sådant system blir mera kostsamt och arbetskrävande att administrera. Trots detta läggs förslaget fram.

Så något om omröstnings- och ansvarsreglerna. Det förhåller sig på det

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

sättet att nämnden vid sina överläggningar i de allra flesta fall kommer fram till en gemensam standpunkt. I alla dessa mål har således inte frågan om omröstningsreglerna någon betydelse. Om emellertid någon eller några ledamöter vill skriva sig skiljaktiga, finns redan nu den möjligheten. Det kan självfallet finnas principiella skäl för individuell rösträtt, men vi anser att denna fråga måste övervägas ytterligare. F. ö. arbetar flera utredningar med denna fråga. Beträffande ansvarsreglerna tycks det i dag råda oklarhet om vad som egentligen gäller. Det torde därför finnas skäl att se över dessa i lämpligt sammanhang.

I centern slår vi vakt om nämndemannainstitutionen. Den är av stor vikt för människors förtroende för våra domstolar. Den föreslagna minskningen av nämndemännens antal från fem till tre innebär att den önskvärda allsidigheten och bredden försämras. Därför kan vi inte acceptera föreslagen ändring i domförhållsreglerna. Det gäller både tingsrätt och länsrätt.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag anfört yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 5.

Anf. 95 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Jag delar självfallet i stort de positiva värderingar som föregående talare framfört om nämndemannainstitutionen som sådan. Men än mer instämmer jag i den lyriska beskrivning av nämndemännens funktion och antal som en del ledande socialdemokratiska riksdagsmän framförde i en motion för bara något år sedan. I regeringsställning betyder det dock något helt annat, bl. a. att antalet tjänstgörande nämndemän i merparten av tingsrätternas mål minskar från fem till tre.

Givetvis är det angeläget att nödvändiga reformer genomförs inom nämndemannainstitutionen. Det är t. ex. viktigt att det blir en allsidig rekrytering. Men att minska antalet nämndemän från fem till tre är ingen reform. Det kan snarare vara ett hot mot rättssäkerheten. Och detta vill vi från folkpartiets sida inte medverka till.

Nämndemännens viktigaste uppgift är att han eller hon skall stå för den allmänna rättsuppfattningen. Nämndemännens lokal- och personkännedom kan bidra med värdefulla fakta. Därigenom blir det en allsidig bedömning, till gagn såväl för rättens ordförande som för den åtalade.

Med bara tre nämndemän torde det vara en omöjlighet att ens komma i närheten av att nämndemännen så allsidigt som möjligt skall representera befolkningen. Än mera omöjligt blir det, när man betänker att samtidigt som nämndemännens antal minskat och nu ytterligare föreslås minska, har tingsunderlagen blivit allt större.

En ytterligare egendomlighet är när man tror att nämndemännen skall bli bättre kvalificerade genom att tjänstgöra mindre. Samtidigt skall man då ge nämndemännen samma status som domare – de skall bli meddomare med individuell rösträtt. Från folkpartiets sida anser vi att ekvationen inte går ihop. Den är omöjlig, den äventyrar rättssäkerheten, och därför yrkar vi avslag på propositionen och utskottets hemställan i denna del.

Med det hittills anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1,

4 och 5 och övergår till att kommentera åldersgränsen för nämndemän.

Inom folkpartiet talar vi ofta och intensivt om valfrihet. Då innefattar vi självfallet också valfrihet för de äldre. Vi tycker att det är förnedrande att vissa människor är utestängda från en del förtroendeuppdrag därför att de uppnått en viss biologisk ålder. I detta ärende rör det sig om nämndemännen och 70-årsgränsen.

Enligt vår uppfattning är det inte lagstiftaren som skall bedöma kompetensen hos en nämndeman. Det är de organ som föreslår och de organ som väljer. De skall utse kompetenta människor, de mest lämpade – unga, medelålders och gamla, män och kvinnor. De som väljs skall spegla samhället och dess röstberättigade invånare.

70-årsgränsen är absurd, tycker vi, när man betänker att en 70-åring kan vara landstingsman, väljas in i riksdagen, vara aktuell i regeringssammanhang, stå i spetsen för stora folkrörelser eller leda finansimperier. Men nämndeman kan han inte bli. Det är ett förnekande av kompetens, livserfarenhet och andra kvaliteter som kan finnas hos en människa som råkat fylla 70.

Vi tycker alltså att åldersgränsen är en orättvisa mot de kompetenta 70-åringar som väl skulle kunna förvalta värvet som nämndeman. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 3.

I detta anförande instämde Ulla Orring och Kjell Johansson (båda fp).

Anf. 96 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är två avsnitt i regeringsförslaget som har tilldragit sig den största uppmärksamheten. Det gäller dels förändringen av omröstningsreglerna, dels övergången till en ordning med endast tre nämndemän när underrätterna behandlar mindre mål. Dessa mindre mål utgör enligt sakens natur flertalet mål i underrätterna.

För vpk:s vidkommande har den situationen inträtt, att vi är positivt inställda till de förändrade omröstningsreglerna men mer kritiskt inställda till att minska antalet nämndemän i mindre mål.

Vi är för de ändrade omröstningsreglerna av två skäl. De kommer att stärka lekmännens position i domstolarna. De kommer också att medverka till att vid vissa röstningskombinationer den mildare påföljden för en anklagad kommer att bli rättens beslut, där det tidigare var så att domarens röst avgjorde, oavsett om påföljden var den mildare eller ej. Det är alltså större chans för en mildare påföljd med de nya bestämmelserna, och det är något som står i överensstämmelse med vår kriminalpolitiska syn.

Man kan visserligen hävda – och det är vi klara över – att i det stora flertalet fall uppkommer inte röstningssituationer, utan rättens ledamöter förenar sig om en enhetlig mening. Men i kontroversiella, tveksamma eller tvistiga fall – dvs. sådana fall som i viss mån kan tänkas bli vägledande för praxis på längre sikt – får dock den sida som företräder den mildare påföljden en starkare ställning. Det menar vi är värdefullt.

Däremot är vi inte anhängare av att minska antalet nämndemän i mindre

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

mål från fem till tre. Även vid bibehållet totalt antal nämndemän medför det, som vi ser det, minskad representativitet. Så som nämndemannakåren f. n. ser ut riskerar detta att medföra att personer med en mer framåtsyftande och förnyande syn på rätt och tillämpning mindre ofta kommer att tjänstgöra vid förhandlingarna. Detta kan i någon mån förta den positiva verkan som de ändrade omröstningsreglerna har.

Vi är väl klara över att vid en framtida, förhoppningsvis ändrad sammansättning av nämndemannakåren som helhet tonar denna nackdel som vi här har framhåvt bort, och i ett sådant läge skulle vi naturligtvis inte ha något emot en tremannanämnd. Vi är också klara över att i ett sådant fall skulle i kombination med de nya omröstningsreglerna en humanare rättskipning också ha hyggliga chanser, eftersom man där vid röstfördelning- en två mot två har garanterad seger för den mildare påföljden.

De borgerligas ståndpunkt härvidlag, som det ju har gjorts en viss affär av inför offentligheten, har vi inga sympatier för, eftersom den lider av fullständigt enorma inre logiska motsägelser. Å ena sidan ger de borgerliga sken av att vilja slå vakt om lekmannainflytandet och vill därför behålla femmannanämnderna i mindre mål. Å andra sidan är de motståndare till de nya omröstningsreglerna, därför att dessa skulle minska de lagfarna ledamöternas inflytande. De säger därmed vad de lika gärna kunde ha sagt i klartext, nämligen att när de talar om att slå vakt om lekmannainflytandet är det en täckmantel för helt andra syften.

För moderaternas del ser det särskilt illa ut. De, som är de stora besparingsivrarna, säger nu rent ut att besparingar är de för, men om de skulle leda till en humanare rättskipning i samhället är de emot dem. En sådan koalition ser vi naturligtvis från vpk:s sida ingen anledning att stödja.

Icke förty ställs vi nu i en något speciell situation när det gäller voteringen i kammaren i det här ärendet.

Socialdemokraterna vill ha ändrade rösträttsbestämmelser, men vill samtidigt minska antalet nämndemän i mindre mål. De borgerliga å sin sida vill behålla femmannanämnderna i dessa mål, men vill inte ha de ändrade rösträttsbestämmelserna.

Både utskottsmajoritetens och den borgerliga reservationens förslag består alltså av delar som vpk inte är anhängare av, och båda består också av delar som vi i och för sig, om vi tar dem isolerade, sympatiserar med.

Det logiska i en sådan situation borde ju vara att man delar upp voteringen i denna del av betänkandet så, att man voterar särskilt på omröstningsreglerna och särskilt på frågan om tre eller fem nämndemän.

Till stöd för en sådan uppdelad voteringsordning kan vi anföra de tankar och resonemang som var vägledande när man vid utformningen av grundlagen diskuterade voteringsregler för kammaren. Jag kan här hänvisa till vad som har återgetts i grundlagberedningens betänkande på s. 280. Till kännetecknen på en bra voteringsordning hör enligt dessa tankar dels att varje grupp i riksdagen skall kunna markera sin ståndpunkt, dels att voteringsordningen skall ha den karaktären att den förhindrar och förekom-

mer sådana beslut bakom vilka bara står en minoritet av ledamöterna. En majoritets uppfattning när det gäller ett visst moment av en fråga skall i princip alltid kunna ta sig uttryck vid en votering.

Bakom förslaget att minska nämndemännens antal står i nuvarande situation bara en minoritet. Däremot finns det majoritet dels för förändrade rösträtsregler, dels för bibehållande av fem nämndemän. Endast genom en uppdelning på två voteringar kan då majoritetsåsikten i varje särskilt fall ta sig uttryck.

Här har emellertid uppstått en teknisk komplikation. Både majoriteten och reservanterna i utskottet har sina alternativ så utformade, att de båda ifrågavarande avsnitten är lagtekniskt hopvävda med varandra. Man måste alltså helt omformulera dem utifrån de krav som en delad votering ställer.

För vpk:s del leder oss detta till att vi måste yrka på en återremiss av betänkandet, så att den voteringsordning blir möjlig som vi menar är i bäst överensstämmelse med grundlagens förarbeten.

För att å andra sidan förutse den situationen att återremissyrkandet avslås, yrkar vi bifall till det särskilda yrkande som nu utdelas till kammarens ledamöter.

Yrkandet har följande lydelse:

Mom. 1

att riksdagen med anledning av motion 1982/83:2278 i denna del (yrkande 1 delvis), motion 1982/83:2279 i denna del (delvis) och motion 1982/83:2283 i denna del (yrkande 1) samt med avslag på motion 1982/83:2278 i denna del (yrkande 2) och motion 1982/83:2281

a) *dels* antar det genom proposition 1982/83:126 framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt gäller 1 kap. 4 §, 29 kap. 1, 3, 4, 6 och 7 §§ samt 49 kap. 7 §,

dels antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt gäller 1 kap. 3 §, med den ändringen att paragrafen erhåller följande som *vpk:s förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Vpk:s förslag

1 kap.
3 §²

En tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare får inte sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och *tre* nämndemän. I mål om åtal för brott, för

En tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare får inte sitta i rätten.

I brottmål skall tingsrätten bestå av en lagfaren domare och *fem* nämndemän. Om det behövs med

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

² Senaste lydelse 1982:1123.

Onsdagen den
18 maj 1983

Underrätternas
sammansättning
m. m.

Regeringens förslag

vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall rätten dock bestå av en lagfaren domare och fem nämndemän. Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får ytterligare en nämndeman utöver vad som följer av första eller andra meningen sitta i rätten.

Kan huvudförhandlingen i ett brottmål beräknas kräva minst fyra veckor, får två lagfarna domare sitta i rätten förutom nämndemännen.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän eller, i mål som avses i andra stycket andra meningen, med en lagfaren domare och fyra nämndemän.

Tingsrätt är domför med en lagfaren domare när mål avgörs utan huvudförhandling, vid annan handläggning som inte sker vid huvudförhandling eller vid syn på stället, vid sådan huvudförhandling i tvistemål som hålls i förenklad form, vid huvudförhandling och syn på stället i mål om brott för vilket inte är stadgat svårare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, under förutsättning att det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter.

- b) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i giftermålsbalken med den ändringen att 15 kap. 29 § erhåller följande som *vpk:s förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

I äktenskapsmål, boskillnadsmål, mål rörande bodelning och mål om underhåll som avses i denna balk skall underrätt vid handläggning, som enligt vad eljest är föreskrivet skall ske med tre eller fyra lagfarna domare, bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Vad nu sagts

Vpk:s förslag

hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får sex nämndemän sitta i rätten.

Kan huvudförhandlingen i ett brottmål beräknas kräva minst fyra veckor, får två lagfarna domare sitta i rätten förutom nämndemännen.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och fyra nämndemän.

Vpk:s förslag

15 kap.
29 §

I äktenskapsmål, boskillnadsmål, mål rörande bodelning och mål om underhåll som avses i denna balk skall underrätt vid handläggning, som enligt vad eljest är föreskrivet skall ske med tre eller fyra lagfarna domare, bestå av en lagfaren domare och fem nämndemän. Vad nu

gäller även annat mål som handläggs i samma rättegång.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får *fyra* nämndemän sitta i rätten.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och *två* nämndemän.

sagts gäller även annat mål som handläggs i samma rättegång.

Om det behövs med hänsyn till målets omfattning eller någon annan särskild omständighet, får *sex* nämndemän sitta i rätten.

Om det inträffar förfall bland nämndemännen sedan huvudförhandling har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och *fyra* nämndemän.

Onsdagen den
18 maj 1983

*Underrätternas
sammansättning
m. m.*

- c) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1918:523),
- d) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden,
- e) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472),
- f) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken,
- g) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,
- h) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1969:246) om domstolar i fastighetsmål,
- i) *dels* avslår det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189),
dels antar följande förslag till

Lag om ändring i lagen (1983:000) om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Häri genom föreskrivs att i 17 § bötesverkställighetslagen (1979:189), i den lydelse paragrafen har erhållit genom lagen (1983:000) om ändring i nämnda lag¹, ordet "nämnd" skall bytas ut mot "nämndemän".

- k) antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i vattenlagen (1983:000).

¹ Lydelse enligt prop. 1982/83:93, JuU 29, rskr 264

Onsdagen den
18 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

Innebörden av detta yrkande är i korthet att de nya omröstningsreglerna bör genomföras, men att man också bör behålla systemet med fem nämndemän i mindre mål.

Sakligt sett föreligger ju inte något tvång att sammankoppla röstningsbestämmelserna med reduceringen av antalet nämndemän i vissa mål. Man kan naturligtvis mycket väl ha en ordning med fem nämndemän i alla mål och samtidigt ha individuell rösträtt. Att dessa båda ting kopplats samman i propositionen har kanske mer taktiska motiv eller besparingsmotiv.

Herr talman! Jag har redan framfört mina båda yrkanden och kan därmed avsluta mitt anförande.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

10 § Anmäldes och bordlades

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1982/83:24 Vissa administrativa frågor inom den allmänna försäkringen, m. m. (prop. 1982/83:127) samt anslag till riksförsäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:27 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1983/84

Socialutskottets betänkande

1982/83:34 Differentierade vårdavgifter

Näringsutskottets betänkanden

1982/83:41 Stålintustrin

1982/83:43 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

11 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställets

den 18 maj

1982/83:542 av *Bertil Måbrink* (vpk) till utrikesministern om visumbestämmelserna vid inresa till USA:

De visumbestämmelser vid inresa till USA som amerikanska myndigheter utfärdat gäller även svenska medborgare. Bestämmelserna förutsätter en långtgående och i vissa avseenden kränkande granskning av organisations-tillhörighet och privata angelägenheter.

Med anledning av vad som anförts vill jag till utrikesministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser utrikesministern vidta med anledning av de visumbestämmelser vid inresa till USA som utfärdats av amerikanska myndigheter?

1982/83:543 av *Björn Samuelson* (vpk) till statsrådet Bengt Göransson om intagningen till gymnasieskolan:

Uppgifter i massmedia tyder på att elever har starkt skiftande betygsmedeltal från grundskolans avslutningsklass vid en jämförelse kommuner emellan. Detta medför bl. a. att när elever från olika kommuner inom samma upptagningsområde konkurrerar om ett visst antal utbildningsplatser inom gymnasieskolan, så får elever från kommun som tillämpar läroplanens medeltal 3,0 sämre chans än elever från kommun som tillämpar ett högre betygsmedeltal än 3,0.

Med anledning av det anförda vill jag till statsrådet ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att komma till rätta med de orättvisor vid intagning till gymnasieskolan som uppkommer genom att vissa kommuner tillämpar ett högre betygsmedeltal än det i läroplanen rekommenderade medeltalet 3,0?

1982/83:544 av *Hans Göran Franck* (s) till justitieministern om åtgärder mot rasistiska organisationer:

Det har under senaste året förekommit mycket illavarslande uttryck för rasism och utlänningshat. Särskilt under förra sommaren kom rasismen till våldsamma organiserade uttryck av allvarligt slag. En upprepning kan inte uteslutas.

Nyligen hölls ett symposium om invandrarfientliga och rasistiska tendenser i Sverige vid sociologiska institutionen i Göteborg. Det framfördes där krav på att de rasistiska organisationerna måste kartläggas.

I tider av ekonomisk kris finns en bättre grogrund för rasistiska organisationer att växa sig starka. En skärpt beredskap är behövlig.

FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering har den 21 augusti 1981 uttryckt sin oro över att den svenska lagstiftningen inte var i överensstämmelse med rasdiskrimineringskonventionen, särskilt med de krav som uppställs i § 4 b om att olagligförklara och förbjuda organisationer som främjar och uppmanar till rasdiskriminering.

Om lagstiftning f. n. inte bedöms vara nödvändig ställs än större krav på att andra verksamma åtgärder vidtas mot rasistiska organisationer, främst genom förbättrad upplysning, undervisning och andra förebyggande åtgärder.

På grund av vad som här anförts får jag ställa följande fråga till justitieministern:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att kartlägga och beivra rasistiska organisationer och deras aktivitet?

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

Onsdagen den
18 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

1982/83:545 av *Per Unckel* (m) till justitieministern om förbudet mot incest:

Kritiken gentemot sexualbrottskommitténs förslag att avskaffa det generella incestförbudet har på goda grunder varit stark. Förslaget har väckt djup anstöt hos många människor.

Den omfattande kritiken från remissinstanserna gentemot utredningsförslaget understryker hur felaktiga sexualbrottskommitténs slutsatser är.

Mot denna bakgrund ber jag att till justitieministern få ställa följande fråga:

Är justitieministern beredd att gå den starka remissopinionen till mötes och avvisa sexualbrottskommitténs förslag om ett upphävande av det nuvarande generella förbudet mot incest?

1982/83:546 av *Irène Vestlund* (s) till statsrådet Bengt Göransson om användning av radioinspelningar som talböcker:

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har under en följd av år fört diskussioner med Sveriges Radio (Riksradiön) om möjligheterna att få använda av radion producerat material för framställning av talböcker.

Att använda radions material för talboksändamål stöter dock på en rad problem, såväl upphovsrättsliga som ekonomiska. De upphovsrättsliga problemen har dock visat sig gå att lösa. Värre är det med de ekonomiska. En talbok kostar f. n. ca 2:50 kr./minut i framställning. Riksradiön begär dock för sina ca 100 kr./minut. Det blir alltså ekonomiskt fördelaktigare för TPB att själva låta läsa in en bok som talbok än att använda sig av radion redan inläst material.

Jag finner det rimligt att TPB betalar en viss ersättning till Riksradiön, men den bör anpassas till normala kostnader för talboksframställning.

Med denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till kulturministern:

Är ministern beredd att föreslå åtgärder som gör det möjligt att för en rimlig kostnad använda radioinspelningar som talböcker?

1982/83:547 av *Sture Korpås* (c) till utrikesministern om förutsättningarna för svenskt utvecklingsbistånd:

Genom riksdagens beslut den 4 maj 1983 ökades det landprogrammerade biståndet till Etiopien från 85 till 100 milj. kr.

Är utrikesministern beredd att vid förhandlingar om fortsatt stöd till Etiopien göra klart, att den alltså pågående förföljelsen mot kristna i

Etiopien inte är förenlig med förutsättningarna för svenskt utvecklingsbistånd?

12 § Kammaren åtskildes kl. 17.47.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solvèig Gemert

Nr 148

Onsdagen den
18 maj 1983

*Meddelande om
frågor*